

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA TEORIE KULTURY
(KULTUROLOGIE)

Paula Fassatiová

Městská posttradiční religiozita

(Současná katolická víra návštěvníků akademické farnosti v perspektivě
postoptimistické společnosti)

Urban Posttraditional Religiosity

Diplomová práce

Praha 2007

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Tomáš Halík Th.D.

Oponent diplomové práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Posudek na diplomovou práci Pauly Fassatiové: Městská posttradiční religiozita

Paula Fassatiová si zvolila téma pro svou diplomovou práci na rozhraní teorie kultury, sociologie náboženství a religionistiky; prokázala, že se na poli všech těchto příbuzných disciplin pohybuje kompetentně.

Tři prvé kapitoly věnuje teorii, čtvrtou empirickému výzkumu. Vychází z dnes obecně sdíleného názoru, že náboženství prochází v současném světě proměnami své socio-kulturní role a tyto změny vyžadují přehodnocení starších paradigmat, zejména paradigmatu sekularizace. V úvodní části tvořivě rozvádí koncept „postoptimistické společnosti“ a přihlašuje se k chápání religiozity jako „antropologické konstanty“ – zdůrazňuje však, že na rozdíl od premoderní společnosti slábne význam institucionálního praktikování náboženství, náboženství přestává být samozřejmostí a stává se věcí volby. V následující kapitole kriticky probírá různé soudobé teorie sekularizace. V další části se věnuje náboženské situaci v ČR ve světle nejvýznamnějších sociologických výzkumů posledních let a dochází k názoru, že současný stav je především důsledkem specifického dlouhodobého dějinného vývoje.

Hlavní a nejrozsáhlejší část práce je věnována autorčinu sociologickému výzkumu. Předmět výzkumu je jasně ohraničen – autorka se zaměřuje na motivy a průběh konverze městských intelektuálů mladší generace; vhodně je zvolen i terén výzkumu, pražská Akademická farnost. Po důkladné charakteristice farnosti a jejích aktivit autorka přehledně prezentuje výsledky svého výzkumu, jehož se účastnilo 303 respondentů.

Výzkum je zpracován po metodologické stránce velmi solidně. V závěru autorka kriticky reflektuje výsledky a naznačuje možnosti dalšího rozpracování výzkumného úkolu (v rámci studijního pobytu ve Frankfurtu provedla menší srovnávací výzkum na analogickém vzorku v německé akademické farnosti).

K práci mám pouze několik kritických připomínek:

Vzhledem k tomu, že „konverze“ je důležitou kategorií v autorčině výzkumu, autorka věnuje vymezení tohoto pojmu (a vůbec tomuto fenoménu) poměrně malou pozornost. Je sporné, zda vcelku bezproblémový, plynulý přechod od „dětské víry“ k víře v dospělosti je možné považovat za konverzi.

str. 22, odst. 2. – bylo by vhodnější mluvit o třech typech interpretace jevu sekularizace

str. 34 – „mnoho kněží bylo popraveno“ – ve skutečnosti byli popraveni 3 (v „babickém procesu“)

str. 56 – bezdůvodně psány pojmy islám a pravoslaví s velkým počátečním písmenem

Celkové hodnocení: Diplomovou práci Pauly Fassatiové považuji za pečlivou a kvalitní; doporučuji ji k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm výborně.

Prof. PhDr. Tomáš Halík ThD.

ÚFaR FF UK, v Praze 4.1. 2008

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 10. 12. 2007

.....

Poděkování za věnovaný čas a podporu patří především Prof. PhDr. T. Halíkovi Th.D., Mgr. M. Betincovi Ph.D., Mgr. M. Staňkovi, Mgr. D. Červenkové CSTF, Ing. P. Dobrovolnému, Mgr. F. Jirsovi, Mgr. L. Jirsovi a všem respondentům od Nejsv. Salvátora.

„Vy jste sůl země; jestliže však sůl pozbude chuti, čím bude osolena? K ničemu již není, než aby se vyhodila ven a lidé po ní šlapali.“

Mat 5,13

OBSAH

Úvod	8
1 Člověk a náboženství (Postoptimistická krize světa a duchovních hodnot)	12
1.1. Kulturologické vymezení (člověk, kultura a náboženství)	12
1.2. Postoptimistická krize	15
1.3. Konec sekulárního optimismu	16
1.4. Konec religiózního optimismu	18
1.5. Náboženská antropologická konstanta	19
1.6. Potlačování náboženskosti	20
2 Teorie sekularizace	23
3 Shrnutí stavu religiozity a jejích výzkumů v ČR (Praze)	30
3.1. Nejnovější výzkumy religiozity po r. 1989	30
3.1.1. World Value Survey	30
3.1.2. Výzkum ISSP 1998 Náboženství	31
3.1.3. Bůh po komunismu	31
3.1.4. Vztah české populace k náboženství a k Bibli	32
3.1.5. České studie	33
3.2. Religiozita v ČR	33
3.3. Vývoj náboženskosti v ČR	34
4 Empirický výzkum	39
4.1. Východiska, metodologie, výzkumný záměr	39
4.2. Hypotézy, dotazník a jejich operacionalizace	47
4.3. Sběr dat	53
4.4. Analýza výsledků	54
4.5. Problémy výzkumu a otevřené otázky	82
4.5.1. Problémy dotazníků	82
4.5.2. Návrh na rozpracování	82
Závěr	84
Summary - Urban Posttraditional Religiosity	86
Přílohy	87
Bibliografie	109

Úvod

Žijeme v době, kdy optimismus ve své tradiční podobě ztratil svou původní náplň: k optimismu již není důvodů. Žijeme v době, pro níž není možné nalézt jednotné shrnující pojmenování, což je pro ni samo o sobě zřejmě nejvíce vystihující. Nesčetné charakteristiky, jejichž nástin uvádí například Miloslav Petrušek ve svém přehledovém díle *Společnosti pozdní doby*,¹ se snaží poukázat na roztržitost, neuchopitelnost a absurditu současného stavu, který je možno nahlížet z mnoha úhlů. Pro naše téma městské posttradiční religiozity je nejbližší koncepce sociologa, religionisty a katolického kněze Tomáše Halíka tzv. postoptimistické společnosti,² ve které jednou provždy skončila víra v „lepší zítřky“. Tento překonaný optimismus se původně vyskytoval ve dvojí formě – sekulární a religiozní. Sekulární víra v neustálý civilizační a kulturní pokrok je dnes již snad definitivně rozmetána opakovaným zklamáním z tragických konců ústících do různých podob totalitarismu. Religiozní optimismus, vycházející z lidské pohodlnosti a naivity, že „Pán Bůh to v nejhorším zařídí“, prokazuje svou neživotnost především tím, že přenáší odpovědnost z člověka na nějakou „nadpřirozenou“ sílu. Před Bohem je však samozřejmě odpovědný pouze jedinec, který bude „skládat účty“. Ale život v postoptimistické společnosti jakoby jej částečně z této odpovědnosti vyvazoval. Je třeba hledat alternativu v podobě „postoptimistické“, v podobě, která se ze starého optimismu sekulárního i religiozního dostatečně poučí a vyvine novou formu víry (protože o nic jiného než o víru jít nemůže) v lepší budoucnost, jež bude výslednicí vědomé a uvědomělé odpovědnosti lidí věřících, vlašných, religiozních i indiferentních. V tomto kontextu není možné ignorovat roli náboženství v současném světě, která se zvláště v poslední době zásadně proměňuje a dostává se stále více do popředí.

V této práci se budeme zabývat jedním aspektem hledání této opravdové víry, která odedávna jako by všechny roviny společenské situace prostupovala, spojovala, snad i vysvětlovala a současně ale přesahovala kamsi, kam schopnosti lidského rozumu přístup nikdy neměly a mít nebudou. Přesto, nebo možná právě proto, je člověk tímto tajemstvím odpradávná přitahován a ať si to již uvědomuje nebo ne, ono „přesahující cosi“ řídí jeho život často více, než by vůbec byl ochoten přiznat. Pokusíme se proniknout ke kořenům nevyhlášené lidské touhy, která je ale paradoxně sama současně všelékem – touhy zvané

¹ PETRUSEK, M.: *Společnosti pozdní doby*. SLON, Praha 2006.

² srov. HALÍK, T.: *Noc zpovědníka*. Lidové noviny, Praha 2005.

náboženskost. To, že je člověk nevyhlášeně náboženský, potvrzují mnohé teorie.³ Proto je možno religiozitu ve smyslu „náboženskosti“, neboli potřeby odpovědi na poslední otázku smyslu lidské existence, považovat spolu s religionistou a biblistou prof. Hellerem za antropologickou konstantu,⁴ tedy za cosi, co se nevyhnutelně týká života každého člověka.

Naše uvažování o městské posttradiční religiozitě se ponese v duchu všeobecné tendence k odklonu od tradičních hodnot a jejich substituce hodnotami novými nebo jejich prosté odmítnutí. Toto odmítnutí se ale nikdy nemůže obejít bez důsledků, jimž se podrobněji budeme věnovat ve zvláštní kapitole.

V první části podrobněji rozebereme koncept postoptimistické společnosti, dále se zaměříme na teoretické východisko teorie sekularizace a její kritiky, jež je pro současnost charakteristická na jedné straně, ale i na její rub - rozkvět nového typu religiozity a alternativních náhražek náboženství na straně druhé a kulturologické analýzy důsledků, které přináší v dnešním světě. Rámcově se dotkneme i konkrétní situace religiozity na území České republiky a naznačíme možná východiska a kořeny faktu, proč je Česká republika druhou nejateističtější zemí Evropy. V přehledu současných výzkumů religiozity se pokusíme objasnit ty aspekty, které se týkají i naší problematiky.

Druhá část, zabývající se konkrétním empirickým výzkumem, se pokusí odpovědět na otázku, jaké okolnosti mohou dovést současného postoptimistu ke všeobecné⁵ křesťanské víře, konkrétně k jednomu jejímu typu, tzv. městské posttradiční religiozitě. Koncepce městské posttradiční religiozity je založena na předpokladu, že „křesťanství přestalo být samozřejmostí, věcí zděděnou, stalo se věcí volby a ve světě se stává minoritou“,⁶ takže nábožensky věřit dnes znamená mít odvalu nejen ke schopnosti klást si kritické otázky, ale mít odvalu i k odlišnosti, již se zřejmě dostává především mladým městským nonkonformním intelektuálům. Z metodologických důvodů tedy omezíme zkoumanou část populace na tuto velmi specifickou, zato však významnou skupinu převážně mladých lidí, které jejich hledání víry dovedlo k branám akademické farnosti Nejsvětějšího Salvátora

³ Například Z. Bauman upozorňuje, že „vazba společnosti a náboženství není nikterak nahodilá. Je velice naivní vysvětlovat ji souhrou historických okolností, náhod a rozhodnutí. Náboženství a společnost tvoří jednotu. Bez náboženství je společnost předem odsouzena...“ Cit. dle BAUMAN, Z.: *Úvahy o postmoderní době*. SLON, Praha 2002.

⁴ Srov. HELLER, J; MRÁZEK, M.: *Nástin religionistiky*. Kalich, Praha 2004.

⁵ „Katolická církev je všeobecná: může tedy pojmout do své jednoty všechno ryzí bohatství kultur.“ Cit. dle *Katechismus katolické církve*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002, s. 315.

v Praze. Výzkum tak může podat svědectví o významné skupině současných věřících, kteří našli odpověď na své životní otázky v zázemí, jež na ně bylo připraveno. Proto se budeme rovněž zabývat tímto důležitým aspektem, tedy potřebou speciální posttradiční pastorační péče, jež je zásadně odlišná od té tradiční. Jsme si zároveň vědomi toho, že v jedné práci nelze vyčerpávajícím způsobem zachytit duchovní dění v českém katolicismu v tak komplikované době, jakou je ta dnešní.

Empirické šetření proběhlo v prosinci 2006, zúčastnilo se ho 303 respondentů. Výzkum se konkrétně zabýval vlivem velkoměstského prostředí na religiozitu a fenoménem religiozity jako takovým. Víra dotázaných z této specifické skupiny není totiž tradičně předávána výchovou a je tudíž jako velmi složitý jev ovlivňována mnoha faktory. Z nich lze například jmenovat nezbytnost intelektuální reflexe a spoluprožívání života v aktivním společenství věřících, možnost účastnit se akcí spjatých s duchovním životem (přednášky, exercicie apod.). To vše naznačuje, že tento typ víry vyžaduje speciální typ pastorační péče. Takové možnosti však především ve středních Čechách mnohem více poskytuje právě pobyt ve velkoměstském prostředí s živými farnostmi a odpovídajícím duchovním vedením. Výzkum měl také sledovat, jakým způsobem se proměňuje víra lidí, kteří se odstěhují z míst s chudým duchovním nábojem do Prahy. Hlavním cílem bylo ukázat, jak se v současné době formuje jedna specifická část křesťanské religiozity. Ta na rozdíl od obrovského spektra všech možných typů religiozit dnešní doby může být jednou z mála nosných tradic, jež bude schopna odpovědně budovat další společný osud lidstva. Tento významný úkol, jež na svá bedra bere křesťanství, potvrzuje jezuita M. P. Gallagher ve svých úvahách o křesťanství a kultuře, když říká, že „otevřít se kladným vlivům společnosti znamená uvědomit si potřebu vnímat křesťanskou víru jako nezbytné hnutí odporu proti převládajícím ideologiím. Přemýšlet o tomto zápase pouze ve smyslu osobní záležitosti by proto bylo v dnešní situaci příliš nedostatečné“.⁷

Naše teoreticko-empirická studie bude moci být použita k vyvození důsledků, které by mohly být prospěšné jak v rovině obecné – k hlubšímu pochopení části dnešního světa, tak v rovině praktické – v konkrétním využití zjištěných faktů a případnou aplikací v pastorační praxi zkoumané akademické farnosti.

Závěrem je ještě nezbytné podotknout, že budeme postupovat v duchu

⁶ JANDOUREK, J.: *Tomáš Halík: Ptal jsem se cest*. Portál, Praha 1997, s. 271.

⁷ GALLAGHER, M. P.: *Křesťanství a moderní kultura*. Refugium, Velehrad 2004, s. 128.

metodologického agnosticizmu,⁸ který je dnes také nejrozšířenějším a nejrespektovanějším přístupem ke studiu náboženství především proto, že se zásadně snaží vyvarovat otázek týkajících se statusu pravdivosti náboženských tvrzení, neřešíc zda-li jsou skutečně založeny na jakémsi neredukovatelném a nevysvětlitelném základě a přenechávají tyto otázky filosofům a teologům.

⁸ Srov. HAMILTON, M.: *Sociology of religion*. Routledge, New York 2001, s. 5.

1 Člověk a náboženství (Postoptimistická krize světa a duchovních hodnot)

1.1. Kulturologické vymezení (člověk, kultura a náboženství)

V průběhu minulého století prošel svět a s ním i život každého člověka tak obrovskou změnou, jakou neprošel dohromady za celý svůj dosavadní vývoj. Člověk, tvor pravděpodobně s největší schopností adaptace,⁹ našel jedinečný způsob, jak se vyrovnat se svým životním prostředím: kulturu.¹⁰ Jenomže lidská činnost, zvláště v moderní době, zásadně proměnila nejen planetu, ale i mysl a vztahy lidí všech generací. Období rovnováhy mezi člověkem a jeho prostředím, kdy byla kultura základním adaptačním nástrojem člověka dostatečně řízena na principu autoorganizace, se rychle změnily v okamžiku, kdy člověk přestal vnímat dopady své činnosti, zaslepen onou ideou pokroku, ze které nyní musí vystřízlivět. Aby adaptace člověka na prostředí, ve kterém žije, fungovala, je zásadně nutná tzv. pozitivní a negativní zpětná vazba, tedy vědomí zodpovědnosti za dopady lidské činnosti a jejich zpracování, vyhodnocení a následná regulace chování ve prospěch zachování rovnováhy. Negativní zpětné vazby zaručují udržování stability a stálost struktur, pozitivní umožňují vhodně reagovat na nové situace novým využitím a vstřebáním informací. „Problémy v moderních společnostech jsou podle této teorie vysvětlovány jako neúměrná převaha pozitivních zpětných vazeb“,¹¹ která systému neumožňuje včas odhalit nebezpečí a obnovit původní rovnováhu. Je-li tato souvislost lidským duchem ignorována, dochází k nebezpečné nerovnováze, která může být až fatální a v nejhorším případě může vést ke změnám, které budou (a mnohdy již i jsou) nezvratné. To dokládá například americký kulturní ekolog Robert M. Netting, když upozorňuje, že „současná ekologická krize může být ireversibilní, pokud se nebudeme vážně zabývat otázkou, v čem spočívá adaptivní úspěšnost lidského druhu“.¹² Proto je naprosto jisté, že stav planety, tedy prostředí, ve kterém člověk žije, nutně souvisí s duchovním stavem kultury. Mnozí vědci zabývající se kritikou současné společnosti spatřují právě v nedostatečné péči o duchovní složky kultury příčinu soudobé krize západní společnosti.¹³

⁹ Viz KLEIN, O; BENCKO, V.: *Ekologie člověka a zdraví*. VŠB - Technická univerzita, Ostrava 1996, s. 24.

¹⁰ Srov. SOUKUP, V.: *Dějiny antropologie*. Karolinum, Praha 2004, s. 284.

¹¹ ORTOVÁ, J.: *Kapitoly z kulturní ekologie*. Karolinum, Praha 1999, s. 96.

¹² NETTING, R. M.: *Cultural Ecology*, Waveland Press, Inc., Illinois 1986, s. 102. Cit. dle J. ORTOVÁ, *Kapitoly z kulturní ekologie*. Karolinum, Praha 1999, s. 53.

¹³ Viz ORTOVÁ, J.: *Kapitoly z kulturní ekologie*. Karolinum, Praha 1999, s. 81.

Z těchto důvodů v této práci budeme vycházet z hodnotícího pojetí kultury, jak jej formuloval 2. vatikánský sněm, který nazývá kulturou „všechno, čím člověk zušlechťuje a rozvíjí své mnohostranné duševní i tělesné vlohy; snaží se poznáním a prací podřídit zemi své nadvládě; zlidšťuje společenský život jak v rodině, tak v politickém soužití tím, že uskutečňuje pokrok mravů a institucí; konečně vyjadřuje, sdílí a zachovává ve svých dílech postupem času své velké duchovní zážitky a touhy, aby tak sloužily mnohým, ba celému lidstvu k prospěchu“.¹⁴ Toto pojetí dále rozšířil Jan Pavel II., pro něhož kultura „znamená to, jak se (člověk) projevuje svou řečí, historií a základními postoji v rozhodujících životních událostech, ve zrození, v lásce, ve smrti. Středem každé kultury je postoj, který člověk zaujímá k největšímu tajemství: k tajemství Boha. Kultury jednotlivých národů jsou v zásadě pouze rozdílnými způsoby, jak se lidé ptají po smyslu vlastní existence; je-li tato otázka vyloučena, kultura a morálka národů degeneruje“.¹⁵ Chceme-li v naší práci zkoumat, jak se současný člověk rozhodne pro život ve víře a jak tím může zpětně ovlivnit prostředí a kulturu kolem sebe, bude pro naši práci naprosto nezbytné pokusit se ukázat propojení kultury s duchovní složkou člověka. Hluboké a podstatné sepětí křesťanského poselství s kulturou zdůrazňuje Jan Pavel II., když říká, že „k tomu, aby se utvořila kultura, je třeba ‚uvažovat o člověku až do nejzazších důsledků‘ – a právě zde se tato nejvyšší aspirace člověka, skrytá v jeho kultuře, setkává s radikálním vyslovením pravdy o člověku, jak ji přináší evangelium. (...) Prvořadou a podstatnou dimenzí kultury je mravní kultura, a vyzdvihuje ‚primát etiky‘ proti ‚zdánlivým imperativům naší společnosti‘“.¹⁶ Jan Pavel II. dále zdůrazňuje, že „spojení mezi kulturou a vírou není jen požadavkem kultury, nýbrž i víry. Víra, jež se nestane kulturou, není plně přijatou vírou, neproniká zcela do myšlení a není věrně prožívána.“¹⁷ Pokusíme se v tomto duchu postupovat, i když jsme si vědomi, že tato studie může být jen miniaturním příspěvkem k tomuto tématu.

Pro další uvažování je ještě nezbytné pokusit se vymezit pojem náboženství. Definovat náboženství jako takové je ale podobný problém, jehož komplikace nejsou o nic menší, než

¹⁴ *Gaudium et spes*, 53, in: *Dokumenty 2. vatikánského koncilu*. Zvon, Praha 1990, s. 26. Cit. dle HALÍK, T.: *Víra a kultura*. Zvon, Praha 1995, s. 15.

¹⁵ Jan Pavel II.: *Centesimus annus*, 24, in: *Dokumenty 2. vatikánského koncilu*. Zvon, Praha 1991, s. 34. Cit. dle: HALÍK, T.: *Víra a kultura*. Zvon, Praha 1995 s. 16.

¹⁶ Jan Pavel II.: *Integrální lidství člověka se vyjadřuje v kultuře*, in: *Studie*, č. 72, 1980, s. 516n. Cit. dle HALÍK, T.: *Víra a kultura*. Zvon, Praha 1995 s. 40.

¹⁷ Jan Pavel II.: *List kardinálu Casarolimu o ustanovení rady pro kulturu*, in: *Studie*, č. 85-86, 1993, s. 3. Cit. dle

při snaze definovat pojem kultura. Těžkosti při úsilí o definici podrobněji přibližuje K. Skalický, který ve své knize *V zápase s posvátnem*¹⁸ odkazuje na desítky různých přístupů a definic, jež byly při studiu náboženství nasbírány. My se z metodologických důvodů přidržíme sociologického stanoviska P. L. Bergera, které je pro kulturologické zkoumání nejbližší. Berger definuje náboženství v souladu se svým funkcionalistickým přístupem a opíraje se o R. Otta a M. Eliadeho takto: „Náboženství je lidské počínání vytvářející posvátný svět“, nebo jinými slovy, náboženství je „zposvátnující světovornost.“¹⁹ A dále: „ze sociologického hlediska může být náboženství definováno jako kognitivní a normativní struktura, která člověku umožňuje, aby se ve světě cítil jako doma. Z tohoto hlediska přirozeně zůstává uzávorkována otázka, zda je náboženství pouze lidským počínáním nebo něčím víc.“²⁰ Dále dodává, že „náboženství představuje ten nejodvážnější pokus pochopit celý vesmír jako lidsky významuplný.“²¹ Začlenit se patřičným způsobem do posvátného světa a být s ním v dobrém vztahu znamená být chráněn proti děsivé hrozbě chaosu, který nás může kdykoliv zaskočit. A naopak, vyčlenit se z něj znamená dostat se na sám okraj propasti nesmyslna. Každý společensky stanovený řád, tvrdí Berger, má za úkol chránit člověka proti hrůzostrašnému přízraku chaosu; avšak řád (nomos) ztotožněný s posvátným kosmem může tuto ochrannou funkci vykonávat nejlépe. „Náboženství se v dějinách projevuje současně jako síla udržující svět a zároveň jako síla, která jej rozkolísává. (...) Pokud se chceme držet vědeckého rámce, je zbytečné připomínat, že je nemožné něco pozitivně či negativně tvrdit o posledním ontologickém určení těchto dvou předpokládaných skutečností. V tomto rámci se lze zabývat náboženskými projekcemi jako takovými, jako výtvořiny lidské činnosti a vědomí; je potřeba dát důrazně stranou otázku, zda tyto náboženské projekce nemohou zároveň být i něčím jiným (nebo přesněji, zda nemohou odkazovat na něco jiného než na lidský svět, ve kterém mají z empirického hlediska svůj původ).“²²

HALÍK, T.: *Víra a kultura*. Zvon, Praha 1995, s. 13.

¹⁸ SKALICKÝ, K.: *V zápase s posvátnem*. CDK, Brno 2005, s. 20.

¹⁹ BERGER, P. L.: *The Sacred Canopy. Elements of a sociological Tudory of religion*. Doubleday, New York 1967. Cit. dle SKALICKÝ, K.: *V zápase s posvátnem*. CDK, Brno 2005, s. 264.

²⁰ BERGER, P. L.: *The Homeless Mind*, s. 75. Cit. dle SKALICKÝ, K.: *V zápase s posvátnem*. CDK, Brno 2005, s. 264.

²¹ BERGER, P. L.: *The Sacred Canopy. Element sof a sociological Tudory of religion*. Doubleday, New York 1967, s. 27-28. Cit. dle SKALICKÝ, K.: *V zápase s posvátnem*. CDK, Brno 2005, s. 266.

²² Tamtéž, s. 279.

1.2. Postoptimistická krize

Jak jsme již v úvodu naznačili, vyjdeme z Halíkova pojetí postoptimistické společnosti a v následujících podkapitolách podrobněji prozkoumáme oba její koncepty, tedy jak koncept sekulárního tak religiózního optimismu včetně jejich následků. V žádném případě si ale nečiníme nárok na jejich úplné zpracování. Pro účel naší práce použijeme spíše přístup systematický a reprezentativní.

Dvě velké a bolestné události dvacátého století - Osvětim a Gulag - se staly symbolem tragické dějinné zkušenosti (jež v současné době pokračují například v podobě „11. září“), která způsobila, „že se pro miliony lidí totálně otřásla, ba zhroutila dvojí důvěra, která byla součástí naší západní kultury, důvěra v Boha a důvěra v sílu lidského rozumu“.²³ Tato naivní důvěra člověka spočívala jednak v sekulární víře ve vědu a techniku, jež měly přinést trvalý vzestup blahobytu lidstva, a jednak v religiózní víře v takového boha, který pomůže, když bude nejhůře. Tato důvěra nebyla a ani nemohla být naplněna a současný člověk tak tváří v tvář hrůzám, které nemají v dějinách obdoby, čelí dosud nepředstavitelnému tlaku. Připomeňme například neustále hrozící možnost atomové války, či časté teroristické útoky, při nichž mohou zemřít v jediném okamžiku tisíce lidí. Vyspělá technika, jež nás měla zachránit, nám připravila v dějinách neobvyklou možnost okamžité zkázy a Bůh jakoby tomu všemu jen mlčky přihlížel. Být optimistou a věřit, že to všechno nakonec „nějak“ dobře dopadne v současné době znamená být naivním člověkem, který nemá dostatek informací. Již v roce 1932 napsal psycholog a filozof Karl Jaspers, že „kdyby bylo možné technickými prostředky zničit základy lidského života, sotva lze pochybovat, že by k tomu jednoho dne také došlo... Historická zkušenost lidstva ukazuje, že i to nejstrašnější, co je možné, někdy a nějak někdo vskutku také vykoná.“²⁴

K této nenaplněné důvěře je třeba hledat alternativu v podobě „postoptimistické naděje“, tedy v podobě, která se dostatečně poučí ze starého optimismu sekulárního i religiózního a vyvine novou formu víry, jež se dokáže vyrovnat i s tak radikálními problémy a dokáže zpracovat „krizi jako šanci“.²⁵ Podívejme se nyní podrobněji na jednotlivé kořeny zmíněné krize současné doby a na způsoby, kterými je možné k ní přistupovat.

²³ HALÍK, T.: *Vzýván i nevzýván*. Lidové noviny, Praha 2004, s. 110.

²⁴ STÖRIG, H. J.: *Malé dějiny filozofie*. Zvon, Praha 1992, s. 435.

²⁵ HALÍK, T.: *Noc zповědníka*. Lidové noviny, Praha 2005, s. 17.

1.3. Konec sekulárního optimismu

Kritický stav ekologie, hodnot a dalších problémů v současné postoptimistické společnosti, tu českou nevyjímaje, a její duchovní naladění na donedávna převládající sekulární optimismus spolu zcela zásadně souvisí. Současně také naznačují, kam až může lidstvo dojít, nebude-li se touto souvislostí zodpovědně zabývat.

Shoda mnohých soudobých myslitelů v tom, že svět čelí pluralitní krizi (hodnotové, ekologické atp.), jež může vést lidstvo do záhuby, nezačneme-li okamžitě přemýšlet a jednat, je neustále potlačována v pohodlných myslích takzvaně civilizovaných lidí západu, kteří si odmítají připustit následky svého jednání. Například bývalý kandidát na amerického prezidenta a propagátor environmentální zodpovědnosti Al Gore vidí ekologickou krizi jako „pouze vnější projev krize vnitřní čili duchovní“.²⁶ „Duchovním“ přitom označuje souhrn hodnot a předpokladů, na nichž spočívá naše chápání světa. Řešení pak vidí v převzetí odpovědnosti za své myšlení a jednání, které je příčinou oné vážné krize.

Tato krize podle našeho konceptu pramení z naivního optimismu zrozeného spolu s první průmyslovou revolucí a z osvícenecké víry ve vědu a techniku, jež jsou zdánlivým příkladem „triumfu“ člověka nad přírodou. Přestože se rychle začalo ukazovat, že takový triumf zcela jistě přivolá na naše potomky „pomstu“ přírody, dodnes tuto skutečnost odmítá přijmout mnoho vlivných postav zvláště z oblasti politiky. Tito lidé často sledují především ziskné ekonomicko-politické zájmy často převlečené do hávu boje za takzvanou svobodu člověka. Českým příkladem může být kniha ekonoma a současného českého prezidenta Václava Klause *Modrá, nikoli zelená planeta*.²⁷ Klaus v úvodu sám přiznává svou pouhou laickou znalost přírodovědy, přesto se odvažuje vyvozovat závěry, jež snahám ekologů o podporu převzetí vlastní zodpovědnosti člověka za své jednání rozhodně nepřidává. Klaus odsuzuje snahy ekologů vybudovat si na tématu hrozby globálního oteplování vlastní politickou kariéru (například Al Goreovu) a více si cení svobody ve smyslu neomezování lidských požadavků než zodpovědné budoucnosti. A o tu jde podle naší koncepce především. Lze jistě souhlasit s tím, že „Al Gore je především politik, a proto rád některé detaily nadsadí, mírně zkreslí, někde ukáže jen část pravdy. Určitě proto, aby více upoutal a svůj projev učinil zajímavějším. Byť klimatické modely poskytují spektrum možných scénářů, vybírá z nich samozřejmě ty nejkatastrofičtější. Občas se najdou i pasáže, které se příliš na pravdě

²⁶ GORE, A.: *Země na misce vah*. Argo, Praha 1994, s. 17.

²⁷ Viz KLAUS, V.: *Modrá, nikoli zelená planeta*. Dokořán, Praha 2007.

nezakládají. Například vliv klimatické změny na zvýšení četnosti výskytu hurikánů a tajfunů zatím ještě prokázán není a k zatopení třeba Floridy, New Yorku či Pekingu by se musely hladiny oceánů zvednout o několik metrů - a k tomu pouhým nárůstem emisí dojít nemůže. Goreově knize i filmu *Nepříjemná pravda*²⁸ je třeba přiznat, že jejich obsah a ladění může veřejnost znejistit a vzbudit v ní nakonec i přesvědčení, že probíhající změny je třeba brát vážněji než dosud, nepodceňovat je a zamýšlet se nad nimi, což byl zřejmě i hlavní záměr.²⁹ Zastáváme tezi, že částečné omezení a askeze v souladu s principem předběžné opatrnosti je stanovisko v konečném důsledku zodpovědnější, než boj za lidskou svobodu tak, jak ji chápe V. Klaus.

Bylo by proto vhodné vrátit se ke kořenům problému a připomenout si, jak rychle se tyto velké, člověkem iniciované, globální změny přírody započaté v moderní technologické revoluci odehrály. „Jestliže datujeme úsvit lidstva do doby zhruba před miliónem let, potom vynález zemědělství, ke kterému došlo přibližně před 15 000 lety, ovlivnil pouze 1,5 procenta lidské historie. To znamená, že přinejmenším po 98,5 procent naší minulosti byla naše ekonomika založena na lovu, rybaření a sběru divokých plodin! A průmyslová epocha, kterou datujeme od vynálezu parního stroje, pokrývá pouze 0,02 procenta lidské existence. Vzhledem k tomu, že k ničení planety došlo z velké části právě v tomto období, je jasné, že doba, kdy náš druh přestane existovat, se rychle blíží.“³⁰

Okouzlení vědou, jež měla na sebe vzít všechny tíživé problémy člověka a postupně mu vysvětlit fungování světa podobně jako to dělá náboženství, vyústilo v nereflektované přijetí vědy jako jediného vysvětlení světa. Ovšem fakt, že prostě není v možnostech vědy vysvětlit „proč“, nýbrž pouze „jak“ funguje svět, zůstal do značné míry nepovšimnut. Důvěřovat vědeckým experimentům, které je možno empiricky prověřit, je samozřejmě na místě, tato důvěra se ovšem nesmí stát jediným možným pohledem na život, který strhává veškerou pozornost na hmatatelné věci a principiálně neřeší hlubší smysl za nimi.

Dochází pak k tomu, že život tady a teď je jediným způsobem existence, ač je to paradoxně v jistém smyslu jedno z evangelijních poselství. V evangeliu je ovšem prožívání přítomnosti spojeno se zásadním rozměrem odpovědnosti, zatímco dnes je nejrozšířenějším životním stylem „užít si života“, jak jej charakterizuje německý sociolog Bernard Schulze ve

²⁸ Viz GORE, A.: *Nepříjemná pravda*. Argo, Praha 2007.

²⁹ PRETEL, J.: Čeho si pan prezident nevšiml. In: Lidové noviny, 19.5.2007 Dostupné na: <http://www.dokoran.cz/recenze/1179753370.rtf>, on-line: 25.6.2007.

³⁰ MURPHY, R. F.: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. SLON, Praha 2001, s. 13.

své teorii o společnosti prožitku.³¹ Přechod z modu být k modu mít, uvedený do společenských věd křesťanským existencialistou G. Marcelem, znamená zásadní zvrát, který se odráží v duchovní rovině, na jejímž základě může být jedině pozitivně (tzn. zpětně od mít k být) překonán. Budeme se tedy nyní zabývat především touto duchovní rovinou, která konstituuje naše lidství a na jejímž základě je člověk postaven tváří v tvář světu a zodpovědnosti za něj.

1.4. Konec religiózního optimismu

Tradiční náboženský optimismus, který již podle Halíka rovněž není možné věrohodně vzkřísit k životu, vyrůstal z přehlédnutí „bolesti odpoledne Velkého pátku“ – tedy situace, kdy je absolutní vítězství (vzkříšení) možné jen skrze absurdní a bolestivou porážku. Tento paradox je „jedním z nejcennějších přínosů křesťanství“³² a zřejmě především na jeho základě je možné zpracovat onu krizi jako šanci k překonání prvotní víry směrem k tomu, čemu Halík říká „víra druhého dechu“.³³ Jde o zralou víru, která „musí zpracovat vnitřně a poctivě to, co je někdy označováno jako „smrt Boha“. Nicméně bez bolestné zkušenosti ‚bohaprázdného světa‘ těžko pochopíme smysl náboženského hledání“.³⁴

Halík rovněž zásadně odmítá religiózní optimismus v podobě „laciného věření, využívání sugestibility a úzkosti dnešních lidí k manipulujícímu obchodu s Bohem, v podobě dávání jednoduchých ‚zbožných‘ odpovědí na složité otázky“.³⁵ „Všechna nová náboženská hnutí, americké tele-evangelizace apod. jsou jen rychlou náplastí na hluboké rány, i když jistě mohou být v určitých případech jistým prostředníkem, ‚přestupní stanicí‘, na cestě opravdového hledání.“³⁶

Člověk, který je „přirozeně religiózní“,³⁷ hledá možnosti, jak v sobě naplnit tuto hlubokou touhu po setkání s pravdou života. Touha lidí po spiritualitě ukotvená v tradičních náboženstvích se dnes proměnila v touhu po jakýchkoli velkolepých prožitcích. Tento trend dorůstá velkých a neorganizovaných rozměrů, kdy je hluboký prožitek Boha nahrazován

³¹ Viz SCHULZE, G.: *Die Erlebnisgesellschaft*. Campus Verlag, Frankfurt/New York 1993.

³² HALÍK, T.: *Noc zpovědníka*. Lidové noviny, Praha 2005, s. 18.

³³ HALÍK, T.: *Noc zpovědníka*. Lidové noviny, Praha 2005, s. 219.

³⁴ Srov. HALÍK, T.: *Vzdáleným na blízku*. Lidové noviny, Praha 2007, s. 14.

³⁵ HALÍK, T.: *Noc zpovědníka*. Lidové noviny, Praha 2005, s. 17.

³⁶ Srov. JANDOUREK, J.: *Tomáš Halík: Ptal jsem se cest*. Portál, Praha 1997, s. 265.

jakýmkoli jiným extatickým prožitkem. Tímto tématem se budeme zabývat v další kapitole.

Mechanismy, které člověka uváděly do přirozené tradiční spirituality dnes již přestávají fungovat, proto se člověk setkává s touto vnitřní dimenzí ducha neorganizovaně a může lehce zabloudit ve spleťtých uličkách spirituality nové doby – např. tzv. směrů New age (nových náboženských hnutí). Těmto mechanismům se proto budeme věnovat v následujících kapitolách.

1.5. Náboženskost jako antropologická konstanta

Při zkoumání postoptimistické krize současného světa jsme měli možnost vidět složitost situace, jíž musí současný člověk čelit. Viděli jsme, že jeho život je nevyhnutelně křehký a v kterémkoli okamžiku se může roztržít nárazem o naprosto neočekávanou událost. Zřejmě především v okamžiku krize (ale samozřejmě nejen tehdy) je pro člověka přirozené a nevyhnutné ptát se po smyslu. Jak jsme již v úvodu naznačili, specificky lidské vědomí vlastní existence a s ní spjaté vědomí vlastní konečnosti mu tím dávají v živočišné říši ojedinělou možnost nahlédnutí smyslu života. Takové hledání smyslu je neodmyslitelnou součástí lidské bytosti a jako takové může být podle prof. Hellera označeno za „náboženskost“³⁸. Náboženskost tedy je, podle Hellera a mnoha dalších myslitelů, jednou ze základních antropologických konstant.

Náboženskost by měla být jakousi „přirozeností“ člověka. Ruku v ruce s ní kráčí snaha o mravní jednání, jež podle švýcarského teologa a propagátora mezináboženského dialogu Hanse Künga ve všech velkých duchovních systémech následuje tzv. „zlaté pravidlo: co nechceš, aby ti činili jiní, nečini ty jim“.³⁹ Jde o základní konsensus, jemuž mohou přitakat stoupenci všech velkých náboženství a který mohou sdílet i nevěřící. Pro naše uvažování si ho můžeme označit za jeden z atributů náboženskosti.

Pokusme se ale ukázat i opačný směr při uvažování nad podstatou člověka a nad jeho přirozeností. Dodnes jsou totiž v některých vědeckých kruzích populární teorie biologa R. Dawkinse, který prosazuje tezi, že sobectví člověka a z něho vyplývající bezohlednost k druhým, tedy jakýsi protiklad k chování vyplývajícímu z náboženskosti, je dáno naší genetickou výbavou. Dawkins k tomu říká, že člověk je nástrojem vytvořeným geny a musí

³⁷ Srov. GUARDINI, R.: *Konec novověku*, Vyšehrad, Praha 1992, s. 77.

³⁸ Srov. HELLER, J; MRÁZEK, M.: *Nástin religionistiky*, Kalich, Praha 2004.

³⁹ KÜNG, H.: *Projekt Weltethos*. Piper, München 2004, s. 84.

přežít v silné konkurenci, přičemž hlavní vlastnost pro přežití genu je nemilosrdná sobeckost. „Přestože je v některých situacích pro gen výhodné provozovat určitou, omezenou, formu altruismu, je sobeckost stále jejím hlavním východiskem. I když bychom jistě rádi věřili opaku, všeobecná láska a blaho jako takové nedávají z hlediska evoluce smysl.“⁴⁰ S tímto stanoviskem zásadně nelze podle biologa a filozofa Z. Neubauera⁴¹ souhlasit. Tento přirozený sobecký sklon člověka je možné a dokonce nutné překonat. Například křesťanský pohled nás dovádí k pochopení, že tato lidská přirozená sobeckost je v člověku jistě zakořeněna, ale je možné ji překlenout. V křesťanském pojetí k tomuto překlenutí dochází prostřednictvím působení boží milosti, která umožňuje najít smysl, jež překračuje význam biologické evoluce a umožňuje se tak stát „nadpřirozeným“ (tedy vztahujícím se k transcendentnímu smyslu existence). T. Halík tuto nadpřirozenost rozvádí na jednoduchém příkladu převzatém od profesora Lashe: „Uvidíte-li králíka, jak hraje na housle Mozarta, můžete si vsadit libru na to, že jde o nadpřirozený jev, protože v přirozenosti králíků není hrát na housle. Uvidíte-li člověka, který je trvale dobrotivý, milý, štedrý a velkorysý, můžete si být jisti týmž, protože není v naší přirozenosti hříšných lidí být tak ctnostní.“⁴² Věřící člověk se konáním „nadpřirozených“ skutků, tedy těch, kterými musí překonávat svou sobeckou přirozenost, snaží vytvořit „Království boží na zemi“, tedy jakýsi způsob života, pro který je základním imperativem nepodmíněná láska k bližnímu. Víra v Boha je výrazem právě takovéto snahy vytrvat v naplňování tohoto kategorického imperativu, i když se to ve světě „zdejší“ často nevyplácí. Toto nadpřirozeno člověka přivádí k setkání s transcendentní oblastí – tedy do jiných dimenzí poznání a nelze se ho již vědeckými metodami dotýkat.

1.6. Potlačování náboženskosti

Současný západní svět, charakterizovaný mj. extrémní nabídkou spotřebního zboží a aktivit, jež je možno vykonávat ve volném čase, se samozřejmě dostává do situace, kdy pro klasická náboženství jako by nebylo místa. Náboženskost, ač je jako antropologická konstanta nějak přítomna v každém člověku, vyžaduje pro to, aby byla uvedena k životu, jistou péči a prostor. Náboženské aktivity ovšem vyžadují soustředění, pohroužení, duchovní koncentrovanost, oproštění od vnějších rušivých podnětů (ale na druhé straně společenství

⁴⁰ DAWKINS, R.: *Sobeký gen*. Mladá fronta, Praha 2003, s. 14.

⁴¹ NEUBAUER, Z.: *O počátku, cestě a znamení času. Úvahy o vědě a vědění*. Malvern, Praha 2007, s. 288.

⁴² HALÍK, T.: *Noc zpozděníka*. Lidové noviny, Praha 2005, s. 129.

s ostatními lidmi ve víře i s lidmi trpícími). Tyto náboženské aktivity jsou proto současným člověkem radikálně vytlačovány činnostmi přesně opačné povahy – nesoustředěností, rozptýleností, těkavým přebíháním, navazováním krátkodobých kontaktů, ztrátou osobního styku s nejbližšími. Projevuje se to rovněž radikalizovanou individuálností, spoléháním na sebe, sobectvím, egoismem. Za touto skutečností stojí mimo jiné i to, jak se změnil způsob výchovy a přebírání naučených vzorů chování.

Člověk se již nerodí jako příslušník určité komunity (či celé společnosti) vyznávající jednotně určitý kult, určité rituální praktiky. „Náboženství kdysi tvořilo souvislou vrstvu v životě lidských společenství a vytvářelo jejich totožnost.“⁴³ Po celý kulturní vývoj až do příchodu moderny bylo člověku předurčeno náboženské vyznání výchovou rodiny, do které se narodil a jen velmi zřídka byl vystaven vlivům nějakého jiného náboženského vyznání. Řád ve společnosti i v životě jedince vyplýval především z toho, že „utváření souboru představ o světě bylo dlouhodobou záležitostí a šlo k poměrně stabilním útvarům, předurčujícím vnímání a prožívání skutečnosti na celé epochy“.⁴⁴ Jazyk a vyznání byly člověku dány do vínku jako dva základní nástroje, díky kterým se může orientovat ve světě.

Společnost měla pevné jádro, které bylo vždy formováno v rámci určitých náboženských představ, což dnes již neplatí. S tím souvisí i důležitý fakt, že „křesťanství dnes přestalo být ‚samozřejmostí‘, věcí zděděnou, stalo se věcí volby. V tom se podobá svým nejranějším počátkům. Křesťanství se stává ve světě minoritou.“⁴⁵ „Svoboda víry znamená možnost si vybrat vlastní paradigma. Ale schopnost něčeho takového není dána každému. Lidé se většinou přizpůsobují tomu, co je módní, napodobují, případně i kombinují názory a postoje protagonistů, kterých je vždy menšina.“⁴⁶

Odklon od institucionalizovaného praktikování náboženství s sebou přinesl i změny ve výchově a předávání víry, kdy náboženské praktiky již nejsou předávány jako nedílná součást života a porozumění světu. Vzorce chování, které se dítě naučí v raném věku od rodičů, jsou mnohem stabilnější než ty, které se naučí během dalšího života. Svět ustanovený v dětství „se ve vědomí přemění v pevnou strukturu, stane se reálným mnohem přesvědčivějším způsobem a už nemůže být tak snadno měněn. Pro děti se zejména v počáteční fázi jejich socializace

⁴³ J. SOKOL, *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. Vyšehrad, Praha 1998, s. 247-248.

⁴⁴ J. KOŤA, *Svět a horizont našeho života*. In: PONĚŠICKÝ, J.: *Člověk a jeho postavení ve světě*. Triton, Praha 2006, s. 206.

⁴⁵ JANDOUREK, J.: *Tomáš Halík: Ptal jsem se cest*. Portál, Praha 1997, s. 271.

⁴⁶ KREJČÍ, J.: *Postižitelné proudy dějin*. SLON, Praha 2002, s. 61.

tento svět stane *jediným možným* světem.“⁴⁷ Taková byla pozice náboženství ve všech tradičních společnostech, kdy tvořilo samý základ každé z nich.

Do tohoto procesu však dnes vstupuje nový zásadní prvek – média. Ta naplňují naše nervové soustavy, většinou podvědomě, představami o světě, o tom, jak máme žít. „Média tak přebírají celou řadu aspektů tradiční role náboženství: nabízejí symboly, interpretují svět, předkládají podmanivé příběhy, ovlivňují styl myšlení a chování lidí, vytvářejí sítě, nabízejí společnou zkušenost, sdílená témata.“⁴⁸

Média tedy mají svůj podíl na tom, že v dnešní společnosti začíná převládat typ člověka profánního. Mircea Eliade, rumunský religionista, dospěl už před půl stoletím k názoru, že „profánní člověk je potomkem člověka náboženského a že nemůže anulovat své vlastní dějiny, tj. způsoby chování svých vlastních náboženských předků, které ho konstituovaly v tom, jaký je. (...) i ten nejotevřeněji nenáboženský člověk v hloubi své bytosti dosud sdílí nábožensky orientované chování.“⁴⁹ Skutečně nenáboženský člověk je podle Eliadeho ten, kdo „uznává jedině sám sebe jako subjekt a činitele Dějin a odmítá jakékoliv odvolání na transcendenci. Jinými slovy, nepřijímá žádný jiný model lidství mimo lidskou situaci tak, jak ji lze dešifrovat prostřednictvím různých situací dějinných. Avšak ani u tohoto lidského typu náboženská nemizí definitivně, pouze se přesouvá do nevědomí. Odtud potom pramení nejrůznější magicko-náboženské změní, často upadlé až na úroveň karikatury a proto též obtížně rozpoznatelné. Tyto neklasické podoby se v průběhu půlstoletí uplynulého od napsání Eliadeho studie nesmírně rozhojnily – „a zejména údajně ‚ateistické‘ Čechy jsou jimi příznačně prosyceny.“⁵⁰

⁴⁷ BERGER, P. L.; LUCKMANN, T.: *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. CDK, Brno 1999, s. 62.

⁴⁸ HALÍK, T.: *Vzývání i nevzývání*. Lidové noviny, Praha 2004, s. 38.

⁴⁹ ELIADE, M.: *Posvátné a profánní*. OIKOYMENH, Praha 1994, s. 146-7.

⁵⁰ HALÍK, T.: *Prolínání světů*. Lidové noviny, Praha 2006, s. 14.

2 Teorie sekularizace

Pro uvažování o tématu sekularizace, ve smyslu zesvětštění a s ním spojené klesání role náboženství ve společnosti, by nejdříve bylo vhodné pojem sekularizace odlišit od pojmu sekularismus. Sekularizace může být z určitého hlediska chápána jakožto „sociálně-kulturní proces, v němž dochází k legitimnímu zrání lidské odpovědnosti za svět. Podle tohoto pojetí je možno ji vlastně považovat za plod křesťanské víry, biblického „odmytologizování“ světa a zdůraznění povolání člověka k dospělosti (tzn. odpovědnosti). Na druhé straně sekularismus je „ideologie“, stavící do středu všeho bytí člověka, jenž nechce být nikomu odpovědný a bere veškerenstvo do své režie ve snaze manipulovat přírodou i dějinami a prosadit svou „vůli k moci.“⁵¹ Přejdeme nyní k podrobnějšímu prozkoumání procesu sekularizace v současné době, který ovšem v klasickém pojetí znamená pokles vlivu institucionalizovaného náboženství ve společnosti.

Než se pustíme do zkoumání současných pohledů na roli náboženství a teorii sekularizace, měli bychom si ještě vymezit formy, ze kterých vůbec tato „myšlenka“ vznikla a čím procházela. Vůbec první představa sekularizace pochází od osvícenců, kteří věřili, že „právě ona bude ‚vítězstvím světla rozumu nad tmou pověry‘. Druhá myšlenka sekularizace jako odpadnutí od pravé víry, byla pro některé příčinou pádu do morálních a intelektuálních zmatků. Třetí pojetí sekularizace vyplynulo z dění kolem 2. vatikánského koncilu, které sekularizaci hodnotí jako již výše zmíněný plod křesťanství a povolání člověka k dospělosti.“⁵² Halík nabízí i vlastní, čtvrtou alternativu, podle níž náboženství bylo vytěsněno, nikoliv překonáno: ve vědomé vrstvě (řečeno terminologií psychoanalytickou) dominoval sekularismus, vytěsněné náboženství však existovat nepřestalo. Existuje v řeči symbolů, ale i v patologických formách různých kryptonáboženských a pseudonáboženských fenoménů.⁵³ Těm se budeme podrobněji věnovat na konci této kapitoly.

Z hlediska sociologie náboženství, která se dnes dostává na přední místa v rámci sociologie jako takové, bylo paradoxně po dlouhou dobu ve středu zájmu právě studium tzv. sekularizace, tedy něčeho, co v klasickém pojetí znamená postupný zánik samotného předmětu tohoto vědního oboru. Jak si však ukážeme dále, toto pojetí vycházelo z mylných předpokladů. Evropská sociologie 19. století a prvních dvou třetin 20. století, stejně jako další

⁵¹ JANDOUREK, J.: *Tomáš Halík: Ptal jsem se cest*. Portál, Praha 1997, s. 261.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

společensko-vědní obory, přitom byla přímo posedlá úvahami o sekularizaci společnosti, o tom, že náboženství ztrácí svůj společenský význam. Empirická zjištění této vědecké (sebe)reflexi do značné míry nahrávala; stále větší část (výhradně evropské) populace se při sčítání lidu označovala jako nevěřící, frekvence používání slova „bůh“ v médiích se snižovala, či účast na bohoslužbách všech církví, která v průběhu 20. století rapidně klesala, stejně jako počet křtů, církevních sňatků a pohřbů. Náboženství postupně přestalo hrát větší roli v mezinárodní politice i ve vnitřní politice jednotlivých států. Ruku v ruce se však s těmito vnějšími proměnami náboženství děly i proměny vnitřní, ve své době nepovšimnuté. A právě ony se později staly zdrojem hlubšího pochopení toho, co se s náboženstvím doopravdy dělo. Sociologové zabývající se teorií sekularizace vyvodili své závěry předčasně. Omezili se totiž na sčítání vnějších znaků ubývajících tradiční religiozity na evropském území, které absolutizovali na celkovou náboženskou situaci. A v tom tkví právě zásadní metodologický omyl. Ukázalo se, že pokles vlivu institucionalizované formy náboženství se týkal specifického prostředí a období (především západoevropské kultury devatenáctého a první poloviny dvacátého století) a odehrával se ve specifickém typu společnosti (převážně mezi inteligencí a dělnickou třídou). Americký sociolog náboženství D. Lyon zmiňuje, že „pojmem sekularizace můžeme použít, když hovoříme o ustupující síle určité tradiční náboženské skupiny ve specifickém kulturním prostředí, ale přitom nemluvíme o duchovnosti a víře, jejíž popularita a vliv může naopak růst mimo tyto tradiční struktury“.⁵⁴ Pokud sekularizaci chápeme takto, tedy v omezeném rámci specifických parametrů, můžeme z určitého hlediska přijmout i klasickou teorii sekularizace, jak ji formuloval zkreslený (zúžený) pohled sociologie 60. let. Ten vysvětluje vyprazdňující se lavice v kostelech jako důkaz zanikajícího náboženství. Jak si však ukážeme, zkoumání náboženství muselo být ve stínu postmoderních znaků doby znovu přehodnoceno a rozšířeno, aby mohlo ukázat reálný stav duchovního života ve společnosti jako celku, nikoli pouze v její jedné formě.

To nepovšimnuté, co se dělo se zdánlivě mizícím náboženstvím, nazval jeden z kritiků teorie sekularizace T. Luckmann „privatizací náboženství“.⁵⁵ Ve své knize *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society* poukázal na to, jak se ono navenek se projevující církevně – institucionální náboženství stěhuje do privátní sféry a stává se tak pro vnějšího pozorovatele neviditelným.

⁵⁴ LYON, D.: *Ježíš v Disneylandu. Náboženství v postmoderní době*. Mladá fronta, Praha 2002, s. 43.

⁵⁵ Viz LUCKMANN, T.: *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society*. Macmillan, New York 1967.

Dnes ovšem již nelze zcela souhlasit ani s tímto názorem, protože v současné době dochází k pohybu opačnému – k celosvětovému masovému přesunu náboženství ze sféry privátní do sféry veřejné. Jak naznačuje již podtitul knihy francouzského sociologa G. Kepela *Boží pomsta – Křesťané, Židé a Muslimové znovu dobývají svět*,⁵⁶ náboženství se opět pevně usídlilo ve veřejné sféře - politice a již není možné jej přehlížet, případně jej brát na vědomí pouze v jeho extrémních fundamentalistických projevech – například v podobě teroristických útoků apod.

Rovněž studie J. Casanovy potvrzují, že se do veřejného života a politiky moderních společností dokonce již zdaleka neprosazují jen velká monoteistická náboženství, ale že jde o záležitost celosvětovou a mnohoznačnou. Náboženské základy je možno nalézt v celém politickém spektru – od krajní pravice po krajní levici, v nejrůznějších ekologických prouděch apod., což Casanova konkrétně ukazuje na dvou náboženských tradicích (katolictví a protestantismu) ve čtyřech zemích (ve Španělsku, Polsku, Brazílii a USA). „Jsme svědky deprivatizace náboženství v moderním světě“,⁵⁷ shrnuje Casanova.

Vedle zmíněných sociologů přichází se svou významnou teorií i britský sociolog P. L. Berger, který upozornil na počínající pluralizační fázi náboženství. Člověk je dnes nucen si vybrat z obrovského množství způsobů života, v oblasti víry může dokonce vybírat v pomyslném náboženském supermarketu z celé plejády náboženských proudů. „Moderní pluralismus podněcuje vznik stresových situací a úzkostných stavů, před nimiž je možné utéci dvěma protikladnými směry. První vede do oblasti falešných jistot; druhý k přístupu, který se vzdává vši naděje na jakýkoli možný průnik k pravdě. Kveté čilý obchod s ortodoxními přístupy všeho druhu, slibující obnovení ztracené jistoty. (...) Na druhém pólu se nachází opačný směr úniku: k nějaké podobě nihilismu nebo bezbřehého relativismu, který popírá jak samotný pojem pravdy ve víře, tak naši schopnost této pravdy v různé míře dosáhnout.“⁵⁸

Je tedy zřejmé, že pokud by teorie sekularizace byly brány jako jediný úhel pohledu na celé spektrum náboženství, jsou nadále neudržitelné, protože ačkoli probíhá určitý odklon od institucionalizovaného náboženství, tento odklon neskončil v nicotě, ale prošel dalším vývojem a rozběhl se mnohými směry například do různých alternativních forem religiozity,

⁵⁶ KEPEL, G.: *Boží pomsta. Křesťané, Židé a Muslimové znovu dobývají svět*. Atlantis, Praha 1996.

⁵⁷ CASANOVA, J.: *Public religions in the modern world*. The University of Chicago Press, Chicago and London 1994, s. 211 (přel. P. F.).

⁵⁸ BERGER, P. L.: *Vzdálená sláva. Hledání víry ve věku lehkověrnosti*. BARRISTER and PRINCIPAL, Brno 1997, s. 20.

kteřé v současnosti zažívají obrovský vzestup.

V dnešní postoptimistické době se objevil nový druh religiozity a s ním i mnoho nových náboženských hnutí, kurzů meditace, esoterických směrů a učitelů. Tyto jevy mohou být důkazem, že duchovnost společnosti neklesá, spíše se transformuje. Jak píše Lyon, „ústup řízeného, institucionalizovaného náboženství očividně otevřel prostor nejružnějším alternativám“.⁵⁹ Může to být způsobeno oním ztraceným optimismem, v němž společnost pocítila potřebu po vysvětlení a úniku z existenciálního utrpení, které jim tyto alternativy mohou v jistém ohledu nahradit.

O funkcionálních náhražkách náboženství existuje také velmi vlivná teorie náboženství, kterou vystavěla například francouzská socioložka Hervieu-Léger ve své knize *Religion as a Chain of memory*.⁶⁰ Náboženství má mnoho funkcí, které mohou být v jistém smyslu nahrazeny jinými nosiči těchto funkcí. Pak by například rockový koncert nebo fotbalový zápas se svými úvodními rituály, světly a dýmem, které vytrhují diváka ze všednodennosti k extázi, podobně jako to dělají náboženské rituály, mohly být v těchto jednotlivých aspektech jakýmsi zástupným náboženstvím. Například sportovní události v dnešní společnosti částečně plní stejné funkce jako náboženství ve společnostech tradičních. Masové sportovní akce (tedy takové, kdy výkonu sportovců přihlíží velký počet diváků) vykazují zároveň rysy sváteční i rituální a z pohledu religionistiky lze říci, že dochází ke společnému emocionálnímu prožívání posvátného: velký dav se sejde na určeném místě, aby byl svědkem výjimečné události, při které má za úkol podporovat své reprezentanty v nadlidském úsilí, které bude korunováno vítězstvím a tedy emocionálním vytržením jak u sportovců tak diváků. Sama sportovní událost je započata, provázena i uzavírána mnoha rituály na úrovni osobní i společné (před fotbalovým zápasem se hrají hymny, jednotliví sportovci mají své amulety pro štěstí, před výkonem se křičí atd.).

„Sport plní sociální funkci prožití sounáležitosti, která v tradičních společnostech náležela náboženství“,⁶¹ píše Hervieu-Léger, ale vzápětí upozorňuje, že omezení náboženské funkce na její sociální rozměr (citový prožitek bytí součástí společenství) nemůže být vyčerpávající charakteristikou náboženství.⁶² Je samozřejmé, že prožívání posvátného společenství (*sacred communion*) se nevztahuje pouze na sport ale i na všechny ostatní

⁵⁹ LYON, D.: *Ježíš v Disneylandu. Náboženství v postmoderní době*. Mladá fronta, Praha 2002, s. 30.

⁶⁰ HERVIEU-LÉGER, D.: *Religion as a Chain of Memory*. Rutgers University Press, New Brunswick 2000

⁶¹ Tamtéž., s. 56 (přel. P. F.).

⁶² Zde lze odkázat na R. Otta a jeho kategorii numinozity (posvátna), které není nijak vázáno na společenství lidí. Viz OTTO, R.: *Posvátno. Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě*. Vyšehrad, Praha 1998.

masové události, zejména velké rockové koncerty, jak zdůrazňuje i Hervieu-Léger.

Jaroslav Krejčí zase spatřuje náhražku náboženství dneška v lidských právech, které se ale „týkají pouze života, neřešíc názor na smysl života a smrti. Z hlediska lidských práv je smrt pouze definitivní odchod z jeviště, odchod, který by však neměl být způsoben porušením těchto práv“.⁶³ Západ je podle Krejčího civilizací lidských práv, ovšem všechny ostatní jím vymezené civilizační celky měly ve svém základě něco jiného. „Společným základem je poznatek, že musí existovat něco, co je mimo pochopení a vůli člověka a mimo jeho odchod ze života. (...) Člověk tuší záhadné síly, které personifikuje do představy bohů nebo jediného boha, a přijímá svou úplnou závislost na nich nebo na něm.“⁶⁴ Dnešní situace je tak historicky naprosto ojedinělá.

Z těchto dvou příkladů náhražek náboženství jasně cítíme, že se jedná o jednoduché odpovědi na složité otázky a že v pravém slova smyslu nahradit náboženství nelze, aniž bychom neztratili jeho podstatný smysl.

Pokud bychom se pokusili shrnout situaci týkající se teorie sekularizace, bylo by možné zmínit následující problémy, kterým musí její zastánci čelit. Především lze konstatovat, že sekularizace sama je spíše sociologickou a náboženskou teorií, než empirickým zjištěním. Tato teorie byla evropo-centrickým pohledem neoprávněně generalizována, čímž bylo dosaženo pocitu celosvětové sekularizace. Neomezíme-li však náš pohled pouze na Evropu, pak „náboženská horlivost zbytku světa je naopak právě tak prudká, jako byla předtím, ba je možná ještě větší. Zde je třeba mít na mysli pevný, neochabující vliv, který má na ohromné množství lidí žijících prakticky kdekoli mimo Západ tradiční náboženství - ať už je to ve východní či jihovýchodní Asii (případně s výjimkou Japonska), popřípadě v daleko větší míře v Asii jižní a v celém muslimském světě, subsaharské Africe a Latinské Americe.“⁶⁵

Mylný je i samotný předpoklad sekularizace vycházející z osvícenské desakralizace světa, která z něj učinila předmět výhradně vědecko-racionální interpretace, jež měla náboženství postupně sesadit z trůnu vlastním technickým plánem spásy. Důkazem může být situace ve Spojených státech amerických, které jsou v oblasti vědy a techniky udávají celosvětový tón, a přesto zde nenajdeme skomírající dozvuky náboženství, nýbrž pestrý religiózní život potvrzený devadesáti třemi procenty věřících. Dalším falešným

⁶³ KREJČÍ, J.: *Postižitelné proudy dějin*. SLON, Praha 2002, s. 61.

⁶⁴ Tamtéž., s. 90.

⁶⁵ BERGER, P. L.: *Vzdálená sláva. Hledání víry ve věku lehkověrnosti*. Barrister and Principál, Brno 1997, s. 30.

předpokladem, který způsobil zkreslený pohled na prázdné lavice v kostelech, byla romantická fikce středověku a naší „zbožné“ minulosti. Zkoumáme-li totiž život našich předků z hlediska jejich každodenního životního stylu, a ne pouze prostřednictvím klasických mnišských pramenů, zjistíme, že religiózní situace byla více méně obdobná té naší.

Na závěr snad ještě dlužno malé odbočení. Ukázali jsme si, že otázka, zda je dnes ještě nutné věnovat pozornost náboženství, je naprosto zbytečná. Svět bez náboženství si ani nemusíme pokoušet představit, protože náboženství v něm vždy hrálo a hrát bude velmi zásadní úlohu. Hans Küng došel v této souvislosti k myšlence potřeby světového étosu, který jediný může lidstvo uchránit před katastrofickými střety. Základní přesvědčení nadace Světový étos (Stiftung Weltethos), kterou v Tübingenu založil a která se uplatňuje již i v naší zemi⁶⁶ lze shrnout do několika zásad: „Mír mezi národy není možný bez míru mezi náboženstvími. Mír mezi náboženstvími není možný bez dialogu mezi náboženstvími. Dialog mezi náboženstvími není možný bez globálních etických měřítek. Přežití naší zeměkoule není možné bez globálního étosu, bez světového étosu.“⁶⁷ Globální étos přitom není žádná nová ideologie či superstruktura, neznamena ani jednu jedinou světovou kulturu a už vůbec ne jedno jediné světové náboženství - znamená pouze nutné minimum společných humánních hodnot, měřítek a základních postojů. Jde o základní konsensus, jemuž mohou přitakat stoupenci všech náboženství a který mohou sdílet i nevěřící. Na rozdíl od etiky jako filozofické a teologické vědy (nauky) o mravních hodnotách, normách a postojích, značí étos mravní postoj člověka nebo skupiny. Tento mravní postoj, jeho hodnoty a kritéria mají platit nejen hypoteticky (když souhlasí s našim zájmem), nýbrž kategoricky, nepodmíněně. Jde tedy o ničím nepodmíněnou platnost určitých základních etických hodnot a postojů. Snad nejuvýstižněji vyjadřuje tyto univerzální hodnoty tzv. zlaté pravidlo,⁶⁸ které je společné všem velkým náboženstvím, a které formuloval již např. Konfucius. Toto pravidlo, o kterém jsme se již zmínili, zní: „co chceš, aby ti činili jiní, čiň i ty jim“.⁶⁹ V současném světě není možné trvat pouze na tom, že náboženství je jediná možná záchrana. Právě pro otevřenější

⁶⁶ Českou pobočku Nadace Světový étos založil po roce 1989 doc. K. Floss pod názvem *Centrum Prokopios* – Sázava. Tato nadace se kromě jiného zabývá vydáváním knih H. Künga.

⁶⁷ KÜNG, H.: *Projekt Weltethos*. Piper, München 2004, s. 171.

⁶⁸ Tamtéž., s. 84.

⁶⁹ Kantův kategorický imperativ („Jednej tak, aby maxima tvé vůle mohla být vždy principem všeobecného zákonodárství.“) by potom mohl být chápán jako modernizovaná, racionální a sekularizovaná forma tohoto zlatého pravidla.

a dialogičtější přístup bychom si měli přiznat, že „také nekřesťané, ba dokonce agnostici či ateisté se mohou řídit morálním povědomím. Zásadní důvěra ve skutečnost (tedy opak nihilismu a cynismu) může být základem morálky, otevřené každému.“⁷⁰ Právě toto vnitřní svědomí a vědomí odpovědnosti může pootočit kormidlem na cestě krize západní kultury.

Na základě všech těchto pohledů můžeme považovat jev sekularizace za pevně ohraničený a vymezený, a můžeme směle pokročit k výzkumům religiozity jakožto zcela legitimním a pro dnešní společnost zásadně významným.

⁷⁰ KÜNG, H.: *Po stopách světových náboženství*. CDK, Brno 2006, s. 300.

3 Shrnutí stavu religiozity a jejích výzkumů v ČR (Praze)

3.1. Nejnovější výzkumy religiozity po r. 1989

Pro uvedení do problematiky religiozity v České republice se krátce zdržíme u základního přehledu nejvýznamnějších empirických sociologických šetření religiozity po roce 1989, které proběhly na akademické půdě. Jedná se především o čtyři velké mezinárodní srovnávací výzkumy a několik národních studií, které většinou z jejich výsledků vycházejí. V závěru se pokusíme srovnat některé výsledky těchto studií s výsledky našeho výzkumu.

3.1.1. World Value Survey

První dva jsou české výzkumy ze série World Value Survey⁷¹ z let 1991 a 1999, které jsou u nás známé jako Evropský výzkum hodnot. Jde o celosvětový srovnávací výzkum sociokulturních a politických změn, v jehož rámci byla provedena celá řada národních empirických reprezentativních šetření zkoumajících základní hodnoty a postoje veřejnosti ve více než 65 společnostech na celém světě. Základní populace výzkumů pokrývá více než 80% všech obyvatel světa. Česká republika se zúčastnila výzkumů pouze ve druhé a čtvrté vlně, tj. v letech 1991 a 1999. Tyto srovnávací analýzy prokázaly, že existuje silná vazba mezi lidskými hodnotami a charakteristikami společností.

Otázky z oblasti náboženství byly v obou výzkumech zpracovány velmi podrobně. Bylo provedeno dotazování na důležitost náboženství v životě respondenta, členství v náboženských a církevních organizacích, množství času věnované církvi. Ve výzkumu byla řešena otázka rozlišení dobra a zla, identifikace s některým z náboženských vyznání v současnosti i minulosti, frekvence návštěvy bohoslužby ve 12 letech a v současnosti, vztah k různým náboženským obřadům, pocit osobní víry. Respondenti byli dále dotazováni, zda církev dává uspokojivou odpověď na některé aktuální veřejné otázky (např. morálka, rodina, duchovní potřeby lidí, sociální problémy), zda věří v existenci Boha, posmrtného života, pekla, nebe, hříchu, převtělování duší, přenos myšlenek na dálku. Dotazník se rovněž zabýval osobní představou o Bohu, důležitostí Boha pro život, praktikování modliteb, meditace a rozjímání. V neposlední řadě byli respondenti dotazováni na vztahy mezi náboženstvím

⁷¹ Podrobné výsledky WVS ze všech zemí světa dostupné na: <http://www.worldvaluessurvey.org/>, on-line 15.10.2007.

a politikou, školami a výchovou, náboženstvím a státem. A byla zkoumána i důvěra církve.

Výzkum z roku 1991 oslovil 3245 respondentů (tj. 2109 z České a 1136 ze Slovenské republiky), zatímco v roce 1998 jich v ČR bylo vybráno 1908. V současnosti není k dispozici spolehlivá evidence českých publikací založených na výzkumech WVS. Z oblasti religiozity je dostupná publikace Lužného a Navrátilové o rozsahu a průběhu sekularizace v ČR.⁷²

3.1.2. Výzkum ISSP 1998 Náboženství

Výzkum v rámci International Social Survey Program (ISSP) – Religion⁷³ byl realizován v červnu roku 1999 pod vedením Sociologického ústavu Akademie věd ČR. Byl proveden na 1224 respondentech. Výzkum zkoumal vliv náboženských představ a chování na sociální, politické a morální postoje, náboženskou výchovu, náboženské aktivity, tradiční křesťanské a existenciální představy, osobní morálku, postoje k sexuálnímu chování, potratům, kriminálnímu chování a jeho trestání. Česká data z tohoto výzkumu publikačně zpracovala především D. Hamplová ve dvou přehledových statích⁷⁴ a dále pak, podobně jako data z WVS, ve studii průběhu sekularizace v ČR D. Lužného a J. Navrátilové.⁷⁵

3.1.3. Bůh po komunismu

Oficiální název výzkumu, jinak známého také jako „Bůh po komunismu“, je Religiozita v reformovaných východo (středo) evropských zemích,⁷⁶ mezi odbornou veřejností se vžil pracovní název „Aufbruch“ (s eufemistickým překladem do češtiny jako „probuzení“). Autory tohoto projektu jsou P. M. Zulehner a M. Tomka. Profesor Zulehner

⁷² LUŽNÝ, D.; NAVRÁTILOVÁ, J.: *Náboženství a sekularizace v České republice*. Sociální studia 6, s. 111 – 125. Dostupné na: <http://snem.cirkev.cz/download/Luzny.htm>, on-line 10.10.2007.

⁷³ Podrobné výsledky dostupné na: http://www.gesis.org/en/data_service/issp/data/1998_Religion_II.htm, on-line: 25.10.2007.

⁷⁴ HAMPLOVÁ, D.: *Šetření ISSP 1998 – Náboženství*. Sociologický časopis, ročník 36, č. 4, Praha 2000, s. 431 – 440. Dostupné na: http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/369_431HAMPL.pdf, on-line 15.10.2007. HAMPLOVÁ, D.: *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti. Mezinárodní srovnání na základě empirického výzkumu ISSP*. Sociologické texty 2000/3. SoÚ AV ČR, Praha 2000.

⁷⁵ LUŽNÝ, D.; NAVRÁTILOVÁ, J.: *Náboženství a sekularizace v České republice*. Sociální studia 6, s.111 – 125. Dostupné na: <http://snem.cirkev.cz/download/Luzny.htm>, on-line 10.10.2007.

⁷⁶ TOMKA, M.; ZULEHNER, P. M.: *Religion in der Reformländer Ost (Mittel) Europas*. Wien, Pastorales Forum 1999.

vede na vídeňské univerzitě skupinu zabývající se tímto projektem, jež je zaštitěna Pastorage Forum Wien. Hlavním tématem je postavení církví (především katolické) ve východní a střední Evropě v době komunismu a následné proměny pozic související s rozpadem komunistického bloku. Záměrem je získání přesnějších znalostí o náboženských – církevních aspektech v dané společnosti tak, aby mohly být nasměrovány do oblasti tvorby politiky, a to jak církevní, tak státní. Projekt běží v deseti postkomunistických zemích, kromě ČR, také v Litvě, Polsku, Ukrajině, Slovensku, bývalé NDR, Maďarsku, Rumunsku, Chorvatsku a Slovinsku.

Výzkum je veden ve dvou dimenzích – jednak historické, kde jde především o analýzu vývoje náboženskosti, církve a řádů od 2. světové války do devadesátých let, a pak v rovině empirického sociologického šetření zaměřeného na oblast duchovního života společnosti. Historickou analýzou se u nás zabývá J. Stříbrný z České křesťanské akademie a empirickou část zaštiťuje L. Prudký. Kvantitativní výzkum hledá odpovědi na otázky jako například: co představuje pro lidi po čtyřiceti letech komunismu náboženství? Co je křesťanství? Kdo je Kristus? Jak vypadá a co se děje v církvi? Jak jednotlivec chápe pojmy jako ateismus, víra atd.? V co věří a v co ne? Jak se projevuje víra religiózní a profánní na sebeporozumění jedince? Jaká je formovala zkušenost s náboženstvím a náboženskými komunitami během komunismu?

V ČR proběhlo v roce 1997 pod dozorem České křesťanské akademie 1053 rozhovorů. Dosavadní dostupné informace k šetření Aufbruch jsou zachyceny v již zmíněné studii, o situaci u nás pojednává především L. Prudký v Sociologickém časopise.⁷⁷

3.1.4. Vztah české populace k náboženství a k Bibli

Tento výzkum organizovala The British and Foreign Society and The Lausanne Committee for World Evangelization v roce 1991. Šetření proběhlo v šesti zemích bývalého komunistického bloku, jmenovitě v ČSFR, Maďarsku, Polsku, Ukrajině, Litvě a Rusku (zvláštní šetření proběhlo v ruském Tatarstánu). Předmětem výzkumu bylo poznání náboženských a nenáboženských orientací obyvatel. Dále pak znalost Bible a o Bibli včetně názorů na ni. S tím souvisejí otázky dotýkající se náboženských aktivit a jejich forem. Celkem bylo provedeno 1950 rozhovorů s lidmi staršími 15 let. Data má v současnosti ve správě zadavatel výzkumu a nejsou volně k dispozici, k dispozici je nicméně závěrečná zpráva z výzkumu.⁷⁸

⁷⁷ PRUDKÝ, L.: *Výzkum hodnot, víry a religiozity „Probuzení“ („Aufbruch“)*. Sociologický časopis 2000, č.3, ročník 36, SoÚ AV ČR, Praha, s. 378-381.

⁷⁸ Bulletin SoÚ AV ČR. Dostupné na: http://archiv.soc.cas.cz/download/87/sda01_34.pdf, on-line 20.6.2007.

3.1.5. České studie

Snaha o ucelenější prezentaci prvních tří předchozích zmíněných sociologických výzkumů vyústila ve studii L. Prudkého o církvích a sociální soudržnosti⁷⁹ z roku 2005 pod záštitou UK FSV CESES. Problematika vývoje církve od počátku československého státu je zde vykreslena v podrobné analýze získaných empirických dat. Důraz byl kladen na odhalení funkce církví a náboženskosti v české společnosti, které, jak vyplývá z výsledků, nejsou v naší zemi chápány jako zdroj konfliktů, nesnášenlivosti a bojů.

Sborník *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*,⁸⁰ na jehož přípravě se podílela většina českých sociologů náboženství z různých výzkumných pracovišť, shrnuje nejdůležitější poznatky současné kvalitativní sociologie náboženství v České Republice a zároveň mapuje náboženskou/spirituální situaci od roku 1989 do současnosti v evropských souvislostech. Upozorňuje při tom jak na nejdůležitější vývojové trendy české religiozity, včetně jejího institucionálního ohraničení v podobě státní legislativní a normativní politiky na jedné straně a neorganizované privatizované zbožnosti na straně druhé, tak také proniká hlouběji k náboženským představám věřících formou případových a antropologicky pojatých studií.

3.2. Religiozita v ČR

Šetření ISSP potvrdilo, že Česká republika patří z hlediska náboženského vyznání i z hlediska pravidelné účasti na bohoslužbách mezi nejvíce sekularizované evropské země. V šetření se přihlásilo 45,7 % (559) respondentů k Římskokatolické církvi, 2,6 % (32) k Církvi československé evangelické a 2,7 % (33) k Církvi československé husitské, dalších 2,5 % (30) respondentů se hlásilo k jiným křesťanským církvím a pouhých 8 respondentů (0,6 %) příslušelo k nekřesťanskému náboženství. Náboženské vyznání neuvedlo 45,9 % (562) respondentů. Pro srovnání můžeme uvést, že podobný podíl respondentů bez vyznání měly z evropských zemí v šetření ISSP 1998 Velká Británie a Francie, vyšší podíl lidí bez vyznání byl na území bývalého východního Německa (69 %). Českou republiku lze

⁷⁹ PRUDKÝ, L.: *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. UK FSV CESES, Praha 2005. Dostupné na: http://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit04_10_prudky.pdf, on-line 15.10.2007.

⁸⁰ NEŠPOR, Z., R.: *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. SoÚ AV ČR, Praha 2004.

považovat za sekularizovanou společnost i z hlediska návštěvnosti bohoslužeb – téměř polovina respondentů (48 %) šetření ISSP 1998 odpověděla, že nikdy nechodí na bohoslužby, a ČR se tak zařadila mezi země s nejnižší návštěvností náboženských obřadů. Byli to především starší lidé, kdo chodil na bohoslužby a kdo se hlásil k náboženskému vyznání, mezi mladými lidmi byl zájem o církevní život výrazně nižší (viz tabulku 1). Vyznání rovněž uváděli a na bohoslužby chodili především respondenti z menších obcí a lidé s nižším vzděláním. Zajímavou výjimku ze sekularizačního vlivu městského života představovala Praha – v ní počet lidí bez vyznání a těch, kteří nikdy nechodili na bohoslužby, mírně poklesl.⁸¹

3.3. Vývoj náboženskosti v ČR

Vzhledem k rozsahu této práce se nebudeme podrobně zabývat vývojem náboženskosti v České republice, ale alespoň stručně naznačíme, co mohlo vést k výše popsanému současnému stavu. K podrobnější analýze doporučujeme například pojednání o obsahu náboženskosti a vývoji církevních a náboženských aktivit v České republice ve dvacátém století sociologa L. Prudkého,⁸² který shrnuje myšlenky T. Halíka o vývoji náboženskosti na našem území spolu s dalšími prameny a skvělými podklady Z. Boháče.⁸³ Tyto texty nám budou inspirací pro následný přehled vývoje.

„Zdá se, že cesta k pochopení českých náboženských dějin vede houštinami paradoxů. V minulosti prosluly Čechy nejen jako země vroucí náboženské horlivosti, ale i jemné a hluboké náboženské kultury. V českých zemích se vždy dařilo reformním proudům a Čechy bývaly tradičně ne-li přímo kolébkou, pak nesmírně úrodnou půdou náboženských inovací – devotio moderna, prereformace, husitství, utrakvismus... A při tom podle současných sociologických výzkumů lze české země zařadit mezi nejméně náboženské země Evropy a tudíž i této planety vůbec.“⁸⁴

⁸¹ HAMPLOVÁ, D.: *Šetření ISSP 1998 – Náboženství*. Sociologický časopis, ročník 36, č. 4, Praha 2000, s. 32. Dostupné na: http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/369_431HAMPL.pdf, on-line 15.10.2007.

⁸² PRUDKÝ, L.: *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. UK FSV CESES, Praha 2005. Dostupné na: http://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit04_10_prudky.pdf, 15.10.2007.

⁸³ Viz. BOHÁČ, Z.: *Atlas církevních dějin českých zemí 1918 - 1999*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999.

⁸⁴ PRUDKÝ, L.: *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. UK FSV CESES, Praha 2005, s. 7. Dostupné na: http://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit04_10_prudky.pdf, on-line 15.10.2007.

Jedním z paradoxů, který tomuto současnému stavu předcházela je spor o to, zda byl katolicismus spíše nositel národní identity nebo naopak nositel odnárodnění. V určitých etapách dějin byl katolicismus v opozici - nacionální ideologie české buržoazie a inteligence hledala kořeny národní identity ve sporech s katolicismem své doby (vrcholy českých dějin v husitství a Jednotě bratrské, tedy vrcholy akcentované Palackým a z určitého hlediska i Masarykem). Naproti tomu v jiných etapách byly kořeny národní identity nalézány právě v souladu s katolickým vývojem (vrcholy českých dějin v době Karla IV. a v době baroka). Tento paradox se projevil především v chápání místa katolické církve při vzniku Československa: římskokatolická církev byla považována za jeden ze sloupů rakousko-uherského soustátí a byla vnímána jako protinárodní a protičeskoslovenská. Což se projevilo mj. i v tom, že část kněží právě římskokatolické církve se dokonce institucionálně distancovala od Říma a založila samostatnou Československou církev. Tato církev byla deklarativně pronárodní, podporující československou státnost a snažící se spojit katolickou tradici s národními tradicemi husitskými a národněobrozeneckými i s postupy aktuální politiky ve dvacátých letech dvacátého století. Tento paradox se v následujících letech různě posouval a měnil. Jde o jeden z významných zdrojů poklesu váhy náboženskosti a významu církví v naší společnosti.

Dalším paradoxem ve vývoji náboženskosti na našem území se projevil v období komunistického režimu. Náboženskost tehdy mohla sloužit buď jako zdroj boje proti totalitě, ale zároveň i jako základ pro konformní přežívání s totalitou. Křesťané, především katolíci byli hlavně v padesátých letech tvrdě perzekuováni. Mnoho kněží bylo popraveno, tisíce jich bylo vězněných, internovaných, držných bez soudu v pracovních táborech a koncentračních kláštorech, mnoho jich bylo posláno do pracovních trestných armádních oddílů. Podobně bylo pro svou víru stíháno obrovské množství laiků. Byli vyřazeni z možnosti vykonávat řadu zaměstnání, perzekuce postihovala i děti atd. Tyto skutečnosti se promítly do radikální devastace pastorační činnosti: zásadní pokles obsazenosti far, nedoplňování kněží – uzavřené či jasně limitované semináře, likvidované kláštery, zákaz výuky náboženství na základních a dalších školách atd.

Naproti tomu však existovala také skupina přímých kolaborantů – v padesátých letech Mírové hnutí katolického duchovenstva a v době normalizace (tedy po okupaci vojsky Varšavské smlouvy z roku 1968) hnutí *Pacem in teris*, přímí spolupracovníci s STB apod. Scénář připravený komunistickými vládami k vytvoření „národní katolické církve“ odtržené od Vatikánu a plně podporující manipulační postupy komunistického režimu se však nepodařilo prosadit.

Podstatnou část české společnosti zasáhlo dlouhodobé působení strachem, ztěžování možností náboženské přípravy, budování překážek při hledání cest k náboženskému vzdělávání a aktivitám, masové propagační, mediální a politické vytěsňování náboženskosti, spojování náboženskosti s „opiem lidstva“ a posměch nad „nepokrokovostí víry v Boha“.

Jako další paradox, který ovlivnil podobu české náboženskosti, by bylo možno označit náboženskost jako cestu k pravdě a proti tomu náboženskost jako vlastnictví pravdy. Uzavřenost církví, částečně způsobená strachem, sváděla často boj s novátorskou otevřeností, která je často uvnitř církví (ale někdy i vně) chápána jako cosi proticírkevního, cosi, co jakoby do církví nepatřilo, protože to jaksi ohrožuje tisíciletou zkušenost a oprávněnost církví. V tomto paradoxu lze v České republice zaznamenat různá období, kdy převažuje ta či ona strana. Strach jako stěžejní rys doby zůstal v důležité části duchovenstva i laiků zakořeněn velmi hluboko. Stal se také zdrojem uzavírání se především duchovenstva, ale i části laiků, vůči ohrožujícím vlivům „vnějšího světa“. Strach zřejmě upevnil i utíkáni se k dogmatům před reakcemi na výzvy společnosti. Zároveň však aktivity nábožensky orientovaných členů disentu byly především spojeny s velkou otevřeností a upřímným a poctivým hledáním cest. Za všechny můžeme jmenovat osobnosti jako Zvěřina, Mádr, Vaško, Malý, Halík a další.

Zvláštní symbiózu tohoto paradoxu otevřenosti versus uzavřenosti nacházíme na konci osmdesátých let. Na jedné straně se tehdy odehrál vůbec nejsilnější projev nesouhlasu s komunistickým režimem, kterým bylo kolem 700 tisíc podpisů na petici za náboženská práva a proti pronásledování věřících iniciované výrazně tradičně orientovaným laikem Augustinem Navrátilem. Současně ovšem připravují velmi otevřeně orientovaní kněží (především Halík a Piřha) i laici z okolí Kardinála Tomáška aktivitu nazvanou „Desetiletí duchovní obnovy národa“. Byla vyhlášena 27. 11. 1987 kardinálem Tomáškem a ostatními biskupy pastýřským listem, začínajícím slovy sv. Pavla „Nebojte se a zvedněte hlavy“. Obracel se nejen ke katolíkům, ale k celé společnosti. „Autoři projektu“ – jak uvádí jeden z nich Halík – „měli na zřeteli také očekávané společenské změny. Chtěli zdůraznit, že uzdravení společnosti nelze očekávat jen od změn vnějších poměrů, od změn politických a ekonomických struktur, nýbrž od změn celého klimatu společnosti, změn mentality, hodnotové orientace, způsobu myšlení a chování.“⁸⁵ Celý projekt byl rozvržen do deseti let: každý rok měl své téma inspirované jedním přikázáním Dekalogu. Přikázání byla však interpretována do podoby pozitivních hodnot: tak přikázání Nepokradeš bylo interpretováno

⁸⁵ Srov. JANDOUREK, J.: *Tomáš Halík: Ptal jsem se cest*. Portál, Praha 1997, s. 135.

prostřednictvím tématu Práce a sociální odpovědnost, přikázání Nezesmilniš tématem Rodinný život, přikázání Nevydáš křivého svědectví tématem Pravda a spravedlnost atd. V rámci tohoto projektu dochází už na konci osmdesátých let k téměř masovým aktivitám. (Nejviditelněji při oslavách Cyrilometodějského milénia na Velehradě, soustavněji ve sdružování a aktivitách laiků, zvláště mladých, inspirovaných tímto projektem.) Orientace na otevřenost náboženského světa a na souběh této otevřenosti s bojem proti totalitě vyústila do velmi významného místa církví v samotném průběhu převratu v listopadu 1989. Převrat však přinesl nové a v mnohém odlišné požadavky na realizaci tohoto projektu, na něž vlastně nestačily církve pružněji reagovat.

Další paradox je možné spatřit v určité podobě víry a chování „věřících“ uvnitř a vně církví. Lidé jsou stále méně ochotní spojovat svou víru s institucí církve. Existuje určitá vrstva lidí, která se snaží o pochopení, přijetí a rozvoj transcendentálního rozměru života jako podmínky lidské existence i existence spravedlivého společenství i státu, to vše ovšem mimo společenství církve. A přesto jde o hlubokou náboženskost. Tato stránka vidění náboženskosti – Halík hovoří o tzv. „plaché zbožnosti“⁸⁶ – se blíží směřováním orientovaným na podněcování lidských práv a svobod, blíží se nepochybně nově se tvořícím konceptům trvale udržitelného života a samozřejmě respektu vůči etickým pravidlům, které jsou pro život nezbytné. Takové zaměření je často v protikladu k postupům církví, ale také v protikladu ke konzumnímu zaměření masové společnosti. „A přesto je k nim paradoxně komplementární, poněvadž doplňující celý pestrý a proměnlivý obraz společnosti u nás. Jde zajisté o trend méně rozsáhlý a hlučný než ‚hlavní proud‘, který často ‚zaplňuje‘ duchovní reflexi života náhražkami věcí, peněz a úspěchu, přesto ale jde o trend zaznamatelný.“⁸⁷ Zastánci takového myšlení byli iniciátory prvního kola změn po převratu na konci roku 1989. „Paradox nespojující osobní zbožnost s působením církví (nebo lze také hovořit o paradoxu vzdalování se mezi institucionální a osobní dimenzí náboženskosti) je posilován i obecnými modernizačními trendy. Pro ně je příznačné současně vzdalování se institucím (některým) a zároveň snaha o hledání nových podob institucí, která by je měla učinit přijatelnějšími pro reálné potřeby občanů a pro možnost prohlubování bezprostředních mezilidských neodcizených vztahů, ale také nahrazování bezprostředních vztahů především komunikačními

⁸⁶ Srov. HALÍK, T.: *Co je bez chvění není pevné*. Lidové noviny, Praha 2002, s. 211.

⁸⁷ PRUDKÝ, L.: *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. UK FSV CESES, Praha 2005, s. 10. Dostupné na http://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit04_10_prudky.pdf, on-line 15.10.2007.

institucemi a institucemi kompenzujícími vyprazdňování bezprostředních vztahů mezi lidmi.“⁸⁸

Nastíněné paradoxy ukazují, že na současný stav náboženskosti v České republice, která je již tradičně označována za jednu z nejsekulárnějších zemí Evropy, působil mimo jiné, také tento komplikovaný a rozporuplný dějinný vývoj.

⁸⁸ Tamtéž, s. 10.

4 Empirický výzkum

4.1. Východiska, metodologie, výzkumný záměr

V rámci debaty o sekularizaci se stále více ukazuje, že se v procesu globalizace mění role náboženství a místo tradičních náboženství se vehementně hlásí o slovo jejich náhražky - především v podobě nových náboženských hnutí. V šetření ISSP⁸⁹ se podle D. Hamplové potvrdilo, že Česká republika patří z hlediska náboženského vyznání i z hlediska pravidelné účasti na bohoslužbách mezi nejvíce sekularizované evropské země. V šetření se přihlásilo 45,7 % (559) respondentů k Římskokatolické církvi, 2,6 % (32) k Církvi česko-bratrské evangelické a 2,7 % (33) k Církvi československé husitské, dalších 2,5 % (30) respondentů se hlásilo k jiným křesťanským církvím a pouhých 8 respondentů (0,6 %) příslušelo k nekřesťanskému náboženství. Náboženské vyznání neuvedlo 45,9 % (562) respondentů.

V České republice lze tedy nalézt křesťanské „ostrůvky“, na kterých má katolická víra stále rozhodující slovo. V našem výzkumu se zaměříme na ostrůvky „městské posttradiční religiozity“, které jsou charakteristické dost odlišným typem religiozity, než je ta tradiční – tzv. „lidová“, jejíž biosférou je klasická venkovská kultura, která se v současné době pomalu vytrácí.⁹⁰

Jedním z důvodů jejího mizení zřejmě může být fakt, že jde o typ „nereflektované“ religiozity, často opřené o folklór apod., který v kontaktu s pluralitní společností nemá šanci obstát – nemá totiž pro současného člověka dostatek argumentů a může tak být jen stěží předávána dalším generacím. Naproti tomu posttradiční religiozita má tento potenciál sebereflexe víry a otevřeného pole pro diskuzi a kritické otázky dnešní doby. Zřejmě také pro to oslovuje mladé vzdělané lidi, především v intelektuálních centrech kolem vysokých škol a univerzit, kde jim může být poskytnuta odpovídající pastorační péče a program přizpůsobený jejich potřebám.

Výzkumným záměrem je zmapování jedné velmi specifické, živé a funkční katolické farnosti, ve které by mělo být zjištěno, co tuto výjimečnou živost v rámci evropského trendu

⁸⁹ HAMPLOVÁ, D.: *Šetření ISSP 1998 – Náboženství*. Sociologický časopis, ročník 36, č. 4, Praha 2000.

⁹⁰ „...diference jsou dány historickým působením odlišných společenských faktorů (jako jsou změny v sociálním rozvrstvení obyvatelstva, v jeho mobilitě, v životním způsobu jednotlivců i skupin, k nimž došlo v souvislosti s proběhnuvšími i probíhajícími procesy industrializace, modernizace, sekularizace, medializace a globalizace našeho světa i života atp.“ HAVELKA, M.: Max Weber a počátky sociologie náboženství. In: WEBER, M.: *Sociologie náboženství*. Vyšehrad, Praha 1998, s. 19-20.

odklonu od tradiční institucionalizované formy religiozity způsobuje. Výzkum by měl vést k rámcovému zjištění proč a jak současný městský intelektuálně zaměřený člověk dojde ke katolické víře, co ho na jeho cestě ovlivňuje a jak on zpětně působí ve svém okolí díky víře. Bude se také zabývat fenoménem konverze ve smyslu příklonu ke katolické víře.⁹¹

Úzké zaměření výzkumu na akademickou farnost Nejsv. Salvátora v hlavním městě Praze bylo zvoleno kvůli možnosti důkladnější analýzy tohoto jednoho typu prostředí v rámci katolické církve, bez jakéhokoliv nároku na problematické zobecňování. Tato farnost byla také vybrána kvůli svým specifickým rysům, kterými jsou především vysoká koncentrace intelektuálně zaměřených lidí, otevřenost a tolerance vůči duchovně hledajícím a nezakotveným lidem, atp. a umožní nám tak srozumitelněji zasadit zamýšlený výzkumný problém do celkové religiozní situace, kterou jsme se snažili popsat v teoretické části této práce. Podle statistik patří kostel Nejsv. Salvátora po roce 1990 ke třem nejvíce navštěvovanějším kostelům v Praze a po léta je zde ze všech farností největší počet křtů dospělých.

Nutno ale také vzít v úvahu, že Praha samotná rovněž tvoří výjimku v rámci měst České republiky tím, že procento religiozity je zde mírně vyšší na rozdíl od ostatních velkých měst.⁹² Závěrem lze tedy vyslovit předpoklad, že výzkum může odhalit faktory, které v současné době život postoptimistického člověka ovlivňují a vedou ho k posttradiční katolické víře, která, jak jsme zmínili v úvodu, dává člověku onu, v sekulární civilizaci ztracenou, hlubokou naději. Takovýmto pozitivním působením kladného vlivu víry na psychiku a morálku podrobně provedl například J. Bauer ve své diplomové práci: *Religiozita v duševním životě člověka*.⁹³

⁹¹ Náboženskou konverzí (z lat. con-versio = obrat, oběh, převrat) se myslí především příklon k nějakému náboženskému proudu a vědomé přihlášení se k němu, které je spojeno s přijetím hodnot, postojů a představ, které dotyčná skupina reprezentuje.

⁹² Zajímavou výjimku ze sekularizačního vlivu městského života představovala Praha – v ní počet lidí bez vyznání a těch, kteří nikdy nechodili na bohoslužby, mírně poklesl. Viz HAMPLOVÁ, D.: *Šetření ISSP 1998 – Náboženství*. Sociologický časopis, ročník 36, č. 4, Praha 2000, s. 431 – 440. Dostupné na: http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/369_431HAMPL.pdf, on-line 15.10.2007.

⁹³ BAUER, J.: *Religiozita v duševním životě člověka*. Nepublikovaná diplomová práce na FF UK, Katedra Psychologie, Praha 1994.

Charakteristika farnosti Nejsv. Salvátora⁹⁴

Pro přiblížení specifik akademické farnosti u Nejsv. Salvátora, které jsou nutné pro pochopení a operacionalizaci proměnných, si ji nejdříve přiblížíme obecnými vnějšími charakteristikami.

Akademická farnost se nachází v centru Prahy v komplexu budov bývalé jezuitské koleje Klementinum, kde dnes sídlí Národní knihovna České republiky. Ve středověku na tomto místě v prostorách dominikánského kláštera sídlilo studium generale dominikánského řádu – základ budoucí teologické fakulty Univerzity Karlovy (založené 1348). Jezuité zde po svém příchodu do Prahy v roce 1556 založili svou první kolej, v níž až do zrušení řádu v roce 1773 působila řada vynikajících vědců a misionářů. Jezuité zde v letech 1578-1601 vybudovali dnešní kostel Nejsv. Salvátora a za pomoci slavných architektů, jako byli Carlo Lurago, Francesco Caratti, F. M. Kaňka či proslulý sochař raného baroku Jan Jiří Bendl, jej zdokonalovali až do dnešní podoby. V prostorách Klementina sídlil po zrušení jezuitského řádu arcibiskupský kněžský seminář i část Univerzity Karlovy. Kostel Nejsv. Salvátora má bohatou tradici kazatelskou a vzdělávací - za všechny slavné kazatele lze zmínit filosofa a matematika Bernarda Bolzano, který zde působil jako univerzitní kazatel v letech 1805 - 1819 a významně ovlivnil inteligenci v době národního obrození. Tato tradice byla přerušena až dobou komunismu, kdy kněží, kteří zde působili, byli uvězněni nebo nuceni odejít do exilu. Od února 1990 byla v kostele Nejsv. Salvátora obnovena duchovní správa pro studenty a v říjnu roku 2004 zde byla založena první akademická farnost v České republice jakožto personální farnost, určená pro pastoraaci studentů, učitelů a zaměstnanců pražských vysokých škol a jejich rodinné příslušníky. Akademická farnost též působí jako prostor dialogu mezi světem víry a světem kultury, umění a vědy a ekumenického a mezináboženského dialogu a je vnímána jako otevřené místo pro mnoho duchovně hledajících lidí, včetně těch, kteří nejsou praktikujícími křesťany.

Pastorační tým

Prvním farářem Akademické farnosti byl jmenován prof. PhDr. Tomáš Halík Th.D., který působí v duchovní správě studentů od r. 1990, farním vikářem (kaplanem) je P. Marek Orko Vácha a P. Pavel Petrašovský. V duchovní správě dále působí i jeden pastorační

⁹⁴ Dostupné na: <http://salvator.farnost.cz/soubory/czech.php>, on-line 30.10.2006.

asistent.

Prof. Halík působí současně jako profesor Filosofické fakulty Univerzity Karlovy a prezident České křesťanské akademie. Kromě kázání a liturgie se ve farnosti věnuje zejména pravidelnému duchovnímu vedení (svátosti smíření, duchovní rozhovory a konzultace), vede kursy přípravy dospělých ke křtu, k biřmování a k prvnímu přijímání a koná přednášky, besedy a rekolekce. Pastorační asistent se podílí kromě organizačního chodu Akademické farnosti také na přípravách dospělých ke křtu a k biřmování, vede mystagogii novokřtěnců, připravuje rodiče na křest dítěte a snoubence na přijetí svátosti manželství. V úzké spolupráci s Vysokoškolským katolickým hnutím organizuje program kostela a rediguje farní zpravodaj. Zaměřuje se kromě jiného na kulturní aktivity, jako jsou divadelní představení, výstavy či komorní hudební produkce. Ve farnosti aktivně působí rovněž Vysokoškolské katolické hnutí, které je od r. 2004 kolektivním členem České křesťanské akademie.

Akademická farnost z pohledu statistik:⁹⁵

Nedělní bohoslužby navštěvuje pravidelně kolem 1000 lidí; tento okruh přibližně tisíce lidí, vyskytujících se ve farnosti, se permanentně obměňuje (řada studentů po absolutoriu opouští Prahu a noví přicházejí), po léta jde stále o mírný vzestup. Podle statistik patří kostel Nejsv. Salvátora po roce 1990 ke třem nejvíce navštěvovanějším kostelům v Praze a celkově je zde ze všech farností největší počet křtů dospělých. Specifikou farnosti je především to, že bohoslužby (zejména kázání) i jiné akce navštěvuje značný počet duchovně hledajících, mnohdy nepokřtěných nebo dosud nepraktikujících lidí. Jsou to lidé zejména střední a mladší generace, ponejvíce z řad inteligence a studentů, ale i z oblasti umění, politiky, médií a podnikání. Značný počet lidí, zvláště studentů, zde našlo víru, a přes 800 dospělých zde po důkladné přípravě přijalo v posledních 15 letech iniciační svátosti církve (křest, biřmování, první přijímání). Asi deset mladých lidí z farnosti vstoupilo do různých řeholních společností.

Na podzim roku 2001 proběhl ve farnosti sociologický průzkum.⁹⁶ Zúčastnilo se ho 521 respondentů. Z výsledků lze zmínit např. průměrnou bohoslužbu navštěvuje pravidelně 300-600 lidí různého věkového složení, převažují mladší lidé. Celková návštěvnost obou nedělních bohoslužeb se blíží 1000 návštěvníků. Naprosto převažuje skupina mezi 19 a 25

⁹⁵ Dostupné na: <http://salvator.farnost.cz/soubory/czech.php>, on-line 30.10.2006.

⁹⁶ Tamtéž.

roky (57%). Starších, tedy 26letých až 30letých je 18%, věk 30-35 let uvedlo necelých 8%. Nad 35 let je dohromady asi 11% návštěvníků, pod 18 let asi 3,5%. Mezi pravidelnými návštěvníky kostela nejsou jen katoličtí věřící; asi 4% uvedlo, že jsou bez vyznání a přes 4 procenta byla příslušníků jiných církví. Mužů i žen je v zde přibližně stejné množství. Nejpočetnější skupinou jsou svobodní (85%), v manželství žije kolem 10% a 4,5% uvedlo formulaci jiné (včetně řeholnic a řeholníků). Studentů je jen 56%, pracujících je necelých 33%. Nejvíce studentů bylo z Filosofické fakulty UK, na druhém místě z lékařských fakult; humanitně orientovaní studenti spolu s budoucími lékaři tvoří polovinu studentů ve farnosti. S odstupem 10% následují studenti Českého vysokého učení technického, dále Vysoké školy ekonomické, Matematicko-fyzikální fakulty a Přírodovědecké fakulty UK. Tyto obory tvoří dohromady 44%. 24% respondentů uvedlo, že navštěvují studentský kostel méně než rok, 34% 1 až 3 roky (tedy nejsilnější skupina), 20% docházejí 3-5 let a více než pět let uvedlo 21% lidí. V průzkumu šlo také o zmapování zájmů návštěvníků. O akce mimo rámec bohoslužeb má zájem zhruba 65% osob. Největší zájem je o přednášky a diskuse, duchovní cvičení, společnou čajovnu nebo kavárnu, filmový klub a společné víkendové akce.

Aktivity farnosti

Každý týden v neděli odpoledne a večer a v úterý večer se konají mše a ve čtvrtek večer bohoslužba slova, po níž následuje eucharistická adorace, během níž je možné přijmout svátost smíření nebo přistoupit k duchovnímu rozhovoru. Kromě toho se konají bohoslužby o některých větších svátcích a při vybraných příležitostech; oblíbená je např. bohoslužba o novoroční půlnoci.

Prostory pro farní aktivity

Pro mimoliturgické akce, pořádané v úzké spolupráci s Vysokoškolským katolickým hnutím, má farnost k dispozici jedinou velkou sakristii, jež kromě toho, že je kancelář pastoračního asistenta, slouží například půlnoční silvestrovské bohoslužbě, literárně hudebním pořadům, přednáškám nebo i divadelnímu představení. Od listopadu roku 2004 byla uvedena do provozu zrekonstruovaná část krypty, jež poskytuje dokonalý klid pro osobní modlitbu, meditaci či komorní program.

Příprava na svátosti

Každý rok ve farnosti probíhá příprava na přijetí iniciačních svátostí křtu, biřmování a prvního svatého přijímání. Příprava na křest je nejdelší – trvá jeden a půl roku a vrcholí

o Velikonocích slavným křtem, který zpravidla přijme kolem 30 mladých lidí. Katechumenům i biřmovancům se věnují kněží i pastorační asistent intenzivně každé úterý, a to formou cyklu přednášek Základy víry s diskusí. Katechetické přednášky o křesťanské věrouce, liturgii a morálce, svátostech a Desateru doplňuje cyklus o spiritualitě a otevřené diskuse na aktuální témata. Katechumenům je po jejich vstupu do katechumenátu věnována také „nedělní škola“, kdy po liturgickém žehnání v rámci nedělní studentské bohoslužby odcházejí do sakristie, aby v menší skupince reflektovali svoji rodící se víru. K osobnějším setkáním zájemců o svátosti a katechumenů slouží také víkendy duchovní obnovy, kde mají účastníci možnost sdílet svoje životní příběhy a prohloubit svůj život modlitby. O prázdninách se pořádá alespoň jeden týden v přírodě s duchovním programem. Po křtu je k dispozici každotýdenní pokračování přípravy v podobě mystagogického doprovázení. (Některé ze skupin bývalých katechumenů se po křtu řadu let pravidelně setkávají na různých místech a ve farnosti se konají občasná setkání těch, kteří zde byli v uplynulých letech pokřtěni.)

Každoročně se koná kurz nejen pro ministranty, věnovaný zejména liturgii.

Ostatní duchovní aktivity

Z akcí duchovního charakteru lze uvést například pravidelné postní a adventní rekolekce, studentské poutě (noční pouť na Svatou Horu, pouť na výročí 17. listopadu, předvelikonoční tématickou pouť k sv. Janu pod Skalou a podobně), křížové cesty v přírodě apod.

V kryptě kostela se také dvakrát týdně konají společné meditace; jedno setkání je věnováno výhradně tiché meditaci, druhé pak společné modlitbě žalmů a četbě Písma.

Ekumenické spolupráce

V kostele Nejsv. Salvátora existuje dlouholetá tradice pravidelných ekumenických bohoslužeb s kázáním hostí z nekatolických církví s následným setkáním a debatou. Každoročně se koná ekumenické setkání v rámci Dne Země, které jsou pořádány ve spolupráci s ekologickou sekcí České křesťanské akademie.

Mezináboženský dialog

V minulých letech proběhlo ve farnosti také několik mezináboženských setkání, např. s představiteli Židovské obce, s muslimskými palestinskými studenty a s buddhistickými mnichy z Japonska. V roce 2006 zde proběhla meditace s Dalajlámou v rámci mezinárodní

konference Forum 2000.

Mezinárodní spolupráce

Studenti z Akademické farnosti mají každoročně několik příležitostí porovnat svoje aktivity na mezinárodních akcích se zkušenostmi z jiných zemí. Dvakrát se účastnili mezinárodního setkání studentů v Římě, vybraní delegáti Vysokoškolského katolického hnutí je reprezentují na mezinárodních fórech a účastní se nejrůznějších projektů a workshopů. Akcí mezinárodního významu bylo také virtuální setkání Sv. Otce se studenty deseti kandidátských zemí EU u příležitosti Evropského dne univerzitního studentstva v březnu roku 2004, jež bylo z České republiky přenášeno televizí právě z kostela Nejsv. Salvátora. Občasnými návštěvníky zejména úterních besed byli významní představitelé církevního a intelektuálního života ze zahraničí – např. arcibiskup Zycinski z Polska, koptský duchovní Bishoy z Egypta, japonský jezuita prof. Kadowaki aj.

Vzdělávání, studentské cechy

Prohloubení teologického studia se kromě pravidelných setkání v rámci přípravy na přijetí svátostí, jež jsou otevřená všem farníkům, věnuje teologický seminář, jenž se koná ve spolupráci s mladými jezuiti. Vysokoškolské katolické hnutí ve spolupráci s farností a Českou křesťanskou akademií organizuje přednáškové cykly na nejrůznější témata – v letním semestru 2005 je to například cyklus seminářů o rodině, cyklus debat Evropské otazníky, z dřívějších akcí lze zmínit debaty na téma sociální péče, bioetiky, evropské integrace, mezikulturního a mezináboženského dialogu, problémů kolem homosexuality, imigrační politiky a podobně. VKH je též hlavním organizátorem přednáškově duchovního týdne s názvem Studentský Velehrad, jenž se pořádá tradičně v květnu a účastní se ho zajímavé osobnosti křesťanského života i společenské scény. Na počátku akademického roku je největší pozornost věnována novým vysokoškolským studentům. Pro ně jsou určeny nejrůznější seznamovací soutěže, kreativní víkendy, prožitkové víkendy a jiné akce, převážně ve spolupráci se studentskými cechy, jež ve farnosti sdružují studenty příbuzných oborů. Studentské cechy, v nichž spolupracují ekonomové s právníky, přírodovědci s mediky, umělci se studenty humanitních oborů a matematici s techniky, stojí také za projektem vzájemného vzdělávání studentů různých oborů. Dále je možnost využití knihovny, jazykových kurzů.

Kultura

Jednou měsíčně se koná literárně-hudební večer nebo filmový klub. Studenti také

pořádají večery vlastní literární a hudební tvorby. Sakristie občas poslouží jako divadelní sál studentskému divadelnímu představení, své divadelní umění zde však prezentovali i pražští bezdomovci. Kromě divadla jsou pořádány i komorní hudební produkce. Tradičně na Popeleční středu se koná Popelec umělců - „setkání světa umění a světa víry“ v rámci literárně hudebního pásma a následné bohoslužby. V prostorách rozsáhlého chrámového kůru probíhají výstavy fotografií a výtvarného umění. Nedílnou součástí farnosti je schola, jejíchž přibližně 30 členů doprovází zpěvem studentské bohoslužby a každý rok pořádá dva benefiční koncerty.

Sociální projekty

Kromě toho, že se farnost podílí svými příspěvky na charitativní činnosti pražské Arcidiecéze – sbírky na podporu činnosti Arcidiecézní charity či církevní nemocnice, sbírky na podporu obětí přírodních katastrof apod. - podílí se na nejrůznějších charitativních projektech, pořádaných neziskovými organizacemi. Konají se návštěvy v domovech důchodců, benefiční koncerty ve prospěch sdružení hluchoslepých, prodej kalendářů ve prospěch mentálně postižených atd. Studenti také každoročně navštěvují, zejména před Vánoce, pražské nemocnice. V roce 2003 farnost začala sponzorovat v rámci projektu Adopce na dálku studium indického chlapce. Farnost se dlouhodobě stará o několik bezdomovců a vězňů a pořádá přednášky a besedy s pracovníky sociálních center.

Informační servis

Informační servis nabízí farní zpravodaj, na jehož stránkách lze nalézt především program kostela a Vysokoškolského katolického hnutí na každý měsíc; své místo zde mají i nejrůznější reflexe, postřehy, názory či rozhovory. Na webových stránkách lze nalézt internetovou prezentaci naší farnosti a Vysokoškolského katolického hnutí. Kromě kompletních aktualizovaných informací nabízí naše internetová stránka i vybraná kázání P. Tomáše Halíka. V nedávné době byl pokusně zahájen projekt on-line přenosu některých významných bohoslužeb z kostela, zvláště jako službu těm farníkům, kteří momentálně studují nebo pracují v zahraničí.

4.2. Hypotézy, dotazník a jejich operacionalizace

Hypotézy jsou rozčleněny do tematicky spolu souvisejících bloků A - H a jsou vždy doplněny verifikací, tedy konkrétními vztahy mezi proměnnými, které byly nezbytné pro jejich zjištění, a nutnými kontingenčními tabulkami. Různé korelace byly následně vypočteny statistickým programem SPSS.

Omezením bylo to, že se ve farnosti cíleně vyskytují mladší lidé s vyšším vzděláním – tyto charakteristiky nelze nijak zobecňovat ani tím nic zjistit.

A. Období dětství

A1. *Z vysokého počtu křtů dospělých ve farnosti Nejsv. Salvátora lze vyvodit, že jen menšina lidí, nyní věřících, prožila dětskou víru.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA:** otázka č. 13 a otázka č. 11C, G

A2. *Prožitek Boha v dětství není nutný pro pozdější konverzi – i lidé bez něj konvertují.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA:** otázka č. 13 a otázka č. 11C, G

A3. *To, zda člověk má prožitek Boha v dětství významně ovlivňuje náboženské založení rodiny.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA:** otázka č. 13 a otázka č. 15

A4. *I když člověk nemá prožitek Boha v dětství náboženská výchova významně ovlivní ke konverzi.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA:** otázka č. 13 a otázka č. 36 A

A5. *Rodič či rodiče, kteří měli na dítě vliv mu předali i svou (ne)víru.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA:** otázka č. 15 a otázka č. 11

A6. *Lidé s prožitkem boha v dětství a s náb. výchovou prožijí konverzi jako plynulý přechod z dětské víry do dospělé.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA:** otázka č. 13 a otázka č. 32

A7. *Ti, kteří zažili katolickou výchovu ji budou předávat dál častěji než ti, kteří ji nezažili.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 30 a otázka č. 15

A8. *Lidé, kteří sami nebyli vychováni ve víře si nebudou zcela jistí, zda tak své děti vychovávají.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 30 a otázka č. 15

A9. *Kulturní tradice utvářená velikostí místa kde byl člověk vychován ovlivňuje náboženskou výchovu – člověk vyrůstající v menším městě má větší možnost religióznější rodiny, rodina chodí častěji na mše.⁹⁷*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 3A a otázka č. 15; otázka č. 3A a otázka č. 16A

A10. *Mladí lidé, kteří se stěhují se do Prahy kvůli studiu, se dostávají do zcela nových podmínek, a tak se u nich zvyšuje možnost se změnou prostředí změnit také názory na život. Spíše dojdou ke konverzi než trvale usazení mladí lidé v Praze.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 3B a otázka č. 36 I

A11. *Geografická poloha bydliště má vliv na utváření víry – př. ti, co jsou z Moravy, která je tradičně považována za religióznější oblast v rámci České republiky, budou častěji věřící od dětství, protože pocházejí z věřící rodiny.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 4A a otázka č. 15

B. Typ Konverze

B1. *Převažující typ konverze u návštěvníků salvátorské farnosti bude plynulý přechod od dětské víry k dospělé.*

Verifikace: otázka č. 32

B2. *Nejčastější věk konverze by se měl pohybovat v období přechodu z puberty do dospělosti.*

⁹⁷ „...vyšší návštěvnost bohoslužeb je v rámci České republiky především v menších obcích, ve větších návštěvnost klesá. Praha tvoří v rámci velkých měst částečnou výjimku – návštěvnost mší je zde mírně vyšší.“
Cit. dle HAMPLOVÁ, D.: *Šetření ISSP 1998 – Náboženství*. Sociologický časopis, ročník 36, č. 4, Praha 2000, s. 432.

Verifikace: otázka č. 34

B3. *Nejčastějším průběhem konverze by měl být postupný vývoj.*

Verifikace: otázka č. 35

C. Vlivy na konverzi – VŠ, stěhování atd.

C1. *Mezi vlivy, které působí kladně na konverzi by měl být především osobní příklad (rodina, přátelé, řeholník) a vzdělávání (četba, VŠ).*

Verifikace: otázka č. 36

C2. *Mezi vlivy, které předcházely katolické víře respondentů by měl nejčastěji patřit vliv protestantského myšlení, velký vliv by měly mít i módní východní vlivy – jóga, buddhismus.*

Verifikace: otázka č. 19

C3. *Člověk v době své konverze oceňuje ze součástí katolického křesťanství především kulturní tradici, etické hodnoty.*

Verifikace: otázka č. 33 I

C4. *Člověk, který je součástí církve již delší dobu, oceňuje liturgii.*

Verifikace: otázka č. 33 II

C5. *Studenty ne-humanitních oborů ke konverzi neovlivňuje prostředí vysoké školy, zatímco studenti humanitních oborů považují vysokou školu za významnou pro jejich konverzi.*

Verifikace: otázka č. 9 – rekódování skupiny humanitních a nehumanitních oborů; po té → **KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 36 I, P a rekódovaná otázka č. 9

D. Problémy konvertitů

D1. *Největší problémy respondentů s církví by se měly týkat otázek antikoncepce, euthanasie a postoje k homosexuálům, protože v této oblasti nebývají lidé dostatečně seznámeni s církevním postojem a panují mezi nimi mnohá nedorozumění.*

Verifikace: otázka č. 37

D2. Existuje rozdíl mezi problémy (bloky), které mají věřící od dětství (př. ti nebojují se strnulostí, protože jsou na ni zvyklí) a mezi problémy, které mají lidé, kteří konvertovali později (ti mají více problému s církví, dogmaty, nutností společenství).

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 37 a otázka č. 32

E. Co se změnilo po konverzi.

E1. Důležitým přínosem konverze by měl být stav vnitřní vyrovnanosti, který je způsoben vnitřním duchovním náhledem na život.

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 38 a otázka č. 32

E2. Prvotní nadšení konvertitů se často projevuje touhou zasvětit svůj život řeholnímu povolání.

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 32 a otázka č. 39

F. Současná víra

Hodnotové škály

F1. Ve farnosti se vyskytuje typ člověka „**plaché zbožnosti**“⁹⁸ – pro nějž platí, že se označil buď za nevěřícího, nepraktikujícího nebo sympatizujícího, ovšem ne věřícího.

Verifikace: vydělení kategorie „plachý věřící“ z otázky č. 11 A, B.

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: plachý věřící a otázka č. 12

F2. Lidé nepraktikující nebo sympatizující navštěvují kostel Nejsv. Salvátora především kvůli kázání.

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: kategorie „plachý věřící“ a otázka č. 28F

F3. Charakteristiky, které odhalí, jak odpovídá život duchovně zaměřených lidí v jejich víře - budou se ve většině bodů orientovat dle své víry – nebudou bezmezně důvěřovat vědě, protože vědí, že je jen jednou částí poznání skutečnosti, nebudou orientováni na výkon a majetek, nebudou žít a mít problémy plynoucí z anonymity, protože jim víra ukládá žít pro rodinu

⁹⁸ HALÍK, T.: *Co je bez chvění, není pevné*. Lidové noviny, Praha 2002. s. 211.

a bližní.

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 11C, G a otázka č. 12

Praktiky

F4. *Okultní praktiky budou častěji odsuzovány praktikujícími katolíky a naopak větší zájem o ně projevují nepraktikující lidé.*⁹⁹

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 20 B, C, D, E - „okultní“ praktiky a otázka č. 11

Jak pomáhá víra

F5. *Víra člověku zásadně pomáhá lépe řešit těžkosti v životě.*

Verifikace: otázka č. 25

F6. *Čím delší časová vzdálenost od konverze, tím více víra člověku pomáhá (je-li pravidelně pěstována) a současně zásadně pomáhá první roky po konverzi.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: speciální tabulka (dle otázky č. 2 datum narození odečtené od r. 2006 – zjištění věku, od něj odečtení věku, kdy skončila konverze) - získání času od konverze a otázka č. 25

Způsoby upevňování víry

F7. *K upevňování víry přispívají převážně vnitřní zdroje: tradiční modlitba, meditace a účast na exerciciích.*

Verifikace: otázka č. 40

⁹⁹ „... v evropských společnostech se udržuje poměrně vysoký stupeň víry v nadpřirozeno. Ačkoliv okultismus a křesťanství představují dva duchovní proudy, u mnohých respondentů se prolínaly. Podobné postupování křesťanství a okultismu není překvapivé, neboť v lidovém křesťanství byly oba dva typy religiozity vždy tradičně silně provázány. (...) Ve výzkumu se jednoznačně projevila souvislost obou typů religiozity s věkem. Zájem o okultismus projevovali více mladí lidé, ke křesťanství se přikláněli spíše lidé starší. Okultismus však také zasahoval i vzdělanější a městské vrstvy obyvatelstva.“ Cit. dle HAMPLOVÁ, D.: *Šetření ISSP 1998 – Náboženství*. Sociologický časopis, ročník 36, č. 4, Praha 2000, s. 434.

G. Vztah k farnosti

G1. *Ve farnosti bude převaha farníků – tzn. lidí, co chodí pravidelně.*

Verifikace: otázka č. 21

G2. *Lidé chodící k Nejsv. Salvátorovi mají málo zkušeností s jinými farnostmi, více s hnutími a řády.*

Verifikace: otázka č. 31

G3. *Nejčastější důvod navštěvování Nejsv. Salvátora je osobnost P. Halíka.*

Verifikace: otázka č. 22

G4. *Nejdůležitější charakteristikou farnosti, která přivádí návštěvníky, je její názorová otevřenost.*

→ **KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 36 O a otázka č. 26

G5. *Přesto, že se salvátorská farnost svými aktivitami snaží pokrýt potřeby duchovně hledajících lidí, v její nabídce chybí především pravidelné vedené kurzy rozvíjející modlitbu, porozumění Bibli.* Verifikace: otázka č. 29

G6. *Navštěvování akademické farnosti je většinou dočasné – souvisí s obdobím studia.*

Verifikace: otázka č. 42

G7. *Většina lidí bude chtít zůstat dál v Praze.*

Verifikace: otázka č. 41

G8. *Studenti, kteří zůstanou v Praze, budou dál chodit do farnosti.*

→ **KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 9 a otázka č. 42

H. Vztah k P. Halíkovi

H1. *Nepraktikující lidé budou více oceňovat Halíkovo vystupování v médiích a knihy.*

→ **KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 11 a otázka č. 27

H2. *Praktikující více oceňují Halíkovy zpovědi, kázání.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 11 a otázka č. 27

H3. *Čím déle navštěvuje věřící kostel Nejsv. Salvátora, tím srozumitelnější jsou pro něj kázání.*

→**KONTINGENČNÍ TABULKA**: otázka č. 10 a otázka č. 28 E

Operacionalizace dotazníku

Dotazník byl vystavěn na základě hypotéz a z nich vyplývající nutnosti zjištění následujících faktorů: identifikace respondenta, duchovní vývoj respondenta, vliv pražského vysokoškolského prostředí na duchovní život respondenta (vliv VŠ, případného stěhování, města, salvátorské farnosti atd.), dále průběh konverze a nový způsob života vyplývající z přijaté víry. V závěru je dotazník zacílen na zjištění očekávání vývoje víry v závislosti na místě bydliště. Přesné znění dotazníku je uvedeno v příloze. Vyplněné dotazníky budou po obhájení diplomové práce skartovány.

Operacionalizace dotazníku

1. Obecná identifikace respondenta je tvořena otázkami v dotazníku otázky č. 1 – 10
2. Identifikace náboženského vyznání, hodnot – bateriové otázky č. 11 – 12, 20, 25, 30, 40
3. Zjištění náboženského vývoje během dětství, ovlivnění rodinou – otázky č. 13 – 19
4. Zjištění vztahu respondenta k farnosti Nejsv. Salvátora – otázky č. 21 – 24, 26, 29, 31
5. Zjištění vztahu k rektorovi akademické farnosti P. Halíkovi – otázky č. 27 – 28
6. Zmapování konverze – otázky č. 32 – 39
7. Zjištění budoucích záměrů respondentů ve vztahu k farnosti Nejsv. Salvátora – otázky č. 41 - 43

4.3. Sběr dat

Sběr dat probíhal v průběhu dvou prosincových týdnů v roce 2006 dotazníkovou metodou ve zmiňované akademické farnosti v Praze. Výsledný vzorek 303 respondentů tvoří zhruba třetinu všech návštěvníků mší svatých ve farnosti za jeden týden, což je z hlediska relevance výzkumu více než dostačující. Rozdalo se téměř tisíc dotazníků. Dotazníky byly rozdávány po všech (celkem šesti) mších, které se v tomto období konaly. Většina respondentů vyplnila dotazníky přímo na místě, k čemuž napomohla rázná prosba kněze a připravené zázemí (místa k sezení v sakristii, kde je na rozdíl od kostela větší teplo a také

dostatek psacích potřeb pro všechny). Datový soubor obsahuje celkem 235 proměnných. Data byla po té přenesena do excelové tabulky a byla provedena dvojitá kontrola a oprava. Po té byla data zpracována statistickým programem SPSS a podle hypotéz byly vypočítány potřebné kontingenční tabulky, které následně umožnily hlubší interpretaci získaných dat.

4.4. Analýza výsledků

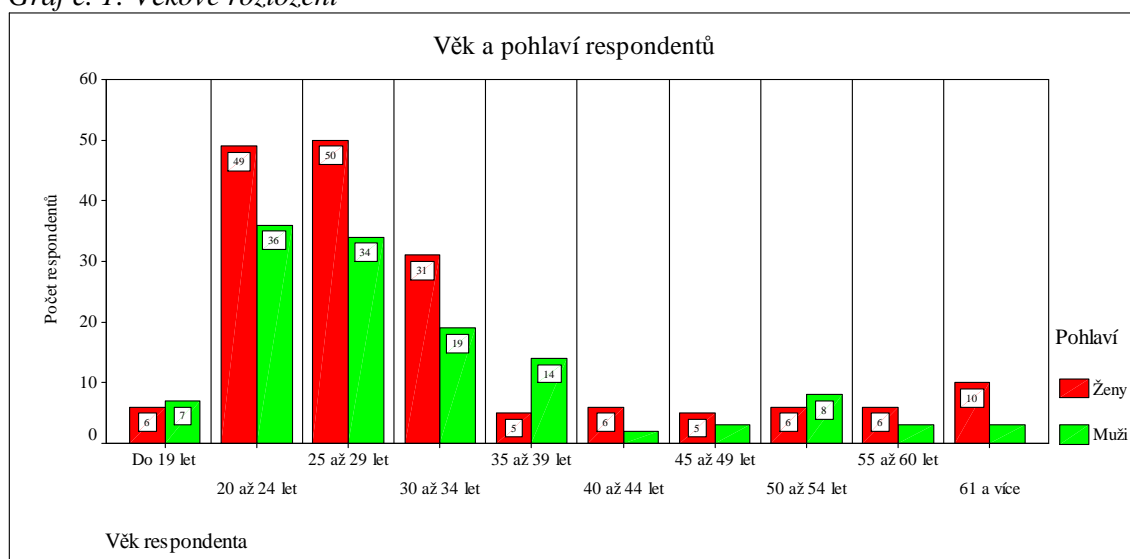
Klíčovým tématem výzkumu je hledání odpovědí na otázku jak je utvářena katolická víra intelektuálně zaměřených lidí žijících ve velkoměstském prostředí. K tomuto účelu byla pro výzkum vybrána pražská akademická farnost Nejsv. Salvátora – tedy farnost, kde se dá očekávat nejvyšší koncentrace převážně vysokoškolsky vzdělaných lidí.

Základní charakteristiky respondentů

Celkový počet respondentů je 303, z čehož je 57% žen a 43% mužů. Mírná převaha žen může naznačovat jejich větší sklon k religiozitě.

Z hlediska věku jsou nejméně početnou skupinou lidé ve věku do 19 let (4%) a také lidé nad 50 let (12%). Naopak nejpočetnějšími skupinami jsou 20 – 24 let – 28% a 25 – 29 let – 27%. Věková skupina mezi 30 – 34 lety je zastoupena 17%. 35 – 49letých je 12%. Nad 50 let 12%. Jedná se tedy zřejmě o mírný (13%) nárůst starších nad 35 let oproti roku 2001.¹⁰⁰

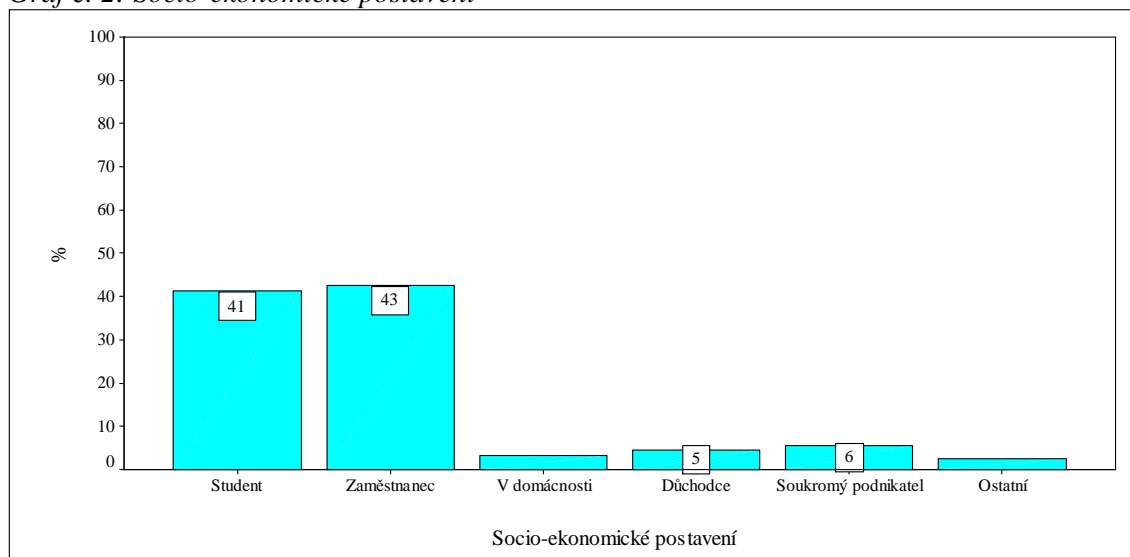
Graf č. 1: Věkové rozložení

¹⁰⁰ Sociologický výzkum farnosti 2001. Dostupné na: <http://salvator.farnost.cz/soubory/czech.php>, on-line 30.10.2006.

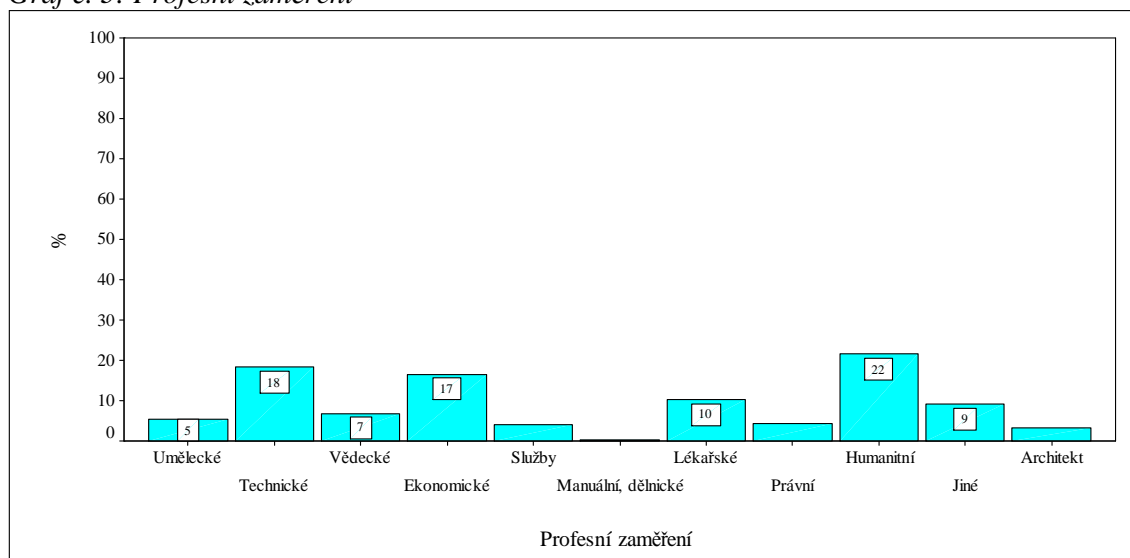
Ze socio-ekonomického hlediska tvoří většinu respondentů zaměstnanci (43%) a studenti (41%). Akademickou farnost tedy nenavštěvují především studenti, jak by se mohlo očekávat. V domácnosti zůstávají 3% lidí, důchodců je 5%. Soukromých podnikatelů je 6% a ostatních nezařazených jsou 2%.

Graf č. 2: Socio-ekonomické postavení

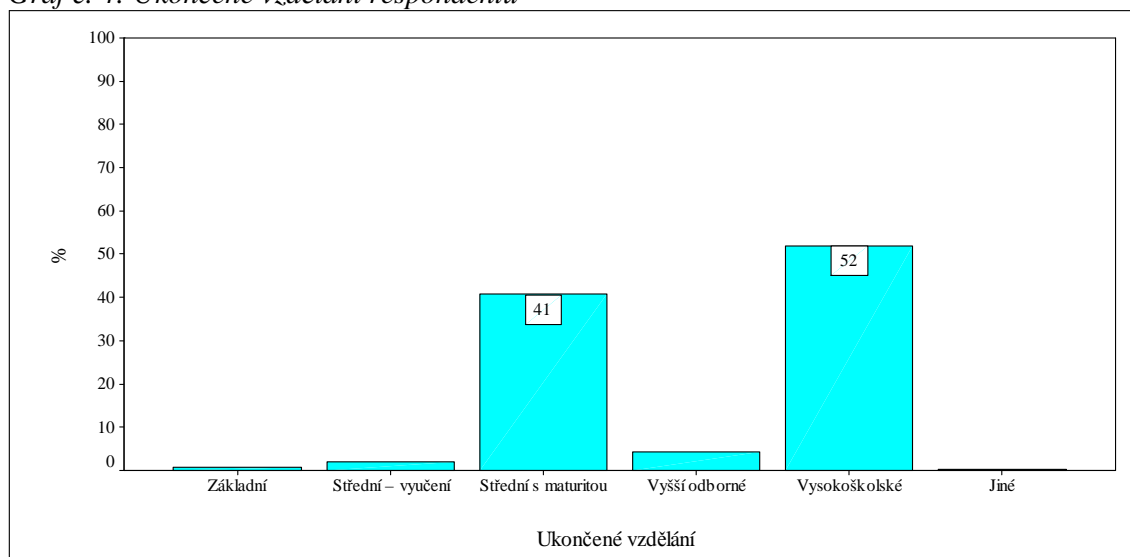
Z hlediska profesního zaměření tvoří většinu humanitně (22%) a technicky (18%) orientovaní lidé. Další zaměření jsou: ekonomické 17%, lékařské 10%, vědecké 7%, služby 4%, právní 4%, architekt 3%, umělecké 5%. Nejméně častá profese respondentů je z oblasti manuální a dělnické, uvedlo jí 0,3% respondentů.

Graf č. 3: Profesní zaměření

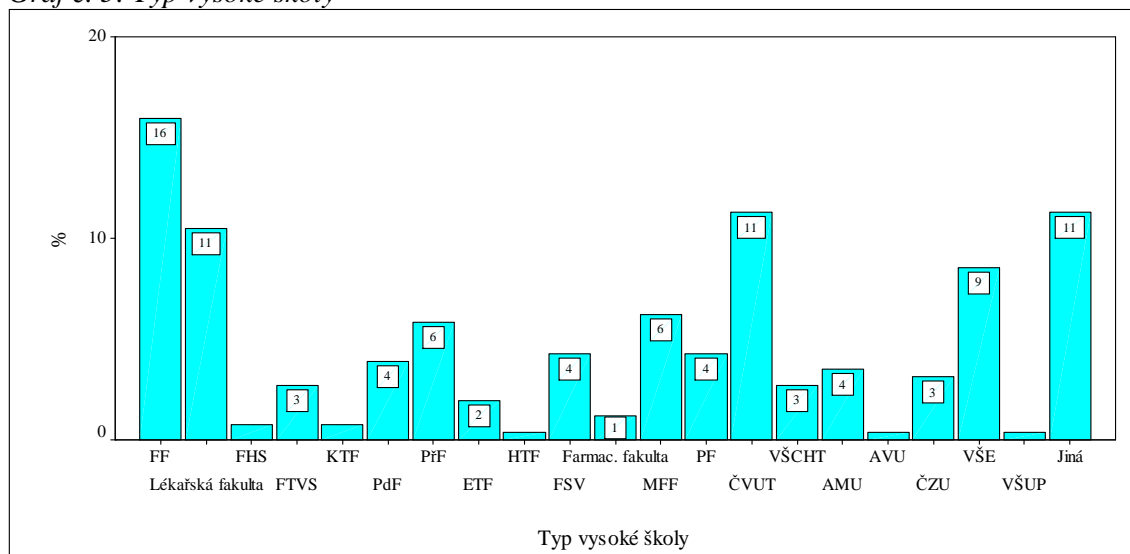
Vzdělanostní struktura respondentů vychází jednoznačně ve prospěch vysokoškolsky vzdělaných (52%). Lze ovšem předpokládat, že velká část ze zbylých 41% respondentů se středním vzděláním v současné době vysokou nebo vyšší odbornou školu teprve studuje.

Graf č. 4: Ukončené vzdělání respondentů

Převaha vysokoškolských studentů studuje nebo již vystudovala na filosofické fakultě (16%), velké procento studuje České vysoké učení technické (11%), medicínu (11%) a Vysokou školu ekonomickou (9%). Oproti roku 2001 narostl počet studentů z ČVUT, studenti filozofických fakult se ale drží stále na prvním místě.

Graf č. 5: Typ vysoké školy

Z hlediska vyznání se farnost ukázala jako dost různorodá. Za nevěřícího se považují 4% respondentů, u kterých se ukázalo, že hledají v katolickém kostele transcendentní rozměr života a sympatizují s duchovní dimenzí. Za věřícího (jakéhokoli vyznání) se považuje 96% respondentů, ale praktikujících (své vyznání – tedy nejen katolické) je „pouze“ 77%. Ze všech respondentů se 9% označilo za tzv. „duchovně hledající“.

Pokřtěných (ze všech respondentů – věřících i nevěřících) je 80 %, biřmovaných 65%. Předvídatelné je, že 66% pokřtěných katolíků svou víru praktikuje, ale překvapivé je, že i celých 55% nepokřtěných lidí se snaží o praktikování katolické víry. V přípravě na některou z iniciačních svátostí církve je 10% respondentů.

Členem Křesťanských sborů je 7%, ovšem tato otázka může být bez bližšího vysvětlení pochopena problematicky¹⁰¹ – a sice jako pěvecký sbor. Proto se dá očekávat, že reálný počet příslušníků tohoto hnutí, kteří navštěvují kostel Nejsv. Salvátora nebude tak vysoký. Farnost navštěvují asi 4% příslušníků jiné víry, což se zcela shoduje s šetřením z roku 2001. Konkrétně se jedná o 3% evangelíků, 1% buddhistů, zástupci ostatních vyznání jako např. Islámu nebo Pravoslaví nebyli výzkumem odhaleni. Výzkumu se zúčastnil 1 starokatolík, 1 „mystik“ a 1 člen Církve Bratrské.

Nyní můžeme přistoupit k tematickému zmapování pohledu na život člověka, který přichází do farnosti.

¹⁰¹ Toto problematické pojetí jsme odhalili z dotazů respondentů během vyplňování dotazníku. Křesťanské sbory při tom jsou duchovním hnutím, které vychází z učení a praxe prvotních sborů Církve, jak jsou zaznamenány v Novém zákoně. Příslušníci tohoto hnutí navštěvují i katolické kostely, proto jsme se snažili zjistit jejich početní zastoupení u Nejsv. Salvátora.

A. Období dětství

Určitý typ prožitku Boha v dětství mělo 53% lidí,¹⁰² prokázalo se však, že takovýto prožitek nemá žádný významnější vliv na pozdější praktikování či neproaktikování víry.¹⁰³ Zároveň se ukázalo, že na takovýto prožitek u lidí z akademické farnosti nemělo vliv náboženské založení rodiny.¹⁰⁴ Pokud člověk prožitek Boha v dětství měl a později prošel konverzí, nepocházel hlavní podnět k této konverzi z rodinného prostředí. Pokud člověk prožitek v dětství neměl, ale měl náboženskou výchovu, je míra ovlivnění rodinou k pozdější konverzi vyšší, než kdyby takovou výchovou neprošel.¹⁰⁵ Toto zjištění ovšem nedosahuje hranice signifikace. Je zřejmě pravděpodobné, že tato charakteristika je v rámci „tradičních“ věřících výjimečná, protože je zde velký počet konvertitů z nenábožensky založených rodin (44%), kteří si svou víru našli sami. Potvrdilo se však, že lidé, kteří prožili Boha v dětství pociťují svou „konverzi“ nejčastěji jako plynulý přechod od dětské víry k dospělé.¹⁰⁶

Výzkum dokázal také fakt, že neproaktikující respondenti pocházejí převážně z nevěřících rodin a naopak.¹⁰⁷ Zhruba polovina respondentů (53%) pochází z katolicky praktikující rodiny. Znamená to tedy, že přibližně každý druhý návštěvník salvátorské farnosti se s vírou setkal jiným než tradičně předávaným způsobem.

Tabulka č. 1: Rodinné prostředí z hlediska náboženského vyznání – přehled:

Katolicky praktikující	53,1%
Nenáboženské – ateistické nebo o náboženství se nezajímající	23,1%
Sympatizující s náboženským myšlením*	16,5%
Jiné	4%
Jiné křesťanské vyznání	3,3%

*Pozn. dle výpočtů se charakteristika „sympatizujících“ blíží spíše k těm, co se o náboženství nezajímají, než naopak.

¹⁰² Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza A1: *Z vysokého počtu křtů dospělých ve farnosti Nejsv. Salvátora lze očekávat, že jen menšina lidí, nyní věřících, prožila dětskou víru.*

¹⁰³ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza A2: *Prožitek Boha v dětství není nutný pro pozdější konverzi – i lidé bez něj konvertují.*

¹⁰⁴ Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza A3: *To, zda člověk má prožitek Boha v dětství významně ovlivňuje náboženské založení rodiny.*

¹⁰⁵ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza A4: *I když člověk nemá prožitek Boha v dětství, náboženská výchova ho významně ovlivní ke konverzi.*

¹⁰⁶ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza A6: *Lidé s prožitkem boha v dětství a s náboženskou výchovou prožijí konverzi jako plynulý přechod z dětské víry do dospělé.*

¹⁰⁷ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza A5: *Rodič či rodiče, kteří měli na dítě vliv mu předali i svou (ne)víru.*

Většina respondentů pochází z úplné rodiny – 89%, vychováno jen matkou bylo 9%, vychováno jen otcem 1%, vychováno jinak bylo 1% respondentů. To znamená, že na většinu měli vliv oba dva rodiče. Z hlediska katolického vyznání a praktikování byly v mírné převaze praktikující matky respondentů (47%) nad praktikujícími otci (40%). Nejméně bylo mezi rodiči militantních ateistů. V tomto bloku otázek jsme však bohužel vynechali zřejmě další významnou kategorii bigotních věřících.

Tabulka č. 2: Vyznání matky

věřící a praktikující	47,2%
věřící nepraktikující	21,5%
sympatie s náb.	10,6%
nezájem o náb.	16,2%
militantní ateistka	4,6%

Tabulka č. 3: Vyznání otce

věřící a praktikující	39,9%
věřící nepraktikující	15,8%
sympatie s náb.	11,1%
nezájem o náb.	23,8%
militantní ateista	9,4%

Vychovávat děti v křesťanské víře zamýšlí (nebo již vychovává) 87% respondentů, proti jsou 3% a 10% si není jisto. Přitom se neprokázal vliv náboženské výchovy respondentů v dětství, která by respondenty častěji vedla k náboženské výchově jejich vlastních potomků.¹⁰⁸

Ve výzkumu jsme se pokusili také zjistit, zda existuje nějaká souvislost mezi velikostí bydliště a náboženským založením rodiny a vírou samotného respondenta. Velikost bydliště v dětství se u 14% respondentů pohybovala do 2 tisíc obyvatel, u 13% to bylo 2 až 10 tisíc obyvatel a u 20% 10 – 50 tisíc obyvatel. Relativně nejmenší zastoupení mají lidé pocházející z obcí od 50 do 100 tisíc obyvatel (11%) a také nad 100 tisíc (10%). Největší zastoupení mají rodilí Pražané (31%).

V této souvislosti se ukázala spojitost katolicky praktikujícího založení rodiny respondenta s velikostí místa bydliště rodiny: v obcích do 2 tisíc obyvatel se vyskytuje výrazně více katolicky praktikujících rodin než ve větších sídlech. Výrazně častěji se zde

¹⁰⁸ Tímto zjištěním se nepotvrdily hypotézy A7, A8.

A7: Ti, kteří zažili katolickou výchovu ji budou předávat dál častěji než ti, kteří ji nezažili.

A8: Lidé, kteří sami nebyli vychováni ve víře si nebudou zcela jistí, zda tak své děti vychovávat.

například dodržovala účast rodiny na mši v dětství respondenta.¹⁰⁹ Naopak v obcích od 50 do 100 tisíc obyvatel je vyšší procento nevěřících rodin. Praha se jako výjimka (vyšší počet praktikujících rodin), jak naznačoval výzkum Hamplové, v tomto případě nepotvrdila.¹¹⁰

Ukázalo se, že ti lidé, kteří se do Prahy přistěhovali z vesnic do 2 tis. obyvatel chodí více pravidelně i do jiných kostelů než k Nejsv. Salvátorovi. Také ti, kteří v současnosti žijí v místě s 2 – 10 tisíci obyvateli navštěvují pravidelně jiné kostely než Nejsv. Salvátora. Oproti tomu respondenti trvale bydlící v Praze navštěvují zřejmě především Nejsv. Salvátora a jiné kostely pak tito respondenti navštěvují nepravidelně.

Tabulka č. 4: Velikost místa bydliště v dětství/současné

počet obyvatel místa bydliště (v tisících)	méně než 2	2 až 10	10 až 50	50 až 100	více než 100	Praha
Během dětství	13,6%	13,6%	19,6%	11%	10,6%	31,6%
Současné	3,3%	3,6%	3%	1%	0,7%	88,4%

Vliv geografické polohy bydliště na náboženské založení rodiny nelze vzhledem k malému počtu respondentů nijak zobecňovat. V rámci farnosti se ukázalo, že se sešlo více respondentů z Karlovarského, Pardubického a Středočeského kraje, kteří pochází z nevěřících rodin a naopak je více respondentů z Vysočiny a Zlínského kraje, kteří pocházejí z katolicky praktikujících rodin. Žádná zásadní souvislost mezi moravským původem a katolickou rodinu tedy v rámci salvátorské farnosti nevzešla.¹¹¹

¹⁰⁹ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza A9: *Kulturní tradice utvářená velikostí místa kde byl člověk vychován ovlivňuje náboženskou výchovu – člověk vyrůstající v menším městě má větší možnost religióznější rodiny, rodina chodí častěji na mše.*

¹¹⁰ HAMPLOVÁ, D.: *Šetření ISSP 1998 – Náboženství*. Sociologický časopis, ročník 36, č. 4, Praha 2000, s. 432. Dostupné na: http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/369_431HAMPL.pdf, on-line 15.10.2007.

¹¹¹ Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza A11: *geografická poloha bydliště má vliv na utváření víry – př. ti, co jsou z Moravy, která je tradičně považována za religióznější oblast v rámci České republiky, budou častěji věřící od dětství, protože pocházejí z věřících rodin.*

Tabulka č. 5: Původ respondentů podle krajů

	V dětství	Současný
Jihomoravský	8,6%	0,7%
Jihočeský	6,3%	1%
Královéhradecký	4,6%	0,7%
Karlovarský	1,3%	0
Liberecký	3,3%	0,7%
Olomoucký	2,3%	0
Moravskoslezský	5,6%	0,3%
Pardubický	2,6%	0,3%
Plzeňský	3,6%	0
Středočeský	6,3%	5,1%
Ústecký	2,3%	0
Vysočina	6%	0,7%
Zlínský	2,6%	0,3%
Hlavní město Praha	31,1%	90,2%
Slovensko	12,3	0
Polsko	0,7	0
Maďarsko	0,3	0

Vzhledem k očekávané vysoké míře migrace u respondentů byl zjišťován vliv změny místa bydliště na jejich víru. Celkem se stěhovalo 74% lidí. Pozitivní vliv stěhování na víru uvedlo 35% lidí, žádný vliv 37% a negativní 2%. Celkově tedy ze všech lidí, kteří se stěhovali, uvedlo pozitivní vliv změny místa bydliště na svou víru asi 49%, žádný vliv asi 51% a asi 1% negativní.

V souvislosti se změnou místa bydliště se tedy zcela zásadně potvrdilo, že přestěhování do Prahy mělo velmi pozitivní vliv na víru, což vzhledem k převažujícímu typu respondentů (vysokoškolsky vzdělaní lidé) potvrzuje naši hypotézu vyslovenou v úvodu. V Praze zřejmě existuje odpovídající prostředí, ve kterém se může víra tohoto typu lidí rozvinout – na rozdíl od původního místa bydliště.

Přitom se ale neprokázal žádný rozdíl mezi trvale žijícími v Praze a přistěhovalci v míře, jakou mohla ovlivnit studovaná vysoká škola jejich konverzi.¹¹² Oba typy lidí ovlivnilo vysokoškolské prostředí stejně, přestože podle hypotézy by

¹¹² Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza A10: *Mladí lidé stěhující se do Prahy kvůli studiu se dostávají do zcela nových podmínek, a tak se u nich zvyšuje možnost se změnou prostředí změnit také názory na život. Spíše dojdou ke konverzi než trvale usazení mladí lidé v Praze.*

u „migrujících“ mladých lidí mohla být očekávána větší emoční i duchovní zátěž a tím zvýšená otevřenost vůči duchovnímu řešení existenciálních otázek.

B. Typ konverze

V našem výzkumu jsme vycházeli z předpokladu, že každý věřící člověk musí projít v dospělosti určitým typem konverze, která je výsledkem dospělého a zralého rozhodnutí. Proto i člověk, který věří v Boha od dětství musí v určitém okamžiku svého života překlenout své dětské způsoby a představy o víře a dospět k novému uvědomělému přimknutí se k víře. Ve farnosti Nejsv. Salvátora ovšem více než v jiných farnostech můžeme očekávat i jiné typy konverzí, které jsme se pokusili zmapovat.

Nejčastějším typem konverze, která byla v dotazníku prezentována jako „příklon ke křesťanství“, je konverze vycházející z nějaké zkušenosti s dětskou vírou. Jedná se buď o kontinuální přechod od dětské víry k dospělé (38%) nebo o přechod od dětské víry k dospělé s určitou „přestávkou ve víře“ (22%).¹¹³ Konverzí zatím vůbec neprošlo a svou víru stále hledá 7% lidí, kteří chodí na mše k Nejsv. Salvátorovi.

Tabulka č. 6: Jakým způsobem charakterizovali respondenti svou konverzi

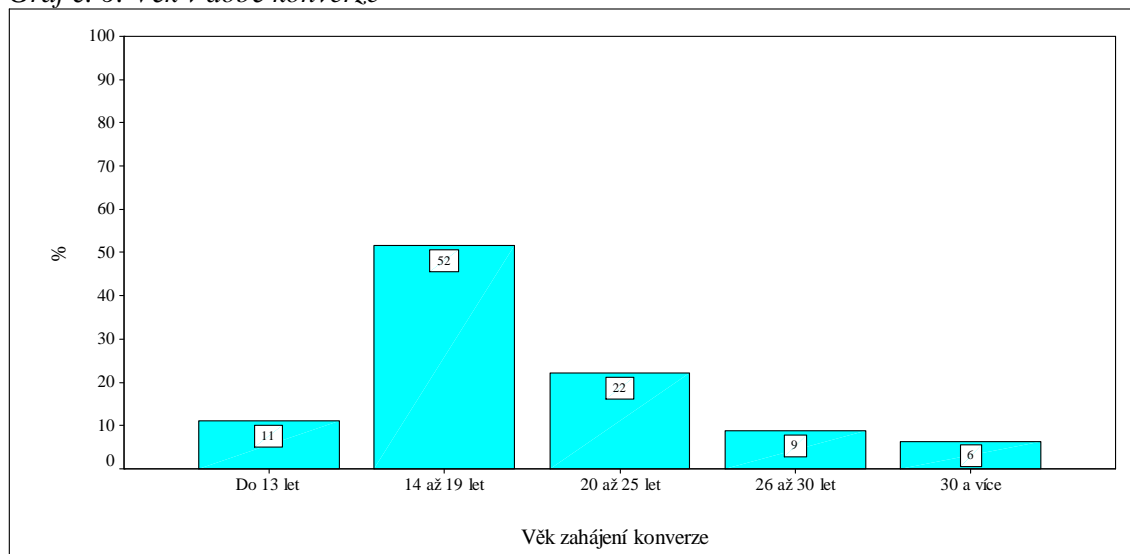
kontinuální přechod od dětské víry k dospělé	38,1%
přechod od dětské víry k dospělé s určitou „přestávkou ve víře“	22,4%
přechod od jiného náboženství ke křesťanství	1,7%
obrácení z ateizmu, nepřátelství ke křesťanství	3,4%
obrácení z lhostejnosti vůči náboženství	10,9%
obrácení od „pouhého“ sympatizování s náboženstvím k opravdovému praktikování	14,3%
konverzí neprošel, zatím jen hledá duchovní rozměr života	6,8%
jinak:	2,4%

Lze předpokládat, že konverze se časově kryje s obdobím zrání člověka jak během puberty tak na počátku dospělosti. Nejčastější věkové rozmezí, kdy u respondentů probíhala konverze, je 14 – 19 let.¹¹⁴ Druhým nejčastějším obdobím konverze je věk v době studia na vysoké škole, tj. 20 – 25 let. Toto zjištění potvrzuje naši hypotézu o možnosti velkého názorového vývoje člověka v období během nebo těsně po vystudování vysoké školy.

¹¹³ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza B1: *Převažující typ konverze u návštěvníků salvátorské farnosti bude plynulý přechod od dětské víry k dospělé.*

¹¹⁴ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza B2: *Nejčastější věk konverze by se měl pohybovat v období přechodu z puberty do dospělosti.*

Graf č. 6: Věk v době konverze

Časový průběh konverze se může lišit v závislosti na způsobu jakým konverze probíhá. Může nastat jak jedním hlubokým prožitkem či zkušeností s Bohem, tak postupným zráním všech složek osobnosti konvertity. U respondentů od Nejsv. Salvátora byl průběh konverze nejčastěji skutečně postupný.¹¹⁵ To zřejmě souvisí s velkými změnami, které s sebou konverze přináší, a s nutností postupně tyto změny začleňovat do života, což vyžaduje určitý čas. To, že v této farnosti u 72% lidí probíhala konverze takto postupně, může naznačovat i způsob, jak probíhala: nešlo zřejmě o jakési jednorázové silné vzplanutí, ani o tradičně předanou víru, která bývá přijímána jiným způsobem – jako určitá danost, ale o dlouhodobý vnitřní proces. Během takového procesu není možné rychle přijmout jakousi pravdu, nýbrž je nutno každou myšlenku důkladně zpracovat. Toto zjištění může potvrdit tezi, kterou jsme se zabývali v teoretickém úvodu, že křesťanství dnes přestalo být „samozřejmostí“, věcí zděděnou, a stalo se věcí volby. S tím souvisí i jiný způsob předávání víry, jež se zásadně liší od toho tradičního, kdy se člověk učil víře podobně jako například jazyku, byla pro něj tedy jakousi přirozeností.

Tabulka č. 7: Časový průběh konverze

postupný vývoj – několik měsíců, let	72%
několik důležitých událostí	17,5%
vlivem jedné rozhodující události	8,5%
jiný	2%

¹¹⁵ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza B3: *Nejčastějším průběhem konverze by měl být postupný vývoj.*

C. Vlivy na konverzi

Během konverze na člověka působí nejrůznější vlivy, které jsme se v rámci výzkumu pokusili zmapovat. Nejčastěji respondenti uváděli jako důležitý podnět ke konverzi své přátele, četbu knih a osobnost kněze či řeholníka.¹¹⁶

Předpokládali jsme, že v akademické farnosti bude významným vlivem také prostředí vysokých škol, v jejichž myšlenkovém rámci člověk může názorově uzrávat. Vliv vysokoškolského prostředí na konverzi uvedlo 30% respondentů. Pokud člověk pochází z nevěřící rodiny, ke konverzi ho neovlivňuje vysokoškolské prostředí. Konverzi zřejmě neovlivňuje fakt, že se mladý člověk přestěhuje do Prahy kvůli studiu vysoké školy a přijde tak do styku se zcela novým prostředím, které by ho podle hypotézy mohlo ke konverzi určitým způsobem nasměrovat. Podle výsledků výzkumu však vliv vysoké školy udávají stejně jak pražští tak mimopražští studenti.

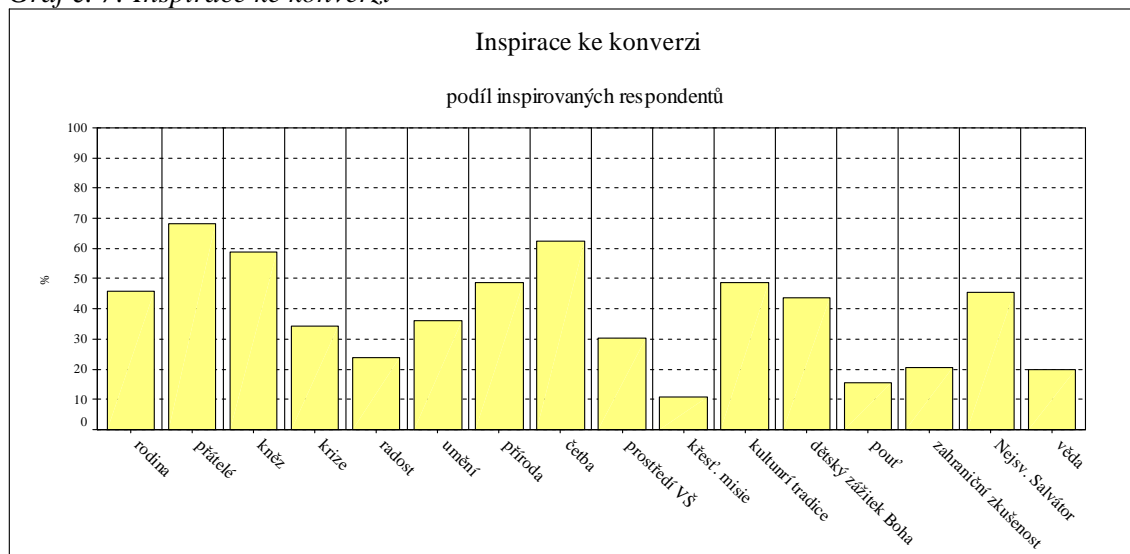
Ukázalo se, že studenty ne-humanitních oborů ke konverzi zřejmě téměř vůbec neovlivnilo prostředí vysoké školy, zatímco studenti humanitních oborů sice nepovažují vysokou školu za zásadní pro jejich konverzi, nicméně ji v tomto směru ani úplně nezavrhnou.¹¹⁷ Věda jako taková byla celkově jednou z nejméně častých inspirací ke konverzi (20%). V rámci těch, kteří ji v tomto ohledu za důležitou považovali, bylo více studentů ne-humanitních oborů.

Vysokoškoláci obecně k víře tedy spíše dospívají mimo myšlenkový prostor svých vlastních oborů. Ovšem v konkrétních oborech existují i výjimky: u lékařů se prokázal zásadní vliv studia medicíny na jejich příklon ke křesťanství a stejně tomu bylo u studentů fakult humanitních studií. Studenti FTVS považují svou fakultu za velmi vlivnou co se týče jejich inspirace ke konverzi a stejnou měrou ji oceňují studenti fakult sociálních věd. Velký vliv překvapivě přiznávají také studenti vysokých škol ekonomických a husitských teologických fakult. Naopak malý vliv cítí studenti farmacie a matematicko-fyzikálních fakult.

¹¹⁶ Tímto zjištěním se částečně potvrdila hypotéza C1: *Mezi vlivy, které působí kladně na konverzi by měl být především osobní příklad (rodina, přátelé, řeholník) a vzdělávání (četba); nepotvrdil se vysoký vliv VŠ.*

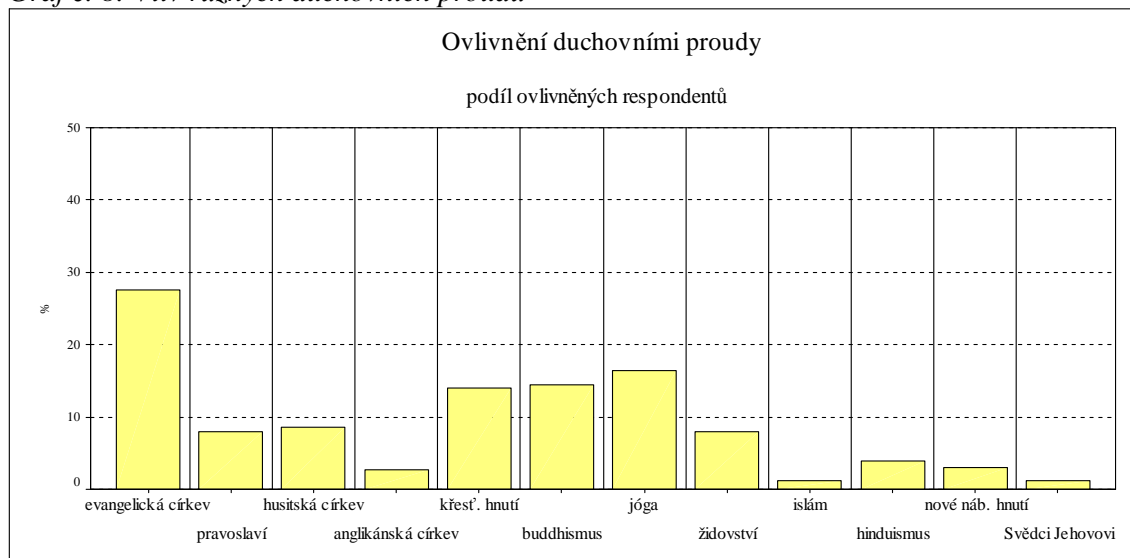
¹¹⁷ Tímto zjištěním se částečně potvrdila hypotéza C5: *Studenty ne-humanitních oborů ke konverzi neovlivňuje prostředí vysoké školy, zatímco studenti humanitních oborů považují vysokou školu za významnou pro jejich konverzi.*

Graf č. 7: Inspirace ke konverzi

Mezi další vlivy, které mohli respondenty ke konverzi ovlivnit jsou i různé duchovní proudy, se kterými se mohli během svého života setkat. Proto jsme těmto vlivům věnovali zvláštní oddíl. Zjistili jsme, že respondenty během jejich duchovní cesty nejvíce ovlivnilo myšlení evangelického proudu, jógy a buddhismu.¹¹⁸

Graf č. 8: Vliv různých duchovních proudů

¹¹⁸ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza C2: Mezi vlivy, které předcházely katolické víře respondentů by měl být nejčastější vliv z protestantského myšlení, velký vliv by měly mít i módní východní vlivy – jóga, buddhismus.

V průběhu konverze mohly respondenta také ovlivnit různé aspekty katolické tradice – např. liturgie, mystika či kulturní tradice. Míra oceňování jednotlivých aspektů mohla být během konverze různá, a po čase se mohla také zcela změnit. Pokusili jsme se tedy tyto změny zmapovat. Lidé v době své konverze nejvíce oceňovali morální hodnoty, kulturní tradici, která je pro křesťanství nosným základem a liturgii.¹¹⁹ Nejméně respondenti oceňovali mystiku, což může být pochopitelné vzhledem k tomu, že pro docenění hlubšího duchovního vhledu, kterému mystika učí, je často nutná předchozí duchovní zkušenost. Ta ovšem u velkého počtu dříve nepraktikujících respondentů nebyla možná. V současné době je nejvíce oceňována liturgie a kulturní tradice.¹²⁰

Tabulka č. 8: *Oceňované aspekty katolictví v době konverze a nyní*

	I. Při konverzi v %			II. Co oceňujete dnes v %		
	ne	nerozhodnutí	ano	ne	nerozhodnutí	ano
liturgie	24,9	14,1	61,1	5	5,9	89,1
kulturní tradice	17,8	14,6	67,6	7,7	6,9	85,4
mystika	28,3	19,8	51,9	11,9	19,1	69,1
serióznost	21,2	23,6	55,1	15,8	18,4	65,8
jednota	27,8	21,7	50,4	16,6	25,1	58,3
možnost společenství	24,1	15,6	60,4	12,7	10,1	77,2
jiné – etika, hodnoty, láska, otevřenost, osobnost kněze	5	20	75	5,4	10,8	83,8

D. Problémy konvertitů

Překážky a výhrady vůči církvi, etice

Během konverze, ale i během života s vírou, se člověk musí vyrovnávat s řadou problematických otázek ze strany církve a církevní dogmatiky. Jedná se většinou o témata, s nimiž člověk vnitřně nemusí být srozuměn a jejichž prosazování činí člověku v běžné společnosti potíže, setkává se s odporem. Tato témata bývají nejvíce problematická právě pro nově příchozí do církve, protože se s nimi často nejdříve setkávají jaksi zvenčí, např. prostřednictvím společenské diskuze apod. Z pohledu církve se jedná o témata okrajová, která mají podobu senzací, a proto jsou podněcována médii. Média ovšem ovlivňují především lidi, kteří se s vírou teprve sžívají a nemají dostatečnou zkušenost s církevními stanovisky. Jde o témata euthanasie, interrupcí, soužití homosexuálů a další. Ta jsou médii prezentována jako

¹¹⁹ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza C3: *Člověk v době své konverze oceňuje ze součástí katolického křesťanství především kulturní tradici, etické hodnoty.*

¹²⁰ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza C4: *Člověk, který je součástí církve již delší dobu, oceňuje liturgii.*

témata hlavní, ačkoli ve skutečnosti jde o témata zástupná, jejichž zodpovězení není možné bez věcné analýzy problémů, z nichž (také) tato témata vyrůstají. Podstatně vážnější podobou prohlubování těchto nedorozumění je ovšem váhavé a nečitelné reagování církevních představitelů na etické a právní prohřešky uvnitř církví. (Od sexuálních deviací kněží přes neprůhlednost hospodaření církví a přes volání po majetku a finanční podpoře bez souvislostí, až po ochranu těch, kdo jsou nositeli těchto postupů mezi církevními představiteli i laiky.) Často vzniká představa, že se církve snaží takové skutky zneviditelnit či zamést pod koberec. Z takových představ vyplývají výhrady respondentů.

Ve výzkumu se ukázalo, že respondenti z akademické farnosti těmito problémy příliš zasaženi nebyli. V žádném z nabídnutých problémů s přijetím církevních názorů neprojevila většina respondentů zásadní odpor. To znamená, že většina návštěvníků salvátorské farnosti je se zmíněnými otázkami více méně srozuměna.

Podíváme-li se na tuto záležitost ze strany těch, kteří nějaký typ odporu prožívají, potom se nejvíce problémů projevilo v otázkách antikoncepce a potratů,¹²¹ postoje k homosexuálům a v postoji ke strnulosti církve¹²²

Zjišťovanou skupinu překážek a výhrad jsme rozčlenili faktorovou analýzou do čtyř faktorů.¹²³ Žádný z nich sice nedosáhl hranice signifikace, lze však odvodit jistou mírnou tendenci. Tato tendence poukazuje na to, že lidé, kteří neprošli plynulým duchovním vývojem od dětské k dospělé víře a prožili tedy svou konverzi jako zlomový bod v životě, kdy si museli být vědomi mnoha změn, mají více problémů s tím, jak je přijímá okolí. Více problémů mají také s tím, jak se začlenit do společenství církve.¹²⁴ Tyto překážky jsou u čerstvě věřících pochopitelné – hodnoty a život se po konverzi nutně mění, ale člověka nelze vytrhnout z kontinuity jeho dosavadního prostředí a způsobu života, takže se ocitá na rozhraní dvou světů, které musí mezi sebou skloubit, což není jednoduché. Konvertita musí čelit nátlaku svého okolí v mnoha směrech, ať už v morálních otázkách, které často sám

¹²¹ V otázce č. 37 A, která měla ověřit, zda respondenti mají problémy se zákazem používání antikoncepce a se zákazem potratů, jsem tyto dvě různé věci sloučila, což samozřejmě není možné. Respondenti to v dotazníku často poznamenávali. Méně souhlasili se zákazem používáním antikoncepce, více odsuzovali potraty.

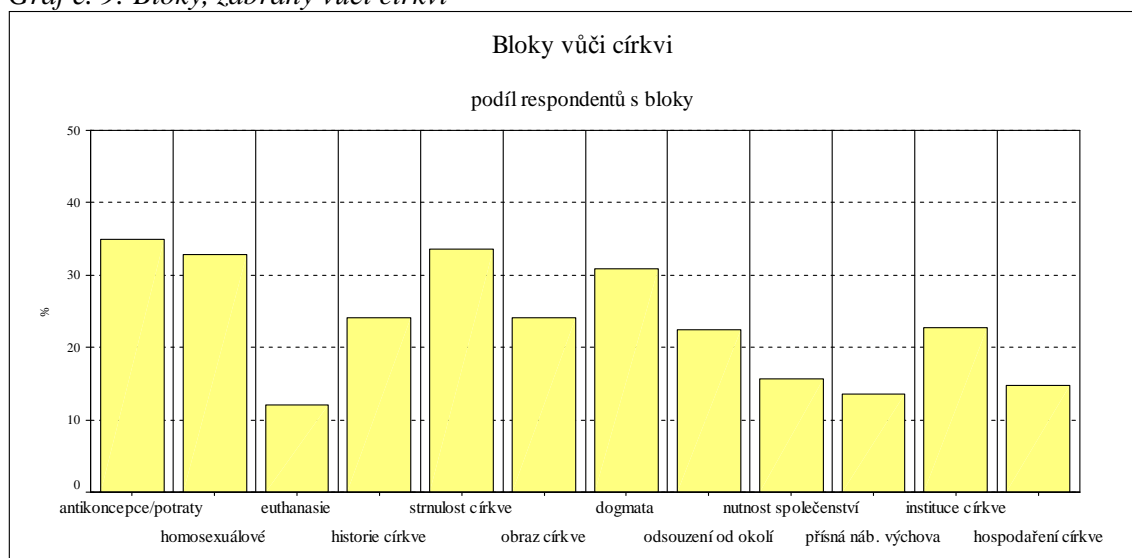
¹²² Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza D1: *Největší problémy respondentů s církví by se měly týkat otázek antikoncepce, euthanasie a postoje k homosexuálům, protože v této oblasti nebývají lidé dostatečně seznámeni s církevním postojem a panují mezi nimi mnohá nedorozumění.*

¹²³ Faktor 1: problémy s institucí církve; faktor 2: problémy s obecnými společenskými otázkami – postoj k homosexuálům, euthanasii atd.; faktor 3: problémy ve vztazích s lidmi uvnitř i vně církve; faktor 4: problém s institucí církve, hospodařením.

¹²⁴ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza D2: *Existuje rozdíl mezi problémy (bloky), které mají věřící od dětství (př. ti nebojují se strnulostí, protože jsou na ni zvyklí) a mezi problémy, které mají lidé, kteří konvertovali později (ti mají více problému s církví, dogmaty, nutností společenství).*

v sobě ještě nemusí mít vyřešené, nebo ve způsobu života, který dosud vedl. Pocit povinnosti zastat se své počínající víry před okolím, odůvodnit ji po všech stránkách, se mísí s potřebou neztratit nebo nezhoršit vztahy s lidmi, které do té doby měl, a tak musí často procházet tvrdým vnitřním bojem. Takový člověk cítí, že přestává patřit do tohoto svého původního prostředí, zatím se však ale ani necítí být součástí církve, prostředí nového. Nábožensky věřit znamená pro hodně lidí poměrně odvážný krok k nonkonformitě, vyžaduje odvahu k odlišnosti. V tomto ohledu má člověk věřící od dětství jednodušší pozici. Jeho okolí ho zná a přijímá jako věřícího od počátku a nedochází tak často k pocitům vyloučenosti z prostředí, což naznačuje tendence vyplývající z provedené faktorové analýzy.

Graf č. 9: Bloky, zábrany vůči církvi

E. Co se změnilo po konverzi

Pokud člověk projde konverzí a zodpovědně se rozhodne pro život ve víře, není možné, aby to neovlivnilo i praktické aspekty jeho života. Jedná se například o změny v morálním smýšlení, změny ve vztazích k lidem, v postojích ke společenskému dění. Pokusili jsme se tyto změny zmapovat, i když se ukázalo jako problematické opravdu rozlišit co se změnilo v životě po konverzi a co se „pouze“ prohloubilo.¹²⁵

Ukázalo se, že víra člověku nejvíce přináší změnu ve vnitřním prožívání směrem ke klidu a vyrovnanosti.¹²⁶ Další nejčastější změna po konverzi probíhá v morálních postojích

¹²⁵ Někteří respondenti odpovídali tak, jako by se u nich nic nezměnilo, protože takoví byli již dříve. To by ale mohlo budít zdání, že víra na život člověka nemá žádný vliv a zkreslovat tak celkové výsledky. Celkově odpovědělo na tuto bateriovou otázku jen 133 (tj. cca 43%) respondentů.

¹²⁶ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza E1: *Důležitým přínosem by měl být stav vnitřní vyrovnanosti, který je*

lidí. Naopak nejméně častou změnou bylo zhoršení vztahu s rodinou. Tuto možnost jsme v dotazníku uvedli, abychom zjistili, zda je po přijetí víry časté to, že se s tím rodina konvertity těžko vyrovnává. Tento stav uvedlo 10% respondentů. Časté to tedy není, ale opravdu se to někdy stává.

Tabulka č. 9: Změna různých aspektů života po konverzi

	ne %	neví %	ano %
morální postoje	29,4	7,9	62,7
výběr přátel	50,2	13,2	36,6
výběr partnera	35	14,8	50,2
změna vztahu s rodinou – došlo k prohloubení	30,8	21,9	47,3
změna vztahu s rodinou – došlo k narušení	75,6	14,7	9,7
výběr povolání, zaměstnání	57,5	18,9	23,6
výběr oboru studia - teologie, religionistika, duchovně zaměř. obory	74,9	9,6	15,5
politický názor	55,5	17,6	26,9
postoj k ekologii	59,4	17,9	22,7
kultura (výběr četby, kult. akcí...)	31	8,3	60,7
charitativní podpora, činnosti	25,3	12,2	62,5
vztahy na pracovišti (mezi kolegy)	28,3	27,9	43,8
vnitřní prožívání – směrem ke klidu, vyrovnanosti	9,2	10,1	80,7
snadněji snáším utrpení	13,7	25,1	61,2
náplň volného času	24,9	13,8	61,3
jiné:	23,1	38,5	38,4

Mladý člověk v době studia může projít nejen proměnou víry, ale i proměnou způsobu „obstarávání“ celého života. Musí se rozhodnout o svém budoucím povolání. Pokud v této době konvertuje, nově se mu nabízí možnost řeholního života. Zhruba polovina respondentů o tomto způsobu života neuvažovala. Povolání k zasvěcenému životu však zřejmě cítí většina konvertitů,¹²⁷ převážně se však jedná o horlivé vzplanutí, které se časem usídí v jiném životním cíli, nicméně je to náznak opravdovosti konvertitova smýšlení. Ukazuje totiž, že konvertita by byl ochoten pro svou víru zcela změnit svůj život.

způsoben vnitřním duchovním náhledem na život.

¹²⁷ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza E2: *První nadšení konvertitů se často projevuje touhou zasvětit svůj život řeholnímu povolání.*

Tabulka č. 10: Uvažování o řeholním životě

ne	53,5%
zvažoval jsem, už vím, že to není cesta pro mě	31,9%
stále to zvažuji	13,8%
ano a rozhodl/a jsem se pro něj	1,1%

F. Současná víra

Pro pochopení víry návštěvníků Nejsv. Salvátora si kromě praktikujících lidí, kterých je většina, můžeme povšimnout také skupiny lidí, kteří se rekrutují z těch, které bychom mohli pojmenovat označením převzatým od T. Halíka jako „plaše věřící“.¹²⁸ Tito lidé se v našem výzkumu neoznačili za praktikující věřící, nicméně jsou pro ně důležité určité hodnoty, které je s věřícími spojují.¹²⁹ Ukázalo se, že spíše důležité je pro ně hledání transcendentního rozměru života, přičemž zde můžeme sledovat jistou opatrnost – nejedná se přímo o víru v Boha, nýbrž o určitý vztah k raději konkrétně nepojmenovanému transcendentnu. Velmi významné je pro ně například dodržování lidských práv, skromný a šetrný život, boj proti konzumní spotřebě, ale také možnost volby ve všech záležitostech, možnost určovat si sám svůj osud. Méně důležité než pro věřící jsou pro ně hodnoty jako je péče o rodinu, udržování přátelství a pomoc lidem kolem sebe. Lidé „plaché víry“ si překvapivě často nejsou jisti, zda navštěvují kostel Nejsv. Salvátora kvůli kvalitě kázání.¹³⁰

¹²⁸ Halíkův „plaše věřící“ je člověk, který se snaží o pochopení, rozvoj a prohloubení transcendentálního rozměru života jako podmínky lidské existence i existence slušného společenství i státu. Charakteristické rysy tohoto přístupu pramení v prostém důrazu na morálku, etiku praktického rozumu. Jde o tendence, které často nejsou v obvyklých paradigmatech církevní a náboženské terminologie a přístupů. A přesto jde o hlubokou náboženskost. Tato stránka vidění náboženskosti je blízká směřováním orientovaným na podněcování lidských práv a svobod, blíží se nepochybně nově se tvořícím konceptům trvale udržitelného života a samozřejmě respektu vůči etickým dimenzím života jako dimenzím, které tvoří nezbytná pravidla pro život. Taková orientace je často v protikladu k postupům církví, ale také v protikladu s konzumním zaměřením masové existence. A přesto je k nim paradoxně komplementární, poněvadž doplňuje celý pestrý a proměnlivý obraz společnosti u nás. Jde zajisté o trend méně rozsáhlý a hlučný než „hlavní proud“, který často „zaplnuje“ duchovní reflexi života náhražkami věcí, peněz a úspěchu, přesto ale jde o trend zaznamatelný.

Srov. HALÍK, T.: *Co je bez chvění není pevné*. Lidové noviny, Praha 2002, s. 211.

¹²⁹ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza F1: *Ve farnosti se vyskytuje typ člověka „plaché zbožnosti“ – pro nějž platí, že se označil buď za nevěřícího, nepraktikujícího nebo sympatizujícího, ovšem ne věřícího.*

¹³⁰ Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza F2: *Lidé nepraktikující nebo sympatizující navštěvují kostel Nejsv. Salvátora především kvůli kázání.*

Podle hypotézy by se totiž dalo očekávat, že tito lidé sem chodí právě kvůli kázáním, když jako nepraktikující nemohou přistupovat ke svátostem. Mají k tomu zřejmě ještě jiné důvody. Prokázalo se ovšem, že tito lidé významně méně chodí jinam než k Nejsv. Salvátorovi.

Hodnoty praktikujících

Respondenti, u nichž již kvůli prosté přítomnosti v kostele Nejsv. Salvátora předpokládáme orientaci na duchovní život, považují nemateriální duchovní hodnoty za převážně důležité.¹³¹ Například udržování přátelství považuje 98% za nadprůměrně důležité, žít pro svou rodinu 94% respondentů za důležité. Pomáhat lidem kolem sebe, starat se o slušnou společnost je důležité pro 94%. Naopak jako nedůležité vidí 74% respondentů mít lepší postavení než ostatní. Získat co nejvyšší vzdělání a kvalifikaci považuje za důležité 73%. Žít skromně, šetrně, bojovat proti konzumní spotřebě je důležité pro 74% odpovídajících. Mít možnost volby ve všech záležitostech, určovat si sám svůj osud je nedůležité pro 14%, důležité je to pro 71%. Bojovat za lidská práva je důležité pro 71% respondentů. Věřit, že věda odhalí proč žijeme je nedůležité 79%, zatímco nepraktikující toto považují za převážně důležité. Být dobře finančně zajištěn a mít dobrou životní úroveň považuje za nedůležité 20% a 68% to hodnotí za převážně důležité. Hledat transcendentní rozměr života je důležité pro 72%. Věřit v Boha a žít pro něj a v něm je důležité 94% všech respondentů, ovšem maximálně důležité je to pro praktikující, zatímco pro nepraktikující je to spíše nedůležité.

Postoj k různým praktikám

V rámci katolického chápání světa není místo pro pověřivost a podobné praktiky. Věřící lidé by je tedy měli odmítat. Podle výzkumu Hamplové¹³² se však ukázalo, že se tyto dva postoje často prolínají. Pokusili jsme se tedy zjistit míru tohoto prolínání u praktikujících a nepraktikujících návštěvníků akademické farnosti. Nepraktikující významně často nemají vyhraněný postoj k astrologii narozdíl od praktikujících, u kterých je náznak tendence, i když velmi slabé, k odmítnutí. Postoj k esoterickým terapiím nepraktikujících je spíše kladný, u praktikujících je kladný významně méně často. Užívání amuletů odsuzují praktikující a naopak spíše přijímají nepraktikující. Tendence k zamítnutí různých způsobů věštění budoucnosti je u praktikujících vyšší, zatímco nepraktikující se tolik nebrání.¹³³ Tyto

¹³¹ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza F3: *Charakteristiky, které odhalí, jak odpovídá život duchovně zaměřených lidí v jejich víře - budou se ve většině bodů orientovat dle své víry – nebudou bezmezně důvěřovat vědě, protože vědí, že je jen jednou částí poznání skutečnosti, nebudou orientováni na výkon a majetek, nebudou žít a mít problémy plynoucí z anonymity, protože jim víra ukládá žít pro rodinu a bližní.*

¹³² Viz HAMPLOVÁ, D.: *Šetření ISSP 1998 – Náboženství*. Sociologický časopis, ročník 36, č. 4, Praha 2000, s. 433.

¹³³ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza F4: *Okultní praktiky budou častěji odsuzovány praktikujícími katolíky.*

tendence potvrzují hypotézu, že věřící praktikující lidé nepodléhají esoterickým praktikám, zatímco nevěřící je spíše přijímají, protože jejich postoj není ukotvený v životě z víry, jež stojí na jiných základech než jsou ony esoterické.

Zjišťovali jsme ovšem i postoj k duchovním praktikám jiných duchovních směrů jako je buddhistická zenová meditace a jóga. Zajímavé bylo relativně výrazné odmítnutí zenové meditace, což se ve farnosti zaměřené na mezináboženský dialog neočekávalo.

Tabulka č. 11: Postoj k praktikám

	nepřijímá %	nerozhodnutá %	přijímá %
návštěva léčitele	44,7	29,4	25,9
astrologie, horoskopy	77,5	10,9	11,6
„duchovně“ (esotericky) zaměřené terapie – regresní, reiki...	56,9	30,9	12,2
užívání amuletů	81,7	14,1	4,2
věštění budoucnosti různými způsoby (př. tarot...)	86,9	8,6	4,5
jóga	20,6	29,6	49,9
zenová meditace	26,2	41,5	32,2
jiné praktiky, které jsou pro Vás důležité: A. křesťanské: růženec, modlitba, meditace, adorace, čtení Písma, vnímání přírody, práce B. jiné: mystika, akupunktura, holotropní dýchání, homeopatie, pět Tibetů, šamanismus, sport, tai t'í	53,6	24,7	21,7

Pomoc víry při řešení problémů

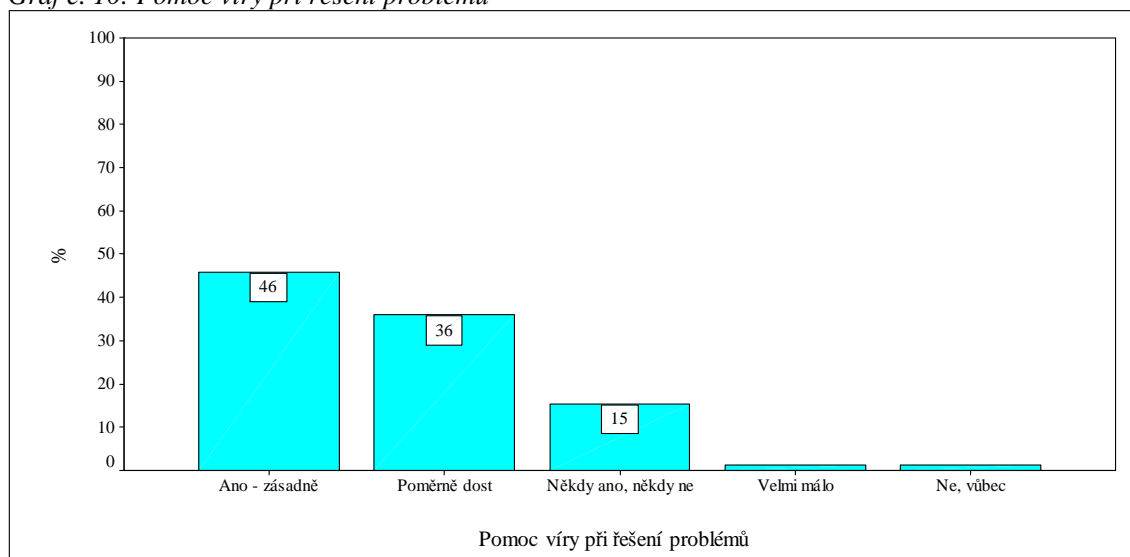
Věřící člověk by z řešení svých problémů neměl vyřazovat vnitřní postoj vyplývající z víry. Ta by mu měla zjednodušovat rozhodování nebo například zmenšovat strach a stres odpoutáním od dočasných hodnot. Potvrdilo se, že víra zásadně pomáhá při řešení problémů 46% respondentů, poměrně dost pomáhá 36% respondentů.¹³⁴

V závislosti na vzdálenosti od konverze se mění vnímání této pomoci víry při řešení problémů. Prokázalo se, že víra zásadně pomáhá především těm, u kterých konverze ještě neskončila. To lze odůvodnit prvotním nadšením konvertity. Toto zjištění se potvrdilo poklesem vnímání opory víry u těch, u kterých konverze již skončila, a sice před jedním rokem. Ti totiž vnímají pomoc víry při řešení problémů proměnlivě, tedy o celé dva stupně níže než čerství konvertité. Mírný vzestup na hranici vypovídací hodnoty se opět ukazuje u těch respondentů, u nichž konverze skončila před 4 – 7 roky, a měli tak zřejmě více času se s vírou sžít a začít ji přijímat i s problémy atd. Těmto lidem pomáhá víra poměrně dost.

¹³⁴ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza F5: *Víra člověku pomáhá lépe řešit těžkosti v životě.*

U těch, u kterých konverze skončila před deseti lety má křivka důvěry v pomoc víry při řešení problémů tendenci vrátit se opět k nejvyššímu hodnocení, ovšem tento výsledek je těsně pod hranicí signifikace.¹³⁵

Graf č. 10: Pomoc víry při řešení problémů

Víra, aby byla životaschopná, musí být upevňována a oživována. Toho je možné dosáhnout různými způsoby, nejčastěji např. modlitbou, meditací nebo četbou.

Potvrdilo se, že k upevnění víry návštěvníkům kostela Nejsv. Salvátora nejvíce pomáhá kázání během bohoslužby, výrazným pomocníkem je i osobní modlitba a duchovní četba.¹³⁶ Zdá se, že nejméně respondentům pomáhá mít věřícího partnera. To ale může být způsobeno i tím, že takového partnera prostě nemají a proto jim nemůže k upevnění víry pomáhat.

¹³⁵ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza F6: *Čím delší časová vzdálenost od konverze, tím více víra člověku pomáhá (je-li pravidelně pěstována) a současně zásadně pomáhá první roky po konverzi.*

¹³⁶ Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza F7: *K upevnování víry přispívají převážně vnitřní zdroje: tradiční modlitba, meditace a účast na exerciích.*

Tabulka č. 12: Co pomáhá k upevnění víry

	ne %	nevím %	ano %
osobní modlitba	4,2	4,8	91
meditace	7,1	23,2	69,7
kázání	2,4	3,8	93,8
liturgie	8	6,6	85,4
duchovní četba	5,9	7	87,1
exercicie, rekolekce	13,2	44,3	42,5
věřící partner	15,3	29,1	55,6
rozhovory s věřícími přáteli	7,2	6,6	86,2
účast na setkání věřících – společenství	12,7	16,6	70,7
uvědomování si božího působení v mém životě	3,5	6,9	89,6
dodržování morálních závazků	9,1	12,5	78,4
jiné: uvědomování si dobra ve světě – dobří lidé apod.	16,1	29	54,9

G. Vztah k farnosti

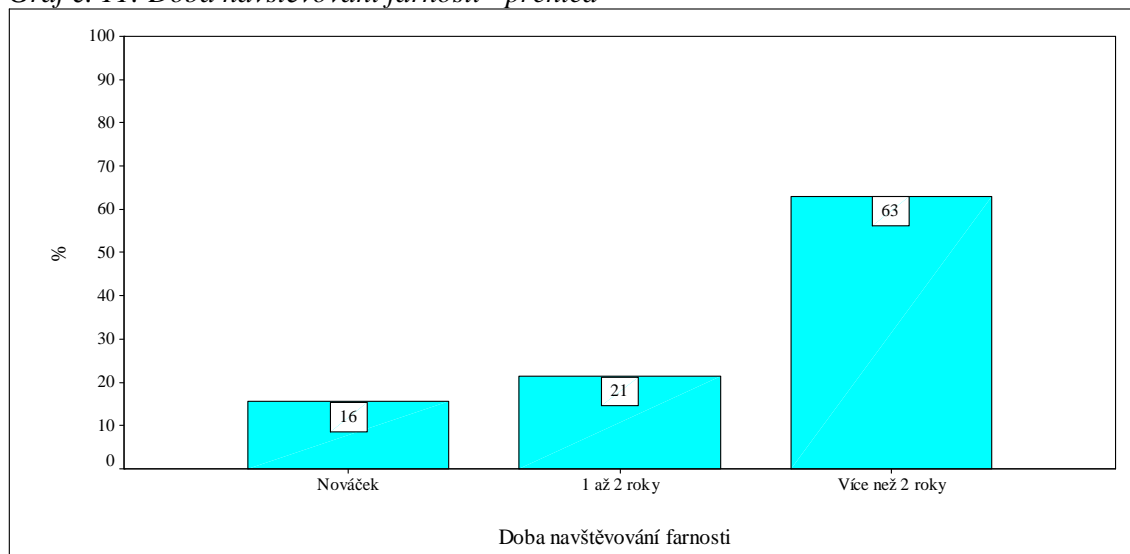
Za farníka, tedy stálého člena farnosti, se považuje 43% respondentů a 39% částečně.¹³⁷ Svou „domácí“ farnost má jinde 18%.

Doba navštěvování farnosti

Nejvíce lidí, nováčků, je z těch, kteří navštěvují farnost 1 semestr (14%) a pak těch, kteří ji navštěvují 3. semestr (11%), což souhlasí se začátkem kurzu základů víry (10% opravdu přiznalo, že je v přípravě na některou z iniciačních svátostí církve). Převážná většina respondentů (63%) navštěvuje farnost více než dva roky. Z doby předrevoluční a těsně porevoluční (kdy do farnosti nastoupil P. Halík) jí zůstalo věrných 4% lidí (navštěvují ji 15 – 19 let).

¹³⁷ Tímto zjištěním se potvrzuje hypotéza G1: *Ve farnosti bude převaha farníků – tzn. lidí, co chodí pravidelně.*

Graf č. 11: Doba navštěvování farnosti - přehled

Ukázalo se, že většina lidí má zkušenost i s jinou fungující farností – znají tedy i jiné prostředí, než to, které je u Nejsv. Salvátora.¹³⁸ Lidé mají málo zkušeností s církevními hnutími, což by mělo souviset s tím, že mnoho lidí teprve svou víru hledá a neměli zatím možnost se s nimi seznámit, nebo také s tím, že spiritualita těchto hnutí neodpovídá potřebám těchto lidí.

Tabulka č. 13: Zkušenost s církevním prostředím

	ne %	ano %
s nějakým církevním hnutím – nejčastěji př. Fokoláre, Taize, Chemin Neuf	76,7	23,2
s nějakým řádem – nejčastěji s Boromejkami, Františkány, Karmelitkami, SJ	63,9	36
s fungující farností – př. sv. Jiljí	23,7	76,3
jiné: př. setkání mládeže, apod.	62,7	37,3

Nejčastějším vnějším popudem k navštěvování kostela Nejsv. Salvátora je osobnost P. Halíka, často ještě podpořená doporučením přátel.¹³⁹

¹³⁸ Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza G2: *Lidé chodící k Nejsv. Salvátorovi mají málo zkušeností s jinými farnostmi, více s hnutími a řády.*

¹³⁹ Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza G3: *Nejčastější důvod navštěvování Nejsv. Salvátora je osobnost P. Halíka.*

Tabulka č. 14: Hlavní popud k navštěvování kostela Nejsv. Salvátora

doporučení přátel	24,9%
doporučení v místě bydliště	0,7%
webové stránky farnosti	1%
osobnost T. Halíka	45,5%
bydlím blízko, chodil jsem kolem apod.	1,3%
jiné:	8,4%
T. Halík a čas mše	1%
T. Halík a doporučení přátel	17,2%

Tabulka č. 15: Častost navštěvování kostela Nejsv. Salvátora a jiných kostelů

	Každý týd.	2-3X měs.	Náhodně
	%	%	%
u Nejsv. Salvátora	44,9	28,6	26,5
jinde	34	21,6	44,4

Farnost Nejsv. Salvátora je svými aktivitami značně vynímečná. Podrobně jsme se jejími charakteristikami zabývali již v úvodu výzkumu, nyní si můžeme připomenout například názorovou otevřenost prostředí, která je založena především na diskuzi a vzdělávání. Nejčastější charakteristikou farnosti, která přiláká návštěvníky kostela Nejsv. Salvátora k pravidelnému navštěvování,¹⁴⁰ je dostatek názorově, věkově a podobně blízkých lidí.¹⁴¹ Celkově se prokázalo, že Salvátorská farnost svými charakteristikami vytváří příznivé prostředí tak, aby napomohla lidem poznat křesťanský způsob života a dojít k víře. Ukázala se také mírná tendence, i když pod hladinou signifikace, že ti, které farnost ovlivnila ke konverzi si na farnosti nejvíce považují názorové otevřenosti k nevěřícím v rámci mezináboženského dialogu a kvality katechumenátu.

¹⁴⁰ Otázka, která měla ověřit tuto hypotézu (č. 26) byla formulována problematicky. Pro respondenty bylo nejednoznačné jak rozlišit charakteristiky farnosti a to jak moc působily na to, že tam člověk chodí. Ve interpretaci ovšem vycházíme z předpokladu, že otázka byla pochopena v tom smyslu, jak a čím farnost přitahuje návštěvníky (ne, zda „taková je“ – to jsme předpokládali předem).

¹⁴¹ Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza G4: *Nejdůležitější charakteristikou farnosti, která přivádí návštěvníky, je její názorová otevřenost.*

Tabulka č. 16: Proč přišel respondent k Nejsv. Salvátorovi:

	kladné hodnocení
návštěvník kostela není ničím zavazován	66,5%
možnost pro duchovně nezakotveného a hledajícího člověka nezávazně přijít, cítit se přijat a v bezpečí – „nebudu vyhozen“	74,3%
je zde dostatek názorově, věkově apod. blízkých lidí	87%
v diskusi je možné svobodně vyjádřit svůj názor	60,9%
prostředí je otevřené vůči mezináboženskému dialogu	80,8%
přednášky a diskuse se dotýkají aktuálních společenských témat	74,6%
kvůli kvalitní liturgické hudbě	59,9%
lze sem bez obav přivést nevěřící kamarády	75,3%
kvůli kvalitně vedenému katechumenátu	53,4%

Z farních aktivit u Nejsv. Salvátora jsou nejvíce navštěvovány přednášky a přípravy na svátosti, nejméně pak exercicie (duchovní cvičení). To je ovšem trochu zavádějící, protože o ně má podle farních statistik zájem velké množství lidí. Exercicie jsou ale přístupné pro velmi omezený počet účastníků.

Účast při výše zmíněných aktivitách se částečně mění v závislosti na době, která uplynula od konverze respondenta. Například ti, kteří mají 2-3 roky po konverzi vůbec nebo skoro vůbec nenavštěvují adorace u Nejsv. Salvátora, zatímco čerství konvertité na adorace chodí, převážně však do jiných kostelů. U těch respondentů, u kterých právě skončila konverze, lze vyzorovat, že nechodí pravidelně zpovědi v jiných kostelech. To ale může být způsobeno buď tím, že chodí ke zpovědi k Nejsv. Salvátorovi, protože zde našli svou víru a tím i své duchovní učitele (což ale nebylo nijak prokázáno), které prozatím nemají důvod opouštět, nebo i tím, že ještě nebyli pokřtěni a proto ke zpovědi zatím nemají přístup.

Na exercicie pořádané jinými farnostmi nejčastěji vůbec nejezdí ti, u nichž konverze skončila před 2-3 roky (zřejmě se cítí být domácími u Nejsv. Salvátora), zatímco ti, u nichž proběhla konverze před 10 a více roky často jezdí na exercicie v rámci jiných farností.

Neprokázal se vliv časové vzdálenosti od konverze a častosti přistupování ke svátosti smíření, účastí na exerciciích, meditacích.

Tabulka č. 17: Častost účastí na farních aktivitách

	u Nejsv. Salvátora			jinde		
	ne %	občas %	pravidelně %	ne %	občas %	pravidelně %
adorace, duchovní rozhovory	63	33,3	3,7	54,4	36,6	10
svátost smíření	58,8	32,1	9	34,4	42,4	23,2
přednášky	46,8	37,7	15,5	64,1	31,6	4,3
přípravy – křest, biřmování, manželství	74,3	9,7	16	76,9	13,2	9,8
exercicie	82,6	13	4	76,5	17,2	6,3
„víkendová a jiná setkání“ (kafe po mši..) – kontakt s věřícími	59,7	33,1	7,2	57,3	30,7	12
meditace, společné modlitby	74,3	22,5	3,3	63,6	27,7	8,7
poutě, výlety	81,6	17,3	1,1	65,6	29,5	5
možnost dalšího osobního rozvoje – dostupná literatura - knihovna, jazyk. kurzy, sbor...	64,9	29,3	5,8	67,4	27,2	5,4

Lidé nejvíce postrádají pravidelný vedený kurz modlitby (33%) a biblický kurz (28%).¹⁴² Naopak nejméně jim chybí kontakt s knězem.

Tabulka č. 18: Postrádané akce

	nechybí %	nevím %	chybí %
biblický kurz	45,4	26,9	27,6
pravidelný vedený kurz modlitby, meditace (zatím je zde pouze „prostor“ pro meditaci – tedy ne kurz „jak meditovat“)	43,5	23	33,4
kontakt s knězem	54,4	21,9	23,7
společenství	52,5	25,3	22,3
více exercicií, rekolekcí	55,3	29,3	15,4
besedy se zástupci různých náboženství	47,4	24,3	28,3
modlitby, meditace se zástupci jiných náboženství	54,1	27,4	18,5
možnost zapojit se do farních struktur (cechy, činnosti farnosti)	71,1	21,3	7,6
jiné potřeby a návrhy: př. program pro děti	41,4	41,4	17,2

¹⁴² Tímto zjištěním se potvrdila hypotéza G5: *Přesto, že se salvátorská farnost svými aktivitami snaží pokrýt potřeby duchovně hledajících lidí, v její nabídce chybí především pravidelné vedené kurzy rozvíjející modlitbu, porozumění Bibli.*

Většina respondentů (88%) zamýšlí navštěvovat kostel Nejsv. Salvátora i v budoucnosti,¹⁴³ i když zůstat natrvalo v Praze chce pouze 48%.¹⁴⁴ Ti, co jsou v současné době v domácnosti předpokládají výrazně častěji než ostatní, že nebudou dál zřejmě navštěvovat farnost. Jiná souvislost, například v záměru studentů navštěvovat farnost i po ukončení studia, se neprokázala.¹⁴⁵

Tabulka č. 19: Výhled do budoucna – záměr zůstat v Praze natrvalo:

určitě ne	9,6%
spíše ne	17,7%
nevím – nemohu s jistotou říci	24,2%
spíše ano	33,4%
rozhodně ano	15%

Tabulka č. 20: Záměr navštěvovat v budoucnu kostel Nejsv. Salvátora

	ano	asi ne
Záměr navštěvovat dál kostel Nejsv. Salvátora	88,5%	11,5%

Víra by sice neměla být závislá na vnějších vlivech, jako například na nějaké konkrétní farnosti, ale jistý typ podpory ze strany farnosti čerpá každý její návštěvník. To, že akademická farnost podporuje živou víru u respondentů může naznačit i fakt, jak moc by ji respondenti postrádali, kdyby se museli z Prahy odstěhovat. V takovém případě by se 82% respondentů vracelo do akademické farnosti alespoň příležitostně. Dalších 14% lidí přiznalo, že by mělo potíže kvůli ztrátě pražského, salvátorského duchovního prostředí a 30% by se snažilo přinést inspiraci od Nejsv. Salvátora pro svou novou farnost (konkrétně lidé zmiňovali např. diskuze, vzdělávání, meditace, společenství nebo otevřenost).

¹⁴³ Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza G6: *Navštěvování akademické farnosti je většinou dočasné – souvisí s obdobím studia.*

¹⁴⁴ Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza G7: *Většina lidí bude chtít zůstat dál v Praze.*

¹⁴⁵ Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza G8: *Studenti, kteří zůstanou v Praze, budou dál chodit do farnosti.*

Tabulka č. 21: Očekávání v případě odstěhování z Prahy:

	ne %	nevím %	ano %
se budete příležitostně vracet k Nejsv. Salvátoru	9,3	14,4	82,3
se plně začleníte do farnosti ve svém bydlišti	8,1	26,3	65,6
se ve farnosti v místě svého bydliště se budete cítit dobře, začleníte se snad bez problémů	9,7	36	54,3
Vám budou chybět některé aktivity nabízené v Praze (meditace...)	17,6	27,8	54,6
možná budete mít problémy s vírou kvůli ztrátě pražského, salvátorského duchovního prostředí	63,6	21,9	14,5
se budete snažit přinést inspiraci od Nejsv. Salvátora pro tamější farnost – co konkrétně: př.: diskuze, vzdělávání, meditace, společenství, otevřenost	20,4	50	29,6

H. Vztah k P. Halíkovi

P. Tomáš Halík je rektorem akademické farnosti již 18 let a je bezesporu osobností, která přitahuje lidi z nejrůznějších důvodů. P. Halík slouží v kostele Nejsv. Salvátora většinou až třikrát v týdnu mši, je známý svými kázáními, přednáškami a vystupováním v médiích. Přesto, že se snaží potřit jakýkoli kult osobnosti, je jeho velký vliv neoddiskutovatelný. Proto jsme se pokusili zmapovat, které z jeho aktivit jsou lidmi nejvíce oceňovány a jakou s nimi mají zkušenost.

Potvrdilo se, že praktikující lidé oceňují Halíkovo duchovní doprovázení převážně pozitivně a většina z nich s ním opravdu má osobní zkušenost, i když je toto zjištění velmi těsně pod hranicí signifikace a nepraktikující s ním samozřejmě nemají zkušenost. Ostatní aktivity oceňují obě skupiny stejně, jak praktikující tak i nepraktikující.¹⁴⁶ Tím se tedy nepotvrdil předpoklad, že by nepraktikující mohli více oceňovat Halíkovo vystupování a vystupování v médiích, zatímco praktikující spíše zpovědi a kázání. Výjimku tvoří pouze oceňování Halíkova osobního svědectví života ve víře, kdy jej maximálně pozitivně hodnotí praktikující, zatímco nepraktikující spíše negativně, přičemž se ale nijak neukázalo, zda s ním mají doopravdy zkušenost.

¹⁴⁶ Tímto zjištěním se nepotvrdily hypotézy H1, H2.

H1: Nepraktikující lidé budou více oceňovat vystupování P. Halíka v médiích a knihy.

H2: Praktikující více oceňují Halíkovo zpovědi, kázání.

Tabulka č. 22: Oceňování P. Halíka

	Negativní %	Bez zkušenosti/ nerozhodnutí %	Pozitivní %
duchovní doprovázení, zpovědi	2,5	56,7	40,8
kázání	1	2	97
knihy	1	18,8	80,2
vystupování v médiích	2,3	13,9	83,6
styl vystupování	4,1	2,7	93,3
věrohodné svědectví života ve víře	3,1	13	83,9
jiné – reprezentativní výběr pozitiv: laskavost, humor, radostnost, otcovský přístup, otevřenost, charisma	3,8	34	62,3

V předchozích zjištěních se ukázala významnost kázání pro upevňování víry respondentů. Proto je nyní prozkoumáme podrobněji. Délka kázání, jež je u Nejsv. Salvátora relativně delší než v jiných kostelech, je nejvíce přijatelná pro nováčky. Pro ty, co chodí do farnosti 1-2 roky jsou kázání spíše dlouhá. Z hlediska přínosu kázání pro život jsou nejvýše hodnocena nováčky, spíše souhlasí s jejich přínosem ti, co chodí 1-2 roky, i když jsou pro ně ze všech skupin nejméně srozumitelná („spíše nesrozumitelná“). S přínosem kázání pro život spíše nesouhlasí ti, co chodí více než dva roky.

Neukázal se žádný vliv mezi vnímáním kvality kázání v souvislosti s dobou navštěvování farnosti.¹⁴⁷

Tabulka č. 23: Oceňování kázání

	nesouhlas %	neví %	souhlas %
přitažlivá - obsahově	0,7	3,1	96,2
přitažlivá rétorickým přednesem	4,5	4,5	91,1
příliš dlouhá	75,5	8	16,3
přínosná pro každodenní život	3,4	5,2	91,3
srozumitelná	3,1	5,1	91,8
hlavním důvodem proč chodím k Nejsv. Salvátorovi	17,8	8,7	73,4

¹⁴⁷ Tímto zjištěním se nepotvrdila hypotéza H3. Čím déle navštěvuje věřící kostel Nejsv. Salvátora, tím srozumitelnější jsou pro něj kázání.

4.5. Problémy výzkumu a otevřené otázky

4.5.1. Problémy dotazníků

V průběhu tvorby hypotéz a otázek se vyskytlo několik problémů, které jsem si uvědomila nebo je objevila až po zpracování výsledků výzkumu. Jednalo se především o problematicky položenou otázku č. 26 – bylo nejednoznačné jak rozlišit charakteristiky farnosti a to, jak moc působily na to, že tam člověk chodí. Dalším problémem byla otázka č. 37 A, ve které jsem sloučila postoj k antikoncepci a potratům, což samozřejmě není možné. Respondenti to v dotazníku často poznamenávali. Méně souhlasili s používáním antikoncepce, více odsuzovali potraty. Posledním zaznamenaným problémem byla otázka č. 38. Respondenti často označovali variantu, že se u nich po konverzi nic nezměnilo. To je problematicky položená otázka hlavně pro ty, co věří od dětství, protože se u nich příliš mnoho nemění. Přesto to neznamená, že by víra na jejich chování a postoje neměla vliv. Lepší formulace by zřejmě byla asi takováto: „jak podřizujete své chování, postoje a názory křesťanským normám?“

V průběhu zpracování výsledků se ukázalo, že v dotazníku chybí otázky, které by danou problematiku více doplnily. Tak například u otázky č. 17 a 18 (vyznání rodičů) chyběla možnost bigotní víry. U otázky č. 40 chyběla možnost, kterou respondenti připisovali: a sice upevňování víry dobrovolnou prací pro druhé, charita.

Výzkum se také mohl zaměřit nejen na studenty v akademické farnosti, ale i na učitele. O těch nebylo bohužel zjištěno nic.

4.5.2. Návrh na rozpracování

Bylo by jistě prospěšné pro hlubší pochopení kvantitativního empirického šetření rozšířit práci o kvalitativní individuální kasuistiky. V průběhu zpracování dotazníků se vyprofilovaly určité typy „farníků“, na kteří na sebe zanechali v dotazníku kontakt, takže by bylo možné tyto rozhovory zrealizovat. Jedná se např. o nejtypičtějšího farníka: intelektuála věřícího od dětství, nebo o typ konvertity s přestávkou ve víře, typ konvertity z ateizmu, řeholníka, či zástupce jiných vyznání (buddhisté, evangelíci).

Dalším návrhem na rozpracování tohoto výzkumu je zpracování dat, která jsem nasbírala během svého studijního pobytu ve Frankfurtu nad Mohanem. V tamní akademické farnosti sv. Ignáce, která čítá asi třetinu členů oproti té pražské, jsem provedla naprosto identické empirické šetření. Vzhledem k malému počtu návštěvníků se vrátil i jen malý počet vyplněných dotazníků (20ks). Ze statistického hlediska je to však stejný díl (cca 1/3 všech

členů farnosti), jaký jsem získala v Praze. Proto by bylo možné alespoň pro inspiraci porovnat tyto dvě farnosti z historicky, politicky i sociologicky naprosto odlišné.

Závěr

Východiskem této práce byla snaha alespoň částečně odhalit, jak může v současnosti vypadat to, co Lübbe nazval kulturou našeho vztahu k transcendentnu,¹⁴⁸ tedy náboženství v současné společnosti. Abychom měli pevný podklad pro naši tezi o městské posttradiční religiozitě, pokusili jsme se nejdříve pohlédnout na širší kulturní kontext, který poukázal na to, že náboženství je a vždy bude v určité formě „živé“, protože je základem každé kultury, protože každý člověk je nevyhléditelně náboženský, ať už si to uvědomuje nebo ne.

Teoretickým východiskem pro nás byla koncepce postoptimistické společnosti, která vychází ze dvou předpokladů. Prvním z nich je předpoklad, že člověk se již dále nemůže spoléhat na vědu a techniku, která od okamžiku svého vzniku začala určovat smysl a cíl života. Sekulární optimismus, založený na tomto předpokladu, byl v současnosti otřesen hrozivými (např. ekologickými) důsledky technokratické civilizace. Druhým východiskem teorie postoptimistické společnosti je teze, že po zkušenostech světových válek apod. není možné naivně spoléhat na takového boha, který v nejhorší situaci zasáhne. Tento religiozní optimismus je již také překonán. Současná společnost musí hledat alternativu v podobě „postoptimismu“. Snažili jsme se přiblížit, jak tuto naději hledá posttradiční intelektuál. Proto jsme se v této práci zabývali rolí náboženství v současném světě, která se zvláště v poslední době zásadně proměňuje a dostává se stále více do popředí. Ukázali jsme si, jakým způsobem se v posledních desetiletích proměnil pohled na studium náboženství. Vyvrátili jsme tezi sociologů 60. let o sekularizovaném světě, která považovala náboženství za mizící fenomén. A naopak jsme měli možnost zjistit, že se náboženství dostává čím dál víc do popředí, ať už na scéně politické, vědecké či celospolečenské.

V empirické části práce jsme se zaměřili na otázku, jaké okolnosti mohou dovést současného postoptimistického člověka ke katolické víře. Konkrétně jsme se zabývali typem tzv. městské posttradiční religiozity. Naše koncepce tohoto typu religiozity, která byla založena na předpokladu, že s křesťanskou vírou se již dnes člověk neseťká tradičním způsobem během výchovy v rodině, se ukázala jako dostatečně nosná. Křesťanská víra se opravdu stává věcí volby, ke které je nutné dojít vlastním rozvažováním. To znamená, že nábožensky věřit předpokládá mít odvalu nejen ke schopnosti klást si kritické otázky, ale mít odvalu i k odlišnosti, jíž se zřejmě dostává především mladým městským nonkonformním intelektuálům.

¹⁴⁸ JANDOUREK, J.: *Tomáš Halík: Ptal jsem se cest*. Portál, Praha 1997, s. 260.

Toto vše jsme konkrétně ověřili ve výzkumu, jež se zabýval vlivy, které ovlivnily reprezentanty postoptimistické společnosti na jejich duchovní cestě při hledání víry, a které je dovedly k posttradiční katolické víře. Ta totiž, jak jsme zmínili v úvodu, dává člověku onu, v sekulární civilizaci ztracenou, hlubokou naději. Jednalo se například o vlivy rodinného zázemí, velikosti a geografické polohy bydliště, vliv stěhování, vysokoškolského prostředí, nebo vliv farnosti Nejsv. Salvátora. Ve výzkumu jsme došli k závěru, že soudobý městský intelektuálně založený člověk potřebuje odpovídající podmínky, ve kterých by se jeho víra mohla rozvinout. Pokud tyto podmínky má, je možné dosáhnout hlubokého života ve víře, který může být pro společnost po všech stránkách velkým přínosem.

Toto zjištění by z praktického hlediska mohlo být přínosné například i pro současnou, stále přežívající koncepci pastorační péče, jež se zaměřuje především na typ „tradičního věřícího“ z tradičního prostředí. Pokusili jsme se podpořit tezi, že toto prostředí již v současné době ze společnosti vlivem globalizačních trendů mizí a je tedy nejen pro církve velmi důležité včas se těmto změnám přizpůsobit, aby její věrohodnost a pomoc pro člověka nepropásla důležitý dějinný moment.

Summary - Urban Posttraditional Religiosity

The thesis is based on the conception of the postoptimistic society (the concept that comes from the Czech scholar Tomáš Halík) which is enrooted in two presuppositions. The first one is that man can no longer rely on modern science and technology – processes which have started to determine the sense and purpose of life from the moment of their appearance. The secular optimism based on this presupposition is now discredited by the ominous (for ex. ecological) consequences of current technocratical civilisation.

The second presupposition of the postoptimistic society is the idea that after the experience of two World Wars there is no place for a naive faith in God who intervenes in a extreme situation. This kind of religious optimism has already been suppressed too. Current society has to seek the alternative in the „postoptimism“ concept. This alternative should result from both the secular and religious optimism, and develop a new kind of faith in better future (because there remains nothing else but the faith). This faith should be the result of the conscious and deliberated responsibility of both religious and indifferent people. We introduced how the approach to the studies of religion had been changing during last decades. We refuted the claim of the secularized world which was in the center of the sociology of the 1960s. Its main point that the religion is the outgoing phenomenon is now considered to be wrong. We outlined that the religion is becoming more and more relevant in many areas – political, scientific, social.

The empiric part of our thesis enquires the reasons which lead the current postoptimistic man to the catholic faith. Particularly, we studied the „urban posttraditional religiosity“. This conception is based on the idea that in the present world man doesn't meet the Christian faith in its traditional way - that means in the family during the upbringing. The Christian faith has become a matter of choice and one's free will which has to be accepted by one's own reflection. That means that to have a religious faith in the current society implies not only the courage to ask critical questions but also the courage to the nonconformity. This kind of nonconformity was found in the academic parish of the St. Salvator in Prague. Our research tried to identify the influences and the background of the members of this untypical parish and it tried to describe their way to the catholic faith. Our research involved the influence of the family background, the dimension and geographic location, the effect of migration, the academic milieu or the repercussion of the parish of the St. Salvator. Our research revealed that the contemporary urban intellectual needs the congenial conditions to unfold his faith. If those conditions are fulfilled he/she has the opportunity to live his/her life in a deep spiritual way, which can be a great benefit to the society in many ways.

Přílohy

Příloha č. 1 - Dotazník

Dobrý den,

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro diplomovou práci zabývající se městskou religiozitou. Výsledky výzkumu budou zveřejněny a mohou inspirovat rozvoj farnosti. **Není-li uvedeno jinak, vyznačte prosím vybrané odpovědi kroužkem** a vyplněné dotazníky vhod'te do krabic u vchodu do kostela. S poděkováním za Vaši cennou pomoc,

Paula Fassatiová, studentka FF UK

DOTAZNÍK

1. Pohlaví:

1. žena

2. muž

2. Rok narození:

1

9

...

...

3. Zakřížkujte pole odpovídající počtu obyvatel sídla, kde:

A) jste byl/a vychována;

B) žijete nyní

	počet obyvatel (v tisících)	méně než 2	2 až 10	10 až 50	50 až 100	více než 100	Praha
A	kde jste byl/a vychován/a						
B	kde žijete nyní						

4. Zakřížkujte místo Vašeho bydliště podle kraje, kde:

A) jste byl/a vychován/a;

B) žijete nyní

		A) jste byl/a vychován/a	B) žijete nyní (i přechodně)		A) jste byl/a vychován/a	B) žijete nyní (i přechodně)
1	Jihomoravský			8	Pardubický	
2	Jihočeský			9	Pardubický	
3	Královéhradecký			10	Středočeský	
4	Karlovarský			11	Ústecký	
5	Liberecký			12	Vysočina	
6	Olomoucký			13	Zlínský	
7	Moravskoslezský			14	Hlavní město Praha	

Jiný stát než ČR – jaký:

5. Pokud jste se někdy stěhoval/a, jaký to mělo vliv na Vaši víru?

1. žádný

3. pozitivní

2. negativní

4. nestěhoval jsem se

6. Vaše socio-ekonomické postavení:

1. student

5. nezaměstnaný

2. zaměstnanec

6. soukromý podnikatel, živnostník

3. v domácnosti

7. ostatní

4. důchodce

7. Vaše profesní zaměření:

1. umělecké

6. manuální, dělnické

2. technické

7. lékařské

3. vědecké

8. právní

4. ekonomické

9. humanitní

5. služby

10. jiné – napište:

8. Vaše nejvyšší ukončené vzdělání:

1. základní

4. vyšší odborné

2. střední – vyučnický list

5. vysokoškolské

3. střední s maturitou

6. jiné.....

9. A) Vysoká škola, fakulta vystudovaná nebo v současné době studovaná: (pokud jste studoval/a na více fakultách, uveďte nejdříve Váš hlavní obor, po té u možnosti B) číslo druhé studované školy)

A) 1. FF	8. ETF	15. VŠCHT
2. lékařská fakulta	9. HTF	16. AMU
3. FHS	10. FSV	17. AVU
4. FTVS	11. Farmaceutická fakulta	18. ČZU
5. KTF	12. MFF	19. VŠE
6. PdF	13. PF	20. VŠUP
7. PřF	14. ČVUT	21. jiná.....

B) pokud jste studoval/a i další školu/školy, napište její číslo - viz nahoře (1-21):....

10. Jak dlouho chodíte k Nejsv. Salvátorovi – řadíte se do jeho farnosti?

počet SEMESTRŮ (půlroků).....

11. Platí pro vás následující charakteristiky?

1=ne 2=ano

	ne	ano			ne	ano
A hledám transcendentní rozměr života, (sympatizuji s duchovní dimenzí), ale neprojektuji žádné náboženské vyznání	1	2	H	jsem pravoslavného vyznání	1	2
B jsem nevěřící	1	2	I	jsem evangelík	1	2
C jsem pokřtěný katolík	1	2	J	husitského vyznání	1	2
D jsem biřmovaný katolík	1	2	K	jsem buddhista	1	2
E připravuji se na katolické křest, biřmování	1	2	L	jsem muslim	1	2
F jsem členem Křesťanských sborů	1	2	M	jsem Svědek Jehovův	1	2
G praktikuji své vyznání v denním životě	1	2	N	jiné vyznání:.....	1	2

12. Vyznačte na škále, do jaké míry je pro Vás v životě důležité:

1=minimálně důležité 2=převážně nedůležité 3=spíše nedůležité 4=nevím 5=spíše důležité 6=převážně důležité 7=maximálně důležité

A udržovat přátelské vztahy	1	2	3	4	5	6	7
B být dobře finančně zajištěn a mít dobrou životní úroveň	1	2	3	4	5	6	7
C žít pro svou rodinu	1	2	3	4	5	6	7
D pomáhat lidem kolem sebe, starat se o slušnou společnost	1	2	3	4	5	6	7
E mít lepší postavení než ostatní	1	2	3	4	5	6	7
F získat co nejvyšší vzdělání a kvalifikaci	1	2	3	4	5	6	7
G žít skromně, šetrně, bojovat proti konzumní spotřebě	1	2	3	4	5	6	7
H mít možnost volby ve všech záležitostech, určovat si sám svůj osud	1	2	3	4	5	6	7
I bojovat za lidská práva	1	2	3	4	5	6	7
J věřit, že věda odhalí proč žijeme	1	2	3	4	5	6	7
K hledat transcendentní rozměr života	1	2	3	4	5	6	7
L věřit v Boha a žít pro něj a v něm	1	2	3	4	5	6	7

13. Můžete o sobě říci, že jste měl/a v dětství či v pubertě prožitek něčeho vyššího nad Vámi („zkušenost“ s Bohem), který by Vás opravdu zasáhl?

1. Ano

2. ne

14. Do puberty jste byl/a vychováván v rodině:

1. úplně (matkou i otcem)

2. neúplně - jen matkou

3. neúplně - jen otcem

4. jiné (výchova prarodiči, sourozenci, jinými příbuznými, v instituci...)

15. Náboženské založení Vaší rodiny během Vašeho dětství mělo nejbližší k prostředí:

1. protináboženskému - ateistickému
2. nevěřícímu - o náboženství se nezajímajícímu
3. sympatizujícímu s duchovním rozměrem života, ale bez konkrétního náboženského zaměření
4. věřícímu a katolicky praktikujícímu
5. věřícímu a praktikujícímu jiné než katolické křesťanské vyznání (evangelické, pravoslavné, husitská církev, anglikánská...)
6. východních náboženských nauk – buddhismus, hinduismus...
7. židovskému
8. islámskému
9. Svědků Jehovových
10. Křesťanských a jiných letničních sborů
11. Jiné - napište:.....

16. Jak se ve Vaší rodině během Vašeho dětství dodržovaly následující zvyklosti?

1= vůbec se nedodržovalo 2= většinou se nedodržovalo 3=někdy ano, někdy ne 4=většinou se dodržovalo 5=striktně se dodržovalo, byl/a jsem nucen/a

A	účast celé rodiny na nedělní mši	1	2	3	4	5
B	modlitby před jídlem, před spaním	1	2	3	4	5
C	pro děti povinná „nedělní škola“ nebo náboženství	1	2	3	4	5
D	v neděli rodiče nepracovali	1	2	3	4	5
E	i děti chodily ke zpovědi, k přijímání	1	2	3	4	5
F	v pátek se dodržoval půst	1	2	3	4	5

17. Vaše matka přistupovala k víře jako:

1. militantní ateistka
2. o náboženství se nezajímala
3. sympatizovala s náboženstvím
4. věřící – nepraktikující
5. věřící praktikující

18. Váš otec přistupoval k víře jako:

1. militantní ateista
2. o náboženství se nezajímal
3. sympatizoval s náboženstvím
4. věřící – nepraktikující
5. věřící praktikující

19. Ovlivnil Vás během života (do konverze) některý z těchto nekatolických duchovních směrů a prošel/prošla jste jejich zkušeností?

1= rozhodně ne 2= spíše ne 3= spíše ano, účastnil jsem se akcí

4= ano – byl jsem stoupencem (členem) 5=ano a stále jsem stoupencem

A	Křesťanství – evangelické	1	2	3	4	5
B	Křesťanství – pravoslavné	1	2	3	4	5
C	Křesťanství – husitské	1	2	3	4	5
D	Křesťanství – anglikánské	1	2	3	4	5
E	Křesťanské hnutí – napište které:.....	1	2	3	4	5
F	Buddhismus	1	2	3	4	5
G	Jóga	1	2	3	4	5
H	Židovství	1	2	3	4	5
I	Islám	1	2	3	4	5
J	Hinduismus	1	2	3	4	5
K	Nová náboženská hnutí – napište které:	1	2	3	4	5
L	Svědci Jehovovi	1	2	3	4	5
M	Jiné – napište:	1	2	3	4	5

20. Jaký je Váš postoj k podstupování následujících praktik?

*1=nesouhlasím, odsuzuji 2=spíše nepřijímám, beru s rezervou 3= nemám vyhraněný postoj
4=spíše přijímám 5=souhlasím, mám osobní pozitivní zkušenost*

A	návštěva léčitele	1	2	3	4	5
B	astrologie, horoskopy	1	2	3	4	5
C	„duchovně“ (esotericky) zaměřené terapie – regresní, reiki...	1	2	3	4	5
D	užívání amuletů	1	2	3	4	5
E	věštění budoucnosti různými způsoby (př.tarot...)	1	2	3	4	5
F	jóga	1	2	3	4	5
G	zenová meditace	1	2	3	4	5
H	jiné praktiky, které jsou pro Vás důležité:	1	2	3	4	5

21. Počítáte se za člena farnosti Nejsv. Salvátora?

1. ano
2. ne
3. částečně – stejně často navštěvuji i jiné farnosti – které.....

22. Co bylo hlavním popudem navštěvovat kostel Nejsv. Salvátora?

1. doporučení přátel
2. doporučení v místě bydliště
3. webové stránky farnosti
4. média
5. osobnost T. Halíka
6. bydlím blízko, chodil jsem kolem apod.
7. jiné:

23. Jak často navštěvujete bohoslužby u Nejsv. Salvátora a jak často v jiných kostelech?

1= pravidelně každý týden 2= 2-3krát měsíčně 3= nepravidelně – náhodně, když mám čas

A	u Nejsv. Salvátora	1	2	3
B	jinde	1	2	3

24. Jak často navštěvujete farní akce u Nejsv. Salvátora a jak často v jiných kostelech?

1=vůbec ne nebo skoro vůbec ne 2=občas, příležitostně 3= pravidelně

	u Nejsv. Salvátora			jinde			
A	adorace, duchovní rozhovory	1	2	3	1	2	3
B	svátost smíření	1	2	3	1	2	3
C	přednášky	1	2	3	1	2	3
D	přípravy – křest, biřmování, manželství	1	2	3	1	2	3
E	exercicie	1	2	3	1	2	3
F	„víkendová a jiná setkání“ (kafe po mši..) – kontakt s věřícími	1	2	3	1	2	3
G	meditace, společné modlitby	1	2	3	1	2	3
H	poutě, výlety	1	2	3	1	2	3
I	možnost dalšího osobního rozvoje – dostupná literatura - knihovna, jazyk. kurzy, sbor...	1	2	3	1	2	3

25. Pomáhá Vám víra při řešení osobních problémů?

1. ano – a to zásadně
2. poměrně dost
3. někdy ano, někdy ne
4. velmi málo
5. ne, vůbec

26. Do jaké míry působily následující charakteristiky farnosti Nejsv. Salvátora na to, že jste ji začal navštěvovat (kvůli čemu jste tam přišel/přišla)?

1=absolutně nesouhlasím 2= převážně nesouhlasím 3=spíše nesouhlasím 4=nevím, nemám zkušenost 5=spíše souhlasím 6=převážně souhlasím 7=absolutně souhlasím

A	návštěvník kostela není ničím zavazován	1	2	3	4	5	6	7
B	možnost pro duchovně nezakotveného a hledajícího člověka nezávazně přijít, cítit se přijat a v bezpečí – „nebudu vyhozen“	1	2	3	4	5	6	7
C	je zde dostatek názorově, věkově apod. blízkých lidí	1	2	3	4	5	6	7

D	v diskusi je možné svobodně vyjádřit svůj názor	1	2	3	4	5	6	7
E	prostředí je otevřené vůči mezináboženskému dialogu	1	2	3	4	5	6	7
F	přednášky a diskuse se dotýkají aktuálních společenských témat	1	2	3	4	5	6	7
G	kvůli kvalitní liturgické hudbě	1	2	3	4	5	6	7
H	Ize sem bez obav přivést nevěřící kamarády	1	2	3	4	5	6	7
I	kvůli kvalitně vedenému katechumenátu	1	2	3	4	5	6	7

27. V předchozích výzkumech se ukázalo, že mnoho respondentů cítilo vliv P. T. Halíka na svůj duchovní život. Jak jeho osobnost a aktivity oceňujete vy?

1=zcela negativně 2=převážně negativně 3=spíše negativně 4=nemám zkušenost, nevím 5=spíše pozitivně 6=převážně pozitivně 7=maximálně pozitivně

A	duchovní doprovázení, zpovědi	1	2	3	4	5	6	7
B	kázání	1	2	3	4	5	6	7
C	knihy	1	2	3	4	5	6	7
D	vystupování v médiích	1	2	3	4	5	6	7
E	styl vystupování	1	2	3	4	5	6	7
F	věrohodné svědectví života ve víře	1	2	3	4	5	6	7
G	jiné – napište:	1	2	3	4	5	6	7

28. Jak souhlasíte s výroky o kázáních na mších u Nejsv. Salvátora?

1=vůbec nesouhlasím 2=převážně nesouhlasím 3=spíše nesouhlasím 4= nevím 5=spíše souhlasím 6=převážně souhlasím 7= zcela souhlasím

A	přitažlivá - obsahově	1	2	3	4	5	6	7
B	přitažlivá rétorickým přednesem	1	2	3	4	5	6	7
C	příliš dlouhá	1	2	3	4	5	6	7
D	přínosná pro každodenní život	1	2	3	4	5	6	7
E	srozumitelná	1	2	3	4	5	6	7
F	hlavním důvodem proč chodím k Nejsv. Salvátorovi	1	2	3	4	5	6	7

29. Jak moc Vám ve farnosti Nejsv. Salvátora chybí něco z následující nabídky?

1=vůbec mi nechybí 2=převážně mi nechybí 3=spíše mi nechybí 4= nevím 5=spíše mi chybí 6=převážně mi chybí 7=zásadně postrádám

A	biblický kurz	1	2	3	4	5	6	7
B	pravidelný vedený kurz modlitby, meditace (zatím je zde pouze „prostor“ pro meditaci – tedy ne kurz „jak meditovat“)	1	2	3	4	5	6	7
C	kontakt s knězem	1	2	3	4	5	6	7
D	společenství	1	2	3	4	5	6	7
E	více exercicií, rekolekcí	1	2	3	4	5	6	7
F	besedy se zástupci různých náboženství	1	2	3	4	5	6	7
G	modlitby, meditace se zástupci jiných náboženství	1	2	3	4	5	6	7
H	možnost zapojit se do farních struktur (cechy, činnosti farnosti)	1	2	3	4	5	6	7
I	jiné potřeby a návrhy:	1	2	3	4	5	6	7

30. Budete vychovávat/ vychováváte své děti v křesťanské víře?

1. ano 2. ne 3. nejsem si jistý/á

31. Máte zkušenost s životem katolické církve mimo salvátorskou farnost?

1= rozhodně vůbec ne – neznám 2= spíše ne – jen z doslechu 3= spíše ano, účastním (účastnil jsem se) se akcí 4= ano – jsem (byl jsem) pravidelným účastníkem akcí

A	s nějakým církevním hnutím – napište jakým:	1	2	3	4
B	s nějakým řádem – napište s jakým:	1	2	3	4
C	s fungující farností	1	2	3	4
D	jiné:	1	2	3	4

32. Vaši konverzi (přiklon ke křesťanství) byste především charakterizoval/a jako:

- kontinuální přechod od dětské víry k dospělě
- přechod od dětské víry k dospělě s určitou „přestávkou ve víře“

3. přechod od jiného náboženství ke křesťanství
4. obrácení z ateizmu, nepřátelství ke křesťanství
5. obrácení z lhostejnosti vůči náboženství
6. obrácení od „pouhého“ sympatizování s náboženstvím k opravdovému praktikování
7. konverzí jste neprošel, zatím jen hledáte duchovní rozměr života
(v tomto případě na následující otázky neodpovídejte a přejděte k ot. č. 39)
8. jinak:

33. Co jste v době své konverze nejvíce oceňoval na katolictví a co oceňujete dnes?

1= určitě ne 2= spíše ne 3=nemohu se rozhodnout 4= spíše ano 5= rozhodně ano

		I. Při konverzi					II. Co oceňujete dnes				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
A	liturgie	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
B	kulturní tradice	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
C	mystika	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
D	serióznost	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
E	jednota	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
F	možnost společenství	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
G	jiné – napište:	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

34. Přibližně v kolika letech (nebo v jakém rozmezí) proběhla tato Vaše konverze?

.....

35. Vaše konverze nastala:

1. vlivem jedné rozhodující události
2. postupný vývoj – několik měsíců, let
3. několik důležitých událostí
4. jiný:

36. Jak moc Vás následující inspirovalo ke konverzi:

1=vůbec mě neovlivnilo 2=mělo na mě jen malý vliv 3=mělo na mě celkem velký vliv 4=zásadně mě ovlivnilo

A	někdo z rodiny	1	2	3	4
B	někdo z okruhu přátel	1	2	3	4
C	kněz, řeholník nebo jiná osoba žijící zasvěceným životem	1	2	3	4
D	konkrétní krizová událost v mém životě (př. smrt)	1	2	3	4
E	konkrétní radostná událost v mém životě (př. uzdravení)	1	2	3	4
F	umění	1	2	3	4
G	příroda	1	2	3	4
H	četba	1	2	3	4
I	studium VŠ – přednášky, prostředí...	1	2	3	4
J	vliv křesťanské misie	1	2	3	4
K	kulturní tradice	1	2	3	4
L	prožitky Boha v dětství a v pubertě a tehdejší představy o něm	1	2	3	4
M	pouť	1	2	3	4
N	zkušenost s katolickou církví v zahraničí – bylo to tam „normální“apod.	1	2	3	4
O	farnost Nejsv. Salvátora	1	2	3	4
P	věda	1	2	3	4
Q	jiné (doplňte):	1	2	3	4

37. Do jaké míry jste musel/a při konverzi překonávat ve vztahu ke katolické církvi: (příp. do jaké míry Vám ve vztahu k církvi překáželo):

1= dodnes jsem nepřekonal 2=překonával jsem dost obtížně 3=nevím, neřešil jsem 4=překonával jsem celkem snadno 5= nebyl to pro mě vůbec problém

A	postoj k antikoncepci, potratům	1	2	3	4	5
B	postoj k homosexuálům	1	2	3	4	5
C	postoj k euthanasii	1	2	3	4	5
D	historie církve	1	2	3	4	5
E	strnulost (nesrozumitelnost) církve, liturgie, struktur	1	2	3	4	5
F	vnější obraz církve – v médiích...	1	2	3	4	5

G	církevní dogmata	1	2	3	4	5
H	odsuzování mojí osoby okolím, společností kvůli mé víře	1	2	3	4	5
I	nutnost společenství – nemožnost individuálního prožívání	1	2	3	4	5
J	přísná, bezohledná náboženská výchova	1	2	3	4	5
K	instituce církve jako taková	1	2	3	4	5
L	neprůhlednost hospodaření církvi	1	2	3	4	5
M	jiné:	1	2	3	4	5

38. Do jaké míry se následující změnilo ve Vašem životě po konverzi ke katolické víře?

1=vůbec ne 2=spíše ne 3=nevím, nedovedu posoudit 4=spíše ano 5=zásadně ano

A	morální postoje	1	2	3	4	5
B	výběr přátel	1	2	3	4	5
C	výběr partnera	1	2	3	4	5
D	změna vztahu s rodinou – došlo k prohloubení	1	2	3	4	5
E	změna vztahu s rodinou – došlo k narušení	1	2	3	4	5
F	výběr povolání, zaměstnání	1	2	3	4	5
G	výběr oboru studia - teologie, religionistika, duchovně zaměř. obory	1	2	3	4	5
H	politický názor	1	2	3	4	5
I	postoj k ekologii	1	2	3	4	5
J	kultura (výběr četby, kult. akcí...)	1	2	3	4	5
K	charitativní podpora, činnosti	1	2	3	4	5
L	vztahy na pracovišti (mezi kolegy)	1	2	3	4	5
M	vnitřní prožívání – směrem ke klidu, vyrovnanosti	1	2	3	4	5
N	snadněji snáším utrpení	1	2	3	4	5
O	náplň volného času	1	2	3	4	5
P	jiné:	1	2	3	4	5

39. Cítil/a jste někdy povolání k zasvěcenému životu?

1. ano, a rozhodl/a jsem se pro něj 3. ano, zvažoval jsem, už vím, že to není cesta pro mě
2. ano – a stále to zvažuji 4. ne

40. Co Vám pomáhá upevnit víru? (Jaké jsou Vaše zdroje víry, síly k životu?)

1=vůbec nepomáhá/je překážkou 2=většinou nepomáhá 3=spíše nepomáhá 4=nevím

5= pomáhá jen málo 6= pomáhá celkem dost 7= zásadně pomáhá

A	osobní modlitba	1	2	3	4	5	6	7
B	meditace	1	2	3	4	5	6	7
C	kázání	1	2	3	4	5	6	7
D	liturgie	1	2	3	4	5	6	7
E	duchovní četba	1	2	3	4	5	6	7
F	exercicie, rekolekce	1	2	3	4	5	6	7
G	věřící partner	1	2	3	4	5	6	7
H	rozhovory s věřícími přáteli	1	2	3	4	5	6	7
I	účast na setkání věřících – společenství	1	2	3	4	5	6	7
J	uvědomování si božího působení v mém životě	1	2	3	4	5	6	7
K	dodržování morálních závazků	1	2	3	4	5	6	7
L	jiné:	1	2	3	4	5	6	7

VÝHLED DO BUDOUCNA

41. Chtěl(a) byste v Praze zůstat natrvalo?

1. určitě ne	4. spíše ano
2. spíše ne	5. rozhodně ano
3. nevím – nemohu s jistotou říci	

42. Pokud zůstanete v Praze, budete dále navštěvovat kostel Nejsv. Salvátora?

1. ano	2. asi ne - patrně budu navštěvovat jiný kostel (př. blíže mému bydlišti apod.)

43. Pokud se odstěhujete mimo Prahu (jinak nevyplňujte) očekáváte, že:

1=nesouhlasím 2=spíše nesouhlasím 3=nevím 4=spíše souhlasím 5=zcela souhlasím

A	se budete příležitostně vracet k Nejsv. Salvátoru	1	2	3	4	5
B	se plně začleníte do farnosti ve svém bydlišti	1	2	3	4	5
C	se ve farnosti v místě svého bydliště se budete cítit dobře, začleníte se snad bez problémů	1	2	3	4	5
D	Vám budou chybět některé aktivity nabízené v Praze (meditace...)	1	2	3	4	5
E	možná budete mít problémy s vírou kvůli ztrátě pražského, salvátorského duchovního prostředí	1	2	3	4	5
F	se budete snažit přinést inspiraci od Nejsv. Salvátora pro tamější farnost – co konkrétně.....	1	2	3	4	5

Jste-li ochoten účastnit se opakovaného výzkumu pro srovnání a prohloubení dat za několik let, prosím, uveďte svou e-mailovou adresu nebo jiný kontakt.....

(Pro zachování anonymity tuto část oddělte odtrhnutím od dotazníku a vraťte zvlášť.)

Prožitek Boha v dětství * Typ konverze

Crosstab

			Typ konverze				Total
			Plynulý	S přestávkou	Jiný	Bez konverze	
Prožitek Boha v dětství	Ano	Count	68	29	43	10	150
		% within Prožitek Boha v dětství	45,3%	19,3%	28,7%	6,7%	100,0%
		% within Typ konverze	63,6%	43,9%	46,2%	52,6%	52,6%
		Adjusted Residual	2,9	-1,6	-1,5	,0	
	Ne	Count	39	37	50	9	135
		% within Prožitek Boha v dětství	28,9%	27,4%	37,0%	6,7%	100,0%
		% within Typ konverze	36,4%	56,1%	53,8%	47,4%	47,4%
		Adjusted Residual	-2,9	1,6	1,5	,0	
Total	Count	107	66	93	19	285	
	% within Prožitek Boha v dětství	37,5%	23,2%	32,6%	6,7%	100,0%	
	% within Typ konverze	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,643 ^a	3	,034
Likelihood Ratio	8,721	3	,033
Linear-by-Linear Association	4,535	1	,033
N of Valid Cases	285		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,00.

Velikost bydliště během výchovy * Náboženské založení rodiny

Crosstab

			Náboženské založení rodiny				Total
			Nevěřící	Sympatizující s náb.	Katolicky praktikující	Jiné	
Velikost bydliště během výchovy	Do 2 tis.	Count	3	3	30	5	41
		% within Velikost bydliště během výchovy	7,3%	7,3%	73,2%	12,2%	100,0%
		% within Náboženské založení rodiny	4,3%	6,0%	18,8%	22,7%	13,6%
		Adjusted Residual	-2,6	-1,7	2,8	1,3	
	2 – 10 tis.	Count	13	4	21	3	41
		% within Velikost bydliště během výchovy	31,7%	9,8%	51,2%	7,3%	100,0%
		% within Náboženské založení rodiny	18,8%	8,0%	13,1%	13,6%	13,6%
		Adjusted Residual	1,4	-1,3	-,3	,0	
	10 – 50 tis.	Count	13	13	29	4	59
		% within Velikost bydliště během výchovy	22,0%	22,0%	49,2%	6,8%	100,0%
		% within Náboženské založení rodiny	18,8%	26,0%	18,1%	18,2%	19,6%
		Adjusted Residual	-,2	1,2	-,7	-,2	
50 – 100 tis.	Count	12	5	14	2	33	
	% within Velikost bydliště během výchovy	36,4%	15,2%	42,4%	6,1%	100,0%	
	% within Náboženské založení rodiny	17,4%	10,0%	8,8%	9,1%	11,0%	
	Adjusted Residual	1,9	-,2	-1,3	-,3		
Nad 100 tis.	Count	5	6	19	2	32	
	% within Velikost bydliště během výchovy	15,6%	18,8%	59,4%	6,3%	100,0%	
	% within Náboženské založení rodiny	7,2%	12,0%	11,9%	9,1%	10,6%	
	Adjusted Residual	-1,0	,3	,7	-,2		
Praha	Count	23	19	47	6	95	
	% within Velikost bydliště během výchovy	24,2%	20,0%	49,5%	6,3%	100,0%	
	% within Náboženské založení rodiny	33,3%	38,0%	29,4%	27,3%	31,6%	
	Adjusted Residual	,4	1,1	-,9	-,4		
Total	Count	69	50	160	22	301	
	% within Velikost bydliště během výchovy	22,9%	16,6%	53,2%	7,3%	100,0%	
	% within Náboženské založení rodiny	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Adjusted Residual						

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,389 ^a	15	,158
Likelihood Ratio	21,674	15	,117
Linear-by-Linear Association	3,438	1	,064
N of Valid Cases	301		

a. 5 cells (20,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,34.

Velikost bydlíště během výchovy * účast rodiny na mši

Crosstab

			účast rodiny na mši					Total
			Vůbec se nedodržovalo	Většinou se nedodržovalo	Někdy ano, někdy ne	Většinou se dodržovalo	Striktně se dodržovalo	
Velikost bydlíště během výchovy	Do 2 tis.	Count	8	3	4	10	14	39
		% within Velikost bydlíště během výchovy	20,5%	7,7%	10,3%	25,6%	35,9%	100,0%
		% within účast rodiny na mši	6,3%	12,5%	23,5%	16,9%	20,3%	13,1%
		Adjusted Residual	-3,1	-,1	1,3	1,0	2,0	
	2 – 10 tis.	Count	18	4	1	6	12	41
		% within Velikost bydlíště během výchovy	43,9%	9,8%	2,4%	14,6%	29,3%	100,0%
		% within účast rodiny na mši	14,1%	16,7%	5,9%	10,2%	17,4%	13,8%
		Adjusted Residual	,1	,4	-1,0	-,9	1,0	
	10 – 50 tis.	Count	28	3	6	14	8	59
		% within Velikost bydlíště během výchovy	47,5%	5,1%	10,2%	23,7%	13,6%	100,0%
		% within účast rodiny na mši	21,9%	12,5%	35,3%	23,7%	11,6%	19,9%
		Adjusted Residual	,8	-,9	1,6	,8	-2,0	
	50 – 100 tis.	Count	19	2	1	4	7	33
		% within Velikost bydlíště během výchovy	57,6%	6,1%	3,0%	12,1%	21,2%	100,0%
		% within účast rodiny na mši	14,8%	8,3%	5,9%	6,8%	10,1%	11,1%
		Adjusted Residual	1,8	-,5	-,7	-1,2	-,3	
Nad 100 tis.	Count	10	2	3	8	8	31	
	% within Velikost bydlíště během výchovy	32,3%	6,5%	9,7%	25,8%	25,8%	100,0%	
	% within účast rodiny na mši	7,8%	8,3%	17,6%	13,6%	11,6%	10,4%	
	Adjusted Residual	-1,3	-,4	1,0	,9	,4		
Praha	Count	45	10	2	17	20	94	
	% within Velikost bydlíště během výchovy	47,9%	10,6%	2,1%	18,1%	21,3%	100,0%	
	% within účast rodiny na mši	35,2%	41,7%	11,8%	28,8%	29,0%	31,6%	
	Adjusted Residual	1,1	1,1	-1,8	-,5	-,5		
Total	Count	128	24	17	59	69	297	
	% within Velikost bydlíště během výchovy	43,1%	8,1%	5,7%	19,9%	23,2%	100,0%	
	% within účast rodiny na mši	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,636 ^a	20	,146
Likelihood Ratio	27,966	20	,110
Linear-by-Linear Association	3,788	1	,052
N of Valid Cases	297		

a. 10 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,77.

Velikost současného bydliště a Frekvence navštěvování jiných kostelů

Crosstab

			Frekvence navštěvování jiných kostelů			Total
			Pravidelně	2-3krát měsíčně	Nepravidelně - náhodně	
Velikost současného bydliště	Do 2 tis.	Count	5	1	4	10
		% within Velikost současného bydliště	50,0%	10,0%	40,0%	100,0%
		% within Frekvence navštěvování jiných kostelů	5,5%	1,7%	3,4%	3,7%
		Adjusted Residual	1,1	-,9	-,3	
2 – 10 tis.	2 – 10 tis.	Count	6	1	2	9
		% within Velikost současného bydliště	66,7%	11,1%	22,2%	100,0%
		% within Frekvence navštěvování jiných kostelů	6,6%	1,7%	1,7%	3,4%
		Adjusted Residual	2,1	-,8	-1,4	
10 – 50 tis.	10 – 50 tis.	Count	3	1	3	7
		% within Velikost současného bydliště	42,9%	14,3%	42,9%	100,0%
		% within Frekvence navštěvování jiných kostelů	3,3%	1,7%	2,5%	2,6%
		Adjusted Residual	,5	-,5	-,1	
50 – 100 tis.	50 – 100 tis.	Count	1	1	1	3
		% within Velikost současného bydliště	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
		% within Frekvence navštěvování jiných kostelů	1,1%	1,7%	,8%	1,1%
		Adjusted Residual	,0	,5	-,4	
Nad 100 tis.	Nad 100 tis.	Count	1	0	0	1
		% within Velikost současného bydliště	100,0%	,0%	,0%	100,0%
		% within Frekvence navštěvování jiných kostelů	1,1%	,0%	,0%	,4%
		Adjusted Residual	1,4	-,5	-,9	
Praha	Praha	Count	75	54	109	238
		% within Velikost současného bydliště	31,5%	22,7%	45,8%	100,0%
		% within Frekvence navštěvování jiných kostelů	82,4%	93,1%	91,6%	88,8%
		Adjusted Residual	-2,4	1,2	1,3	
Total	Total	Count	91	58	119	268
		% within Velikost současného bydliště	34,0%	21,6%	44,4%	100,0%
		% within Frekvence navštěvování jiných kostelů	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,926 ^a	10	,539
Likelihood Ratio	8,902	10	,541
Linear-by-Linear Association	3,518	1	,061
N of Valid Cases	268		

a. 15 cells (83,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,22.

Obyvatelé Prahy * Vliv stěhování na víru

Crosstab

			Vliv stěhování na víru				Total
			Žádný	Negativní	Pozitivní	Nestěhoval se	
Pražáci	Ne	Count	81	5	92	25	203
		% within Pražáci	39,9%	2,5%	45,3%	12,3%	100,0%
		% within Vliv stěhování na víru	75,0%	100,0%	88,5%	32,9%	69,3%
		Adjusted Residual	1,6	1,5	5,3	-8,0	
Ano		Count	27	0	12	51	90
		% within Pražáci	30,0%	,0%	13,3%	56,7%	100,0%
		% within Vliv stěhování na víru	25,0%	,0%	11,5%	67,1%	30,7%
		Adjusted Residual	-1,6	-1,5	-5,3	8,0	
Total		Count	108	5	104	76	293
		% within Pražáci	36,9%	1,7%	35,5%	25,9%	100,0%
		% within Vliv stěhování na víru	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	69,136 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	69,321	3	,000
Linear-by-Linear Association	18,313	1	,000
N of Valid Cases	293		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,54.

Praktikující * Náboženské založení rodiny Crosstabulation

			Náboženské založení rodiny				Total
			Nevěřící	Sympatizující s náb.	Katolicky praktikující	Jiné	
Praktikující	Ne	Count	38	19	37	9	103
		% within Praktikující	36,9%	18,4%	35,9%	8,7%	100,0%
		% within Náboženské založení rodiny	54,3%	38,0%	23,0%	40,9%	34,0%
		Adjusted Residual	4,1	,7	-4,3	,7	
Ano		Count	32	31	124	13	200
		% within Praktikující	16,0%	15,5%	62,0%	6,5%	100,0%
		% within Náboženské založení rodiny	45,7%	62,0%	77,0%	59,1%	66,0%
		Adjusted Residual	-4,1	-,7	4,3	-,7	
Total		Count	70	50	161	22	303
		% within Praktikující	23,1%	16,5%	53,1%	7,3%	100,0%
		% within Náboženské založení rodiny	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,374 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	22,167	3	,000
Linear-by-Linear Association	14,324	1	,000
N of Valid Cases	303		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,48.

Kolik let od konce konverze * Pomoc víry při řešení problémů

Crosstab

			Pomoc víry při řešení problémů				Total
			Ano - zásadně	Poměrně dost	Někdy ano, někdy ne	Velmi málo	
Kolik let od konce konverze	Konverze neskončila	Count	4	0	0	0	4
		% within Kolik let od konce konverze	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
		% within Pomoc víry při řešení problémů	3,9%	,0%	,0%	,0%	1,8%
		Adjusted Residual	2,1	-1,6	-,8	-,1	
	Konverze skončila nyní	Count	4	8	2	0	14
		% within Kolik let od konce konverze	28,6%	57,1%	14,3%	,0%	100,0%
		% within Pomoc víry při řešení problémů	3,9%	9,4%	6,9%	,0%	6,4%
		Adjusted Residual	-1,4	1,4	,1	-,3	
	Konverze skončila před 1 rokem	Count	5	7	5	0	17
		% within Kolik let od konce konverze	29,4%	41,2%	29,4%	,0%	100,0%
		% within Pomoc víry při řešení problémů	4,9%	8,2%	17,2%	,0%	7,8%
		Adjusted Residual	-1,5	,2	2,0	-,3	
Konverze skončila před 2-3 roky	Count	16	13	6	0	35	
	% within Kolik let od konce konverze	45,7%	37,1%	17,1%	,0%	100,0%	
	% within Pomoc víry při řešení problémů	15,5%	15,3%	20,7%	,0%	16,1%	
	Adjusted Residual	-,2	-,2	,7	-,4		
Konverze skončila před 4-7 roky	Count	22	27	5	1	55	
	% within Kolik let od konce konverze	40,0%	49,1%	9,1%	1,8%	100,0%	
	% within Pomoc víry při řešení problémů	21,4%	31,8%	17,2%	100,0%	25,2%	
	Adjusted Residual	-1,2	1,8	-1,1	1,7		
Konverze skončila před 8-10 roky	Count	16	7	6	0	29	
	% within Kolik let od konce konverze	55,2%	24,1%	20,7%	,0%	100,0%	
	% within Pomoc víry při řešení problémů	15,5%	8,2%	20,7%	,0%	13,3%	
	Adjusted Residual	,9	-1,8	1,3	-,4		
Konverze skončila před 10 a více roky	Count	36	23	5	0	64	
	% within Kolik let od konce konverze	56,3%	35,9%	7,8%	,0%	100,0%	
	% within Pomoc víry při řešení problémů	35,0%	27,1%	17,2%	,0%	29,4%	
	Adjusted Residual	1,7	-,6	-1,5	-,6		
Total	Count	103	85	29	1	218	
	% within Kolik let od konce konverze	47,2%	39,0%	13,3%	,5%	100,0%	
	% within Pomoc víry při řešení problémů	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Adjusted Residual						

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,257 ^a	18	,181
Likelihood Ratio	24,148	18	,150
Linear-by-Linear Association	3,051	1	,081
N of Valid Cases	218		

a. 14 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Humanitní VŠ * Podnět ke konverzi z prostředí VŠ

Crosstab

			Podnět ke konverzi s prostředí VŠ				Total
			Vůbec mě neovlivnilo	Mělo jen malý vliv	Mělo celkem velký vliv	Zásadně mě ovlivnilo	
Humanitní VŠ	Ne	Count	95	32	25	23	175
		% within Humanitní VŠ	54,3%	18,3%	14,3%	13,1%	100,0%
		% within Podnět ke konverzi s prostředí VŠ	81,9%	69,6%	67,6%	69,7%	75,4%
		Adjusted Residual	2,3	-1,0	-1,2	-,8	
Ano		Count	21	14	12	10	57
		% within Humanitní VŠ	36,8%	24,6%	21,1%	17,5%	100,0%
		% within Podnět ke konverzi s prostředí VŠ	18,1%	30,4%	32,4%	30,3%	24,6%
		Adjusted Residual	-2,3	1,0	1,2	,8	
Total		Count	116	46	37	33	232
		% within Humanitní VŠ	50,0%	19,8%	15,9%	14,2%	100,0%
		% within Podnět ke konverzi s prostředí VŠ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Adjusted Residual					

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,291 ^a	3	,152
Likelihood Ratio	5,331	3	,149
Linear-by-Linear Association	3,808	1	,051
N of Valid Cases	232		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,11.

Plachá víra * Vliv kvality kázání na navštěvování Nejsv. Salv.

Crosstab

			Vliv kvality kázání na navštěvování Nejsv. Salv.						Total	
			Vůbec nesouhlasím	Převážně nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Nevím	Spíše souhlasím	Převážně souhlasím		Zcela souhlasím
Plachá víra	Ne	Count	6	11	29	18	63	46	84	257
		% within Plachá víra	2,3%	4,3%	11,3%	7,0%	24,5%	17,9%	32,7%	100,0%
		% within Vliv kvality kázání na navštěvování Nejsv. Salv.	85,7%	91,7%	90,6%	72,0%	91,3%	90,2%	93,3%	89,9%
	Ano	Count	1	1	3	7	6	5	6	29
		% within Plachá víra	3,4%	3,4%	10,3%	24,1%	20,7%	17,2%	20,7%	100,0%
		% within Vliv kvality kázání na navštěvování Nejsv. Salv.	14,3%	8,3%	9,4%	28,0%	8,7%	9,8%	6,7%	10,1%
Adjusted Residual			-,4	,2	,2	-3,1	,5	,1	1,3	
Total	Count	7	12	32	25	69	51	90	286	
	% within Plachá víra	2,4%	4,2%	11,2%	8,7%	24,1%	17,8%	31,5%	100,0%	
	% within Vliv kvality kázání na navštěvování Nejsv. Salv.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Adjusted Residual			,4	-,2	-,2	3,1	-,5	-,1	-1,3

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,303 ^a	6	,112
Likelihood Ratio	7,939	6	,243
Linear-by-Linear Association	1,706	1	,191
N of Valid Cases	286		

a. 4 cells (28,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,71.

Praktikující * Postoj k esoteric. terapiím

Crosstab

			Postoj k esoteric. terapiím					Total
			Nesouhlasím	Spíše nepřijímám	Nemám vyhraněný postoj	Spíše přijímám	Souhlasím	
Praktikující	Ne	Count	22	28	30	13	4	97
		% within Praktikující	22,7%	28,9%	30,9%	13,4%	4,1%	100,0%
		% within Postoj k esoteric. terapiím	31,9%	29,5%	33,7%	56,5%	33,3%	33,7%
		Adjusted Residual	-,4	-1,1	,0	2,4	,0	
Ano		Count	47	67	59	10	8	191
		% within Praktikující	24,6%	35,1%	30,9%	5,2%	4,2%	100,0%
		% within Postoj k esoteric. terapiím	68,1%	70,5%	66,3%	43,5%	66,7%	66,3%
		Adjusted Residual	,4	1,1	,0	-2,4	,0	
Total		Count	69	95	89	23	12	288
		% within Praktikující	24,0%	33,0%	30,9%	8,0%	4,2%	100,0%
		% within Postoj k esoteric. terapiím	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,225 ^a	4	,183
Likelihood Ratio	5,887	4	,208
Linear-by-Linear Association	1,880	1	,170
N of Valid Cases	288		

a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,04.

Praktikující * Postoj k užívání amuletů

Crosstab

			Postoj k užívání amuletů					Total
			Nesouhlasím	Spíše nepřijímám	Nemám vyhraněný postoj	Spíše přijímám	Souhlasím	
Praktikující	Ne	Count	40	32	19	6	1	98
		% within Praktikující	40,8%	32,7%	19,4%	6,1%	1,0%	100,0%
		% within Postoj k užívání amuletů	27,6%	34,8%	46,3%	75,0%	25,0%	33,8%
		Adjusted Residual	-2,2	,2	1,8	2,5	-,4	
Ano	Ano	Count	105	60	22	2	3	192
		% within Praktikující	54,7%	31,3%	11,5%	1,0%	1,6%	100,0%
		% within Postoj k užívání amuletů	72,4%	65,2%	53,7%	25,0%	75,0%	66,2%
		Adjusted Residual	2,2	-,2	-1,8	-2,5	,4	
Total		Count	145	92	41	8	4	290
		% within Praktikující	50,0%	31,7%	14,1%	2,8%	1,4%	100,0%
		% within Postoj k užívání amuletů	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,632 ^a	4	,020
Likelihood Ratio	11,193	4	,024
Linear-by-Linear Association	7,372	1	,007
N of Valid Cases	290		

a. 3 cells (30,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,35.

Praktikující * Oceňování Halíkova duchov. doprovázení

Crosstab

			Oceňování Halíkova duchov. doprovázení					Total	
			Převážně negativně	Spiše negativně	Nemám zkušenost	Spiše pozitivně	Převážně pozitivně		Maximálně pozitivně
Praktikující	Ne	Count	0	1	61	5	7	17	91
		% within Praktikující	,0%	1,1%	67,0%	5,5%	7,7%	18,7%	100,0%
		% within Oceňování Halíkova duchov. doprovázení	,0%	20,0%	38,9%	17,9%	18,9%	35,4%	32,9%
		Adjusted Residual	-1,0	-,6	2,4	-1,8	-1,9	,4	
	Ano	Count	2	4	96	23	30	31	186
		% within Praktikující	1,1%	2,2%	51,6%	12,4%	16,1%	16,7%	100,0%
		% within Oceňování Halíkova duchov. doprovázení	100,0%	80,0%	61,1%	82,1%	81,1%	64,6%	67,1%
		Adjusted Residual	1,0	,6	-2,4	1,8	1,9	-,4	
Total	Count	2	5	157	28	37	48	277	
	% within Praktikující	,7%	1,8%	56,7%	10,1%	13,4%	17,3%	100,0%	
	% within Oceňování Halíkova duchov. doprovázení	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,170 ^a	5	,071
Likelihood Ratio	11,399	5	,044
Linear-by-Linear Association	,848	1	,357
N of Valid Cases	277		

a. 4 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,66.

Doba navštěvování farnosti * Přílišná délka kázání

Crosstab

			Přílišná délka kázání						Total	
			Vůbec nesouhlasím	Převážně nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Nevím	Spíše souhlasím	Převážně souhlasím		Zcela souhlasím
Doba navštěvování farnosti	Nováček	Count	16	11	8	6	0	0	2	43
		% within Doba navštěvování farnosti	37,2%	25,6%	18,6%	14,0%	,0%	,0%	4,7%	100,0%
		% within Přílišná délka kázání	17,8%	18,0%	12,3%	26,1%	,0%	,0%	28,6%	15,0%
		Adjusted Residual	,9	,7	-,7	1,5	-,4	-,4	1,0	
1 až 2 roky		Count	14	11	20	2	11	1	2	61
		% within Doba navštěvování farnosti	23,0%	18,0%	32,8%	3,3%	18,0%	1,6%	3,3%	100,0%
		% within Přílišná délka kázání	15,6%	18,0%	30,8%	8,7%	37,9%	9,1%	28,6%	21,3%
		Adjusted Residual	-1,6	-,7	2,1	-1,5	2,3	-1,0	,5	
Více než 2 roky		Count	60	39	37	15	18	10	3	182
		% within Doba navštěvování farnosti	33,0%	21,4%	20,3%	8,2%	9,9%	5,5%	1,6%	100,0%
		% within Přílišná délka kázání	66,7%	63,9%	56,9%	65,2%	62,1%	90,9%	42,9%	63,6%
		Adjusted Residual	,7	,1	-1,3	,2	-,2	1,9	-1,2	
Total		Count	90	61	65	23	29	11	7	286
		% within Doba navštěvování farnosti	31,5%	21,3%	22,7%	8,0%	10,1%	3,8%	2,4%	100,0%
		% within Přílišná délka kázání	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,091 ^a	12	,027
Likelihood Ratio	28,306	12	,005
Linear-by-Linear Association	,304	1	,582
N of Valid Cases	286		

a. 8 cells (38,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,05.

Bibliografie

- BAUER, J.: *Religiozita v duševním životě člověka*. Nepublikovaná diplomová práce na FF UK, Katedra psychologie, Praha 1994
- BAUMAN, Z.: *Úvahy o postmoderní době*. SLON, Praha 2002
- BERGER, P. L.: *Zur Dialektik von Religion und Gesellschaft*. Fischer Taschenbuch, Frankfurt am Main 1988
- BERGER, P. L.: *Vzdálená sláva. Hledání víry ve věku lehkověrnosti*. Brno, Barrister and Principal 1997
- BERGER, P. L.; LUCKMANN, T.: *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. CDK, Brno 1999
- BOHÁČ, Z.: *Atlas církevních dějin českých zemí 1918 - 1999*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999.
- CASANOVA, J.: *Public religions in the modern world*. The University of Chicago Press, Chicago and London 1994
- DAWKINS, R.: *Sobecký gen*. Mladá fronta, Praha 2003
- ELIADE, M.: *Posvátné a profánní*. OIKOYMENH, Praha 1994
- GALLAGHER, M. P.: *Křesťanství a moderní kultura*. Refugium, Velehrad 2004
- GORE, A.: *Nepříjemná pravda*. Argo, Praha 2007
- GORE, A.: *Země na misce vah*. Argo, Praha 1994
- GUARDINI, R.: *Konec novověku*. Vyšehrad, Praha 1992
- HALÍK, T.: *Víra a kultura*. Zvon, Praha 1995
- HALÍK, T.: *Vzýván i nevzýván*. Lidové noviny, Praha 2004
- HALÍK, T.: *Noc zpovědníka*. Lidové noviny, Praha 2005
- HALÍK, T.: *Prolínání světů*. Lidové noviny, Praha 2006
- HALÍK, T.: *Vzdáleným na blízku*. Lidové noviny, Praha 2007
- HAMILTON: *Sociology of religion*. Routledge, New York 2001
- HAMPLOVÁ, D.: *Šetření ISSP 1998 – Náboženství*. Sociologický časopis, ročník 36, č. 4, Praha 2000, s. 431 – 440. Dostupné na:
http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/369_431HAMPL.pdf,
on-line 15.10.2007.
- HAMPLOVÁ, D.: *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti. Mezinárodní srovnání na základě empirického výzkumu ISSP*. Sociologické texty 2000/3. SoÚ AV ČR, Praha 2000

- HAVELKA, M.: *Max Weber a počátky sociologie náboženství*. In: WEBER, M.: *Sociologie náboženství*. Vyšehrad, Praha 1998
- HELLER, J.; MRÁZEK, M.: *Nástin religionistiky*. Kalich, Praha 2004
- HERVIEU-LÉGER, D.: *Religion as a Chain of Memory*. Rutgers University Press, New Brunswick 2000
- JANDOUREK, J.: *Ptal jsem se cest: Rozhovory s Tomášem Halíkem*. Portál, Praha 1997
- KEPEL, G.: *Boží pomsta. Křesťané, Židé a Muslimové znovu dobývají svět*. Atlantis, Praha 1996
- KLAUS, V.: *Modrá, nikoli zelená planeta*. Dokořán, Praha 2007
- KLEIN, O.; BENCKO, V.: *Ekologie člověka a zdraví*. VŠB - Technická univerzita, Ostrava 1996
- KOŤA, J.: *Svět a horizont našeho života*. In: PONĚŠICKÝ, J.: *Člověk a jeho postavení ve světě*. Triton, Praha 2006
- KREJČÍ, J.: *Postižitelné proudy dějin*. SLON, Praha 2002
- KÜNG, H.: *Projekt Weltethos*. Piper, München 2004
- KÜNG, H.: *Po stopách světových náboženství*. CDK, Brno 2006
- LUCKMANN, T.: *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society*. Macmillan, New York 1967
- LUŽNÝ, D.; NAVRÁTILOVÁ, J.: *Náboženství a sekularizace v České republice*. Sociální studia 6, s. 111 – 125. Dostupné na: <http://snem.cirkev.cz/download/Luzny.htm>, on-line 10.10.2007.
- LYON, D.: *Ježíš v Disneylandu. Náboženství v postmoderní době*. Mladá fronta, Praha 2002
- MURPHY, R. F.: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. SLON, Praha 2001
- NEŠPOR, Z. R.: *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. SoÚ AV ČR, Praha 2004
- NEUBAUER, Z.: *O počátku, cestě a znamení časů. Úvahy o vědě a vědění*. Malvern, Praha 2007
- ORTOVÁ, J.: *Kulturní a sociální ekologie II*. Karolinum, Praha 1997
- OTTO, R.: *Posvátno. Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě*. Vyšehrad, Praha 1998
- PETRUSEK, M.: *Společnosti pozdní doby*, SLON, Praha 2006
- PRETEL, J.: *Čeho si pan prezident nevšiml*. In: Lidové noviny, 19.5.2007. Dostupné

na: <http://www.dokoran.cz/recenze/1179753370.rtf>, on-line: 25.6. 2007.

PRUDKÝ, L.: *Výzkum hodnot, víry a religiozity „Probuzení“ („Aufbruch“)*.

Sociologický časopis 2000, č.3, ročník 36, SoÚ AV ČR, Praha 2000

PRUDKÝ, L.: *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha, UK FSV CESES

2005. Dostupné na:

http://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit04_10_prudky.pdf ,

on-line 15.10.2007.

SCHULZE, G.: *Die Erlebnisgesellschaft*. Campus Verlag, Frankfurt/Main 1993

SKALICKÝ, K.: *V zápase s posvátnem*. CDK, Brno 2005

SOKOL, J.: *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. Vyšehrad, Praha 1998

SOUKUP, V.: *Dějiny antropologie*. Karolinum, Praha 2004

STÖRIG, H. J.: *Malé dějiny filozofie*. Zvon, Praha 1992

TOMKA, M.; ZULEHNER, P. M.: *Religion in der Reformländer Ost (Mittel) Europas*. Pastorales Forum, Wien 1999

Katechismus katolické církve. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002

WWW stránky:

Akademická farnost v pohledu statistik. Dostupné na:

<http://salvator.farnost.cz/soubory/czech.php>, on-line 30.10.2006.

Bulletin SoÚ AV ČR. Dostupné na:

http://archiv.soc.cas.cz/download/87/sda01_34.pdf , on-line 20.6.2007.

Charakteristika farnosti Nejsv. Salvátora. Dostupné na:

<http://salvator.farnost.cz/soubory/czech.php>, on-line 30.10.2006.

Podrobné výsledky WVS ze všech zemí světa. Dostupné na:

<http://www.worldvaluessurvey.org/>, on-line 15.10.2007.

Výzkum v rámci International Social Survey Program (ISSP) – Religion.

Dostupné na:

http://www.gesis.org/en/data_service/issp/data/1998_Religion_II.htm ,

on-line:15.10.2007.

